

Fastställd av Socialfondens Övervakningskommitté 2015-01-29

Regional handlingsplan för Europeiska socialfonden 2014-2020 i Stockholm

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	<i>3</i>
<i>1. Beskrivning av Stockholmsregionen</i>	<i>4</i>
Stockholmsregionen i ett europeiskt perspektiv	5
Utgångspunkter för utformningen av den regionala handlingsplanen	6
Identifierade utvecklingsbehov i Stockholmsregionen	10
<i>2. Regionens utvecklingsbehov och inriktning för Europeiska socialfonden</i>	<i>15</i>
Stärka matchning och långsiktig kompetensförsörjning på arbetsmarknaden	16
Stärka individer med underutnyttjad potential på arbetsmarknaden	19
Stärka sammanhållningen i regionen	22
Europeiska socialfonden 2014-2020 i Sverige	28
<i>3. Programområden</i>	<i>29</i>
Programområde 1 - Kompetensförsörjning	29
Programområde 2 - Öka övergångarna till arbete	34
<i>4. Horisontella principer</i>	<i>39</i>
<i>5. Transnationellt samarbete</i>	<i>45</i>
<i>6. Regionala principer för urval</i>	<i>48</i>
<i>7. Fondsamordning</i>	<i>51</i>
<i>8. Hållbar stadsutveckling</i>	<i>56</i>
Huvudstadsregionens särskilda utmaningar	56
<i>9. Framtagande</i>	<i>61</i>
<i>10. Strukturfondspartnerskapet</i>	<i>64</i>
<i>Bilaga 1 - Regionanalys</i>	<i>69</i>
Arbetsmarknad och kompetensförsörjning	76
Innovationskraft	87
Infrastruktur	92
Bostäder	97
Energi och klimat	103
Erfarenheter och lärdomar från strukturfonderna i Stockholmsregionen 2007-2013	109
<i>Bilaga 2 - En territoriell socioekonomisk analys för en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen</i>	<i>113</i>
Jämförelse mellan kommuner	113
Jämförelse mellan vissa stadsdelar	122
Tabellbilaga	131

Inledning

Denna regionala handlingsplan är ett formellt styrande dokument som ska ligga till grund för genomförandet av Europeiska socialfonden i Stockholmsregionen. Handlingsplanen är framtagen av regionalt tillväxtansvariga i samverkan med Svenska ESF-rådet och berörda myndigheter, arbetsmarknadens parter, ideella organisationer och de regionala kompetensplattformarna m.fl.

Europeiska socialfonden ska användas till att förstärka och utveckla den nationella arbetsmarknadspolitiken. Det nationella programmet för Socialfonden ska genomföras i projekt på såväl nationell som regional och lokal nivå. För varje NUTS II-region finns en regional handlingsplan, (en geografisk indelning sker i åtta NUTS II-regioner, vilka är desamma som för regionala program inom Europeiska regionala utvecklingsfonden). Handlingsplanen utgår från omvärldsanalys, behovsanalys samt målgruppsanalys ur ett socioekonomiskt perspektiv med regional inriktning och fokus och utgör en regional anpassning av det nationella programmet och anger för regionen identifierade utgångspunkter och prioriteringar. Samtliga regionala handlingsplaner omfattar de regionala medlen i programområde 1 och 2. Dessutom omfattar handlingsplanerna för Mellersta Norrland, Norra Mellansverige och Sydsverige programområde 3.

Den regionala handlingsplanen ska följas upp regelbundet av strukturfondspartnerskapen i samråd med Svenska ESF-rådet. Handlingsplanen kan vid behov revideras. Eventuella revideringar av handlingsplanen fastställs av Övervakningskommittén.

För att möta demografiska utmaningar och bidra till att bryta könsstereotypa mönster på arbetsmarknaden är all statistik på individnivå i handlingsplanen könsuppdelad där så är möjligt. Statistik och analys är också problematiserad ur ett köns-, integrations- och ungdomsperspektiv.

Enligt det nationella programmet ska den europeiska standarden (Gender Cop¹) eller motsvarande användas i genomförandet för att nå Europeiska kommissionens skallkrav om jämställdhetsintegrering.

---

¹ <http://standard.gendercop.com/national-policy/operational-programmes/analysis/socio-economic-analysis/>

1. Beskrivning av Stockholmsregionen

Den regionala handlingsplanen för Europeiska

socialfonden omfattar Stockholms län vilket sammanfaller med det geografiska området Stockholm i Europeiska Unionens NUTS2-indelning. Regionen har idag, 2014, knappt 2,2 miljoner invånare fördelade på 26 kommuner. Den största kommunen – Stockholms stad – är förutom att vara rikets huvudstad även regionens (och Sveriges) största kommun med 900 000 invånare. Det kan jämföras med länets minsta kommuner med omkring 10 000 invånare. Under programperioden 2007 - 2013 uppgick den årliga befolkningsökningen till drygt 35 000 personer. Få regioner runt om i Europa kan visa på lika hög befolkningsökning.

Stockholmsregionen har klart högst befolkningstäthet i riket och andelen som bor i tätort uppgår till 96 procent vilket är markant högre än i övriga riket. Även om andelen som bor på landsbygden är förhållandevis låg innebär länets befolkningsmässiga storlek att länet ändå har rikets tredje största landsbygdsbefolkning.

Figur 1 – Karta över Stockholms län²

² Källa: © Länsstyrelsen Stockholm

Stockholm är en stark region, men står samtidigt inför ett antal utmaningar som identifierats i det regionala tillväxtarbetet.³ Ett flertal av dessa utmaningar är kopplade till den kraftiga befolkningsutvecklingen vilket resulterat i olika former av kapacitetsbrister, inte minst inom t.ex. transportinfrastrukturen och bostadssektorn. Vid sidan av dessa gemensamma utmaningar finns det andra utmaningar såsom de ibland stora inomregionala skillnaderna. I länet finns stora skillnader mellan kommuner och även stadsdelsområden med låga studieresultat, hög arbetslöshet och varaktigt utanförskap. Här finns starka motiv till olika typer av insatser för att vända utvecklingen och stärka sammanhållningen genom att ta ett samlat helhetsgrepp. Samtidigt har regionen ett flertal kommuner och kommundelar som ligger i den absoluta toppen i landet när det gäller t.ex. skolresultat, sysselsättning och ekonomisk bärkraft.

Kort fakta om Stockholms län

- Länets yta uppgår till 6 500 km²
- 96 procent bor i en tätort
- 22 procent är utrikes födda
- Svarar för 30 procent av Sveriges BNP
- Regionen står för 35 procent av nyföretagande
- En fjärdedel av rikets förvärvsarbete
- Mer än 1,1 miljoner är sysselsatta
- Drygt 80 000 är arbetslösa
- Närmare hälften av befolkningen (25-64 år) har en eftergymnasial utbildning

Stockholmsregionen i ett europeiskt perspektiv

Stockholm har som huvudstadsregion i en av Europas mest konkurrenskraftiga ekonomier en viktig roll för både Sveriges och därmed också övriga EU:s framtida tillväxt och utveckling. Regionens förutsättningar skiljer sig från övriga delar av landet. Stockholmsregionens främsta styrkor utgörs av en hög utbildningsnivå i arbetskraften, starka lärosäten samt ett dynamiskt och kunskapsintensivt näringsliv och att ett stort antal multinationella företag har sitt säte i regionen. Nyföretagandet har trendmässigt ökat under 2000-talet men det finns förutsättningar att få fler befintliga företag att växa och utvecklas.

Sammantaget finns en stor samlad ekonomisk styrka och regionen står för en betydande del av den ekonomiska tillväxten och värdeskapandet i Sverige. Studier visar även att regionens roll som importhamn för idéer bidrar till innovationer som genererar spridningseffekter till andra delar av både Sverige och Europa. Att stärka och utveckla de styrkeområden som finns i regionen blir därför ett sätt att bidra till utvecklingen i andra mindre starka regioner i Sverige samt till utvecklingen i EU som helhet.

Övergripande mål i Europa 2020

Europa 2020-strategin utgår från tre övergripande prioriteringar som ska förstärka varandra:

smart tillväxt; utveckla en ekonomi baserad på kunskap och innovation,
hållbar tillväxt; främja en resurseffektivare, grönare och konkurrenskraftigare ekonomi, samt *tillväxt för alla*; stimulera en ekonomi med hög sysselsättning och med social och territoriell sammanhållning.

Det nationella reformprogrammet som regeringen redovisar till kommissionen varje år innehåller en redogörelse av genomförandet av EU 2020-strategin och de fem målen. Av

³ Länets fem prioriterade områden i tillväxtarbetet – Arbetsmarknad och kompetensförsörjning, Innovationskraft, Infrastruktur, Bostäder samt Energi och klimat – ligger till grund för den regionala analysen i bilaga 1.

såväl det nationella reformprogrammet för 2013 som den genomförda regionala analysen till föreliggande program framgår att Sverige och Stockholmsregionen generellt presterar väl i förhållande till de fem målen i EU 2020. Sverige i allmänhet och Stockholmsregionen i synnerhet har en högre sysselsättning bland både män och kvinnor än EU i övrigt. Vad gäller utbildning har Sverige och Stockholmsregionen en högre andel personer med eftergymnasial utbildning och en lägre andel unga utan gymnasiekompetens som inte studerar. Andelen 20-åringar med fullföljd gymnasieutbildning är emellertid lägre i Stockholmsregionen än i riket. Sverige ligger högre än EU-genomsnittet gällande målet för social delaktighet som i Sverige till stor del handlar om sysselsättning medan det inom många andra delar av EU främst rör fattigdomsbekämpning. Även inom målet för forskning och utveckling ligger Sverige och Stockholmsregionen högre än genomsnittet för EU i form av investeringar i FoU. Inom klimat och energi finns utmaningar att minska miljöpåverkan både vad gäller exempelvis energianvändning (som i Sverige är förhållandevis hög jämfört med andra industriländer i Europa) och utsläpp av växthusgaser i både Sverige och EU.

Utgångspunkter för utformningen av den regionala handlingsplanen

På EU-nivå finns ett gemensamt strategiskt ramverk för genomförandet av strukturfonderna och på nationell nivå finns en Partnerskapsöverenskommelse som bl.a. anger Sveriges inriktning och prioriteringar som grund för fonderna. På regional nivå har Stockholmsregionens aktörer i det regionala strukturfondspartnerskapet enats om ett antal huvudprinciper för genomförandet av Social- och Regionalfonden i Stockholm för perioden 2014-2020. Principerna är utformande mot bakgrund av de erfarenheter som har gjorts i regionen under programperioden 2007-2013. De är också utformade med hänsyn tagen till de riktlinjer som både kommissionen och den svenska regeringen uttryckt inför strukturfondsperioden 2014-2020.

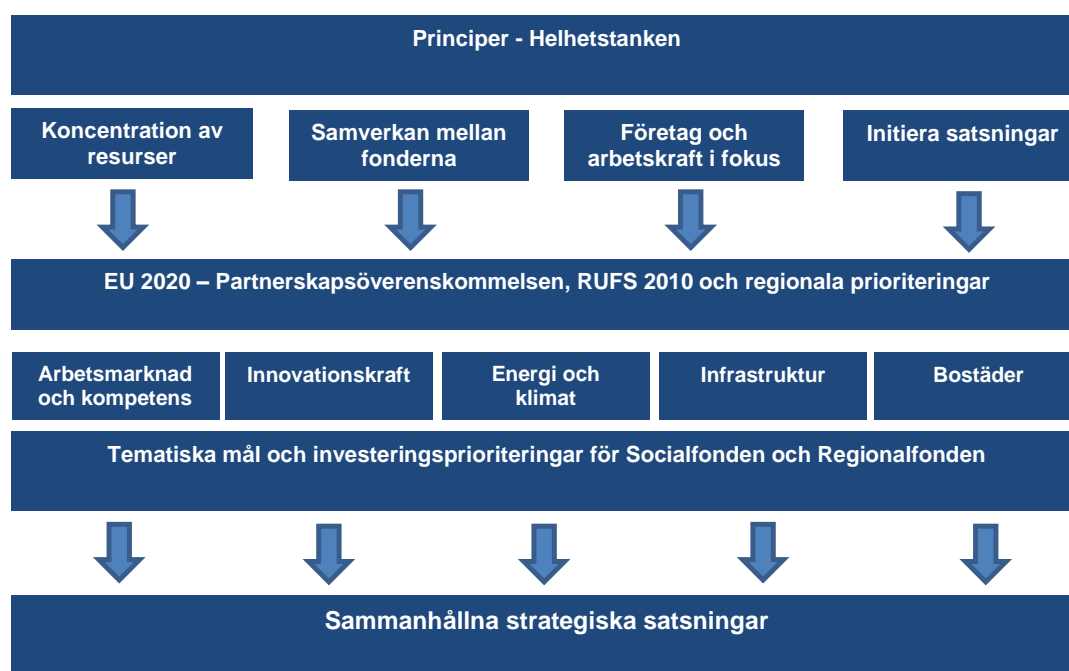
*Hållbar stadsutveckling*⁴ är en integrerad del i det regionala tillväxtarbetet i Stockholmsregionen där ett helhetsperspektiv och sektorsövergripande samverkan är en förutsättning för geografisk (ekonomisk, miljömässig och social) sammanhållning som kan möta *huvudstadsregionens särskilda utmaningar*⁵. Insatser i Socialfonden bidrar till att stärka de socioekonomiska dimensionerna av en hållbar stadsutveckling genom bl.a. ökad sysselsättning, kompetensutveckling och utbildning av personer i och utanför arbetskraften samt ett minskat utanförskap som långsiktigt stärker tillväxten i regionen.

---

⁴ Kommissionen använder begreppet hållbar stadsutveckling. I Stockholmsregionen handlar det om hållbar urban utveckling. Se *Det urbana spelet*, framtaget inom ramen för den regionala utvecklingsplanen RUF 2010.

⁵ Med *huvudstadsregionens särskilda utmaningar* avses komplexiteten och dynamiken i Stockholmsregionen som ställer krav på helhetsperspektiv i utvecklingsarbetet. Policymix och flerdimensionella satsningar förutsätts skapa synergier och samspel mellan prioriterade områden i tillväxtarbetet. Mot den bakgrunden är också hållbar stadsutveckling det övergripande målet för Regionalfondsprogrammet i Stockholm och *Huvudstadsregionens särskilda utmaningar* namnet på programmets insatsområde.

Figur 2 – Huvudprinciper⁶

Koncentration av resurser

En övergripande utgångspunkt för regionens arbete, baserat på erfarenheterna under tidigare programperiod, är att de resurser som finns tillgängliga inom denna handlingsplan ska användas på ett sådant sätt att de bidrar till att möta de regionala utmaningarna. Resurserna ska vidare användas på ett sådant sätt att det ger ett väsentligt bidrag till regionens utveckling. Resurserna ska användas till insatser som kan härledas till uttryckta utvecklingsbehov i regionen. Resurserna ska också användas på ett sådant sätt att de ger ett tydligt avtryck inom de områden där insatser genomförs. Det innebär konkret att strävan i programgenomförandet bör vara mot sammanhållna strategiska satsningar. Insatserna som stöds av denna handlingsplan får emellertid inte användas till sådant som kan anses ersätta ordinarie löpande offentlig verksamhet.

På detta sätt bidrar handlingsplanen också till att unionens övergripande mål kan komma att uppfyllas. Principen om koncentration av resurserna ligger helt i linje med kommissionens och den svenska regeringens intentioner, bl.a. uttryckt i Sveriges Partnerskapsöverenskommelse. Kärnan för strukturfondernas inriktning återfinns i det regionala utvecklingsprogrammet RUFS 2010 och tillhörande prioriteringar i det regionala tillväxtarbetet 2014–2020 (Arbetsmarknad och kompetensförsörjning, Innovationskraft, Energi och klimat, Infrastruktur och Bostäder). Den regionala handlingsplanen eftersträvar på så vis att Europa 2020-målen nås genom de insatser som genomförs på regional nivå inom dessa utvecklingsområden.

⁶ Källa: Stockholmsregionens redovisning av underlag till Europeiska Socialfonden 2014-2020 i Sverige (Länsstyrelsen Stockholm, 2013)

Samverkan mellan fonderna

För att möta Stockholmsregionens utmaningar fordras ett holistiskt angreppssätt där det är centralt att ett helhetsperspektiv tillämpas i utvecklingsarbetet. Det är därför nödvändigt att sträva efter insatser där fonderna gemensamt kan användas för att möta regionens behov. Genom en ökad samverkan mellan fonderna förstärks tillväxtarbetet och blir flerdimensionellt. Strävan är också att det ska innebära ett mer effektivt sätt att använda och mobilisera resurser. De insatser som initieras inom denna handlingsplan bör därför också värderas ur ett gemensamt fondperspektiv. Där det är möjligt och meningsfullt bör strävan vara att skapa insatser som bygger på fondsamverkan, i synnerhet med Europeiska regionalfonden.

Företag och arbetskraft i fokus

Utifrån erfarenheterna från programperioden 2007-2013 har behovet av att kunna ge tydliga effekter på den regionala tillväxten lyfts fram. Genom att i strukturfondsprogrammen sätta företagen⁷ och arbetskraften (sysselsätta och arbetslösa⁸) i fokus möjliggörs ett fokuserat helhetsgrepp som möter såväl regionens utmaningar som fondernas mål. Detta fokus är vägledande för utformning av operativt Regionalfondsprogram och Regional handlingsplan för Socialfonden i Stockholms län. I praktiken innebär det att de insatser som ska genomföras inom den regionala handlingsplanen ska kunna påvisa tydliga avtryck hos den målgrupp som omfattas av insatserna.

Initiera satsningar - Stockholmsmodellen

En central utgångspunkt för genomförandet av denna handlingsplan ska vara samspel och förankring hos Stockholmsregionens aktörer. Strävan är ett aktivt ägarskap och ansvarstagande i regionen för de insatser som genomförs. I detta ligger att regionens aktörer genom länets strukturfondspartnerskap tar en mer proaktiv roll i genomförandet av strukturfonderna 2014-2020. Genom detta förhållningssätt blir regionens aktörer i än högre grad initiativtagare och ägare till insatser som kommer att genomföras inom ramen för handlingsplanen. Det innebär också att aktörerna i regionen intar en än mer aktiv roll gällande kunskapsåterföring och lärande från de insatser som genomförs. I mobiliseringen är det också viktigt att inkludera innovativa idébärare från olika sektorer.

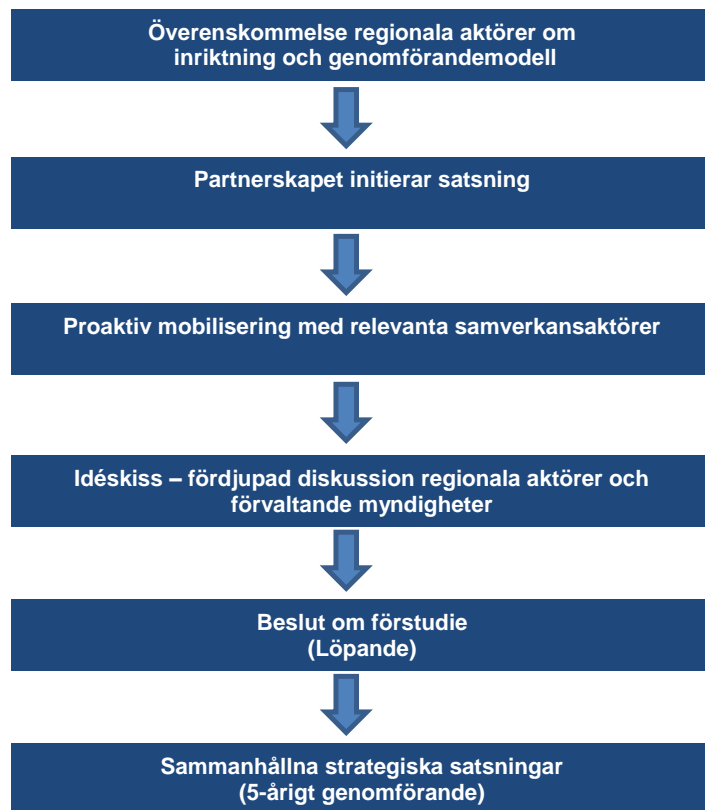
---

⁷ Med företag avses främst små och medelstora företag (SME)

⁸ Med arbetslösa avses även personer utanför arbetskraften såsom exempelvis långtidssjukskrivna m.fl.

Figur 3 – Stockholmsmodellen⁹

Partnerskapsöverenskommelsen

Partnerskapsöverenskommelse utgör det nationella strategiska ramverket för den kommande strukturfondsperioden och anger inriktning och prioriteringar som grund för fondernas användning. En nära koppling ska därför finnas till det operativa programmet. Analysen i Sveriges partnerskapsöverenskommelse betonar särskilt följande aspekter:

Sverige blir allt mer globaliserat och konkurrensutsatt, vilket ställer krav på välutbildad arbetskraft, högkvalitativ forskning och innovation samt välfungerande infrastruktur. Utbildningsnivå har stor betydelse för arbetsmarknadens, regionens och samhällets utvecklings- och omvandlingsförmåga. Det finns en regional obalans i fördelningen av högutbildade, vilket har konsekvenser för den långsiktiga regionala utvecklingen. FoU-investeringarna inom framförallt privat sektor behöver öka och den entreprenöriella kompetensen behöver utvecklas, inte minst på landsbygden samt bland ungdomar, kvinnor och utrikes födda. Profilerings av framstående universitet och ökad samverkan med aktörer från näringslivet är vidare önskvärt.

Regeringen har en vision om att Sverige 2050 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser i atmosfären. Utmaningen är att kombinera tillväxt med en minskning av koldioxidutsläpp, vilket dock flera regioner har lyckats med under de senaste åren. Växthusgasutsläppen varierar stort regionalt, vilket huvudsakligen beror på skillnader i

⁹ Källa: Stockholmsregionens redovisning av underlag till Europeiska Socialfonden 2014-2020 i Sverige (Länsstyrelsen Stockholm, 2013)

näringslivsstruktur. Inrikes transporter står för en tredjedel av utsläppen. Sverige påverkas kraftigt av ett förändrat klimat och konsekvenserna varierar med lokala och regionala förutsättningar. Exempelvis kommer översvämningensrisken i sjöar och vattendrag öka. Omställningsarbetet till ett mer hållbart energisystem och en hållbar näringslivsutveckling utgör en grund för teknik-, produkt- och tjänsteutveckling samt i förlängningen ökad sysselsättning och företagande.

Sysselsättningspolitikens viktigaste målsättning är att varaktigt öka sysselsättningen. Ökningen behöver främst ske i grupper med svag förankring på arbetsmarknaden, såsom unga och utrikes födda. Kvinnors sysselsättningsgrad behöver också öka. Ökande arbetslöshet under de senaste åren har slagit hårt mot alla regioner och befolkningsgrupper, men unga, utrikes födda, personer med funktionsnedsättning och korttidsutbildade har drabbats särskilt. Långtidsarbetslösheten har också ökat och innebär i dag en betydande strukturell utmaning. Demografisk utveckling och åldrande befolkning medför problem med en långsiktigt hållbar arbetskraftsförsörjning. Det finns en stor obalans i fråga om var i landet den ekonomiska aktiviteten är lokaliserad. Storstadsregionerna (Stockholm, Göteborg och Malmö) står tillsammans för 57 procent av BNP, men 40 procent av den reala BNP-tillväxten skedde utanför dessa regioner under perioden 2000–2010. De glesbefolkade delarna av landet har varaktiga utmaningar relaterade till den lokala marknadens funktionssätt och tillgängligheten till andra nationella och internationella marknader. Glesheten medför högre kostnader för offentliga och kommersiella servicefunktioner, som är viktiga för invånarna och det lokala näringslivet. Städerna har stor betydelse som utvecklingsmotorer för sina omgivande regioner. Det är därför viktigt att se på städer i ett funktionellt regionperspektiv. Brister i transportinfrastrukturen kan begränsa omställningen och internationaliseringen av det regionala näringslivet. Tillgång till bredband med hög överföringshastighet är en central faktor för att stimulera nya affärsmöjligheter, tjänster och innovationer. För landsbygd och andra glest befolkade regioner är goda elektroniska kommunikationer särskilt viktiga för tillväxt, företagande och boende.

Identifierade utvecklingsbehov i Stockholmsregionen

Stockholm är en stark region både i ett nationellt och europeiskt perspektiv och har förutsättningar att konkurrera på en global arena. Utvecklingen i Stockholmsregionen har således också stor strategisk betydelse för Sverige och EU och handlingsplanen bör adressera viktiga utmaningar och möjligheter som kan stärka regionens position. De utvecklingsbehov som är identifierade i Stockholm möter också de territoriella utmaningar Partnerskapsöverenskommelsen adresserar i Stockholm som handlar om den starka befolkningsutvecklingen, kapacitetsbristerna i transportsystemet och bostadssektorn, de inomregionala skillnaderna samt behovet av att stärka befintliga företag i tillväxtprocesser.¹⁰

Den regionala handlingsplanen är ett strategiskt verktyg för genomförandet av den regionala tillväxtpolitiken och det regionala utvecklingsprogrammet RUFS 2010 samt länets fem prioriterade områden i tillväxtarbetet. I det följande presenteras övergripande slutsatser från den *regionala analysen*¹¹ som grund för inriktningen i den regionala handlingsplanen för Socialfonden i Stockholm.

¹⁰ Sveriges Partnerskapsöverenskommelse, sid. 34. Utmaningarna stämmer också väl överens med EU-kommissionens rekommendationer till Sverige (*Position of the Commission Services on the development of Partnership Agreement and programmes in SWEDEN for the period 2014-2020* Ref. Ares (2012)1320495 - 09/11/2012, EU-kommissionen)

¹¹ Den regionala analysen är gemensam för Socialfonden och Regionalfonden i Stockholm och återfinns i sin helhet i bilaga 1

Den regionala analysen visar att det fordras ett helhetsperspektiv i det regionala utvecklingsarbetet där de prioriterade tillväxtområdena är ömsesidigt beroende av varandra. *Arbetsmarknad och kompetensförsörjning* är en grundläggande förutsättning för den ekonomiska utvecklingen i regionen. *Innovationskraften* och investeringar i FoU behöver stärkas för att både utveckla det kunskapsintensiva och forskningsbaserade näringslivet och tjänsteföretagen samt locka företag och kompetens till Stockholm. *Bostadsbyggandet* behöver öka för att möta den växande befolkningen och det fordras exempelvis studentlägenheter och hyresrätter – i kollektivtrafiknära lägen – för att möjliggöra inflyttning av studenter och unga till länet. Vidare fordras fortsatta satsningar på *infrastruktur*, exempelvis inom transportsektorn, för regionförstoring och rörlighet av arbetskraft i Stockholm-Mälardalenregionen. Fortsatta satsningar inom *Energi och klimat* är nödvändiga för att minska exempelvis utsläpp av växthusgaser och möjliggöra en långsiktigt hållbar tillväxt.

Utifrån RUF 2010 och det prioriterade området Arbetsmarknad och kompetensförsörjning kan tre övergripande utmaningar med bäring på den regionala handlingsplanen för Europeiska socialfonden i Stockholm identifieras:

Utmaning 1: Stärka matchning och långsiktig kompetensförsörjning på arbetsmarknaden

I Stockholms län finns en fjärdedel av hela landets arbetsmarknad och antalet sysselsatta uppgår till drygt 1,1 miljoner. Den generella utbildningsnivån i arbetskraften är hög och sammantaget finns en tredjedel av landets högstutbildade i länet. Att möta arbetslivets efterfrågan på kompetens är viktigt, för tillväxten samt för att företag ska växa men också för att viktiga samhällsfunktioner som vård, skola och omsorg ska hålla hög kvalitet och bidra till att Stockholmsregionen är en attraktiv region att bo och verka i. Som huvudstadsregion och Sveriges ekonomiska motor är en fungerande kompetensförsörjning i Stockholm av stor betydelse för hela landet.

Den regionala analysen visar att utvecklingen på länets arbetsmarknad är dynamisk men också komplex. Samtidigt som det råder arbetskraftsbrist inom flera sektorer finns ett stort antal arbetslösa i länet. Denna mismatch är negativ för både individerna och samhällsekonomin. Gapet mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden förväntas också accentuera mot bakgrund av demografi och segregerad samt könsuppdelad arbetsmarknad inom flera sektorer fram till år 2020.

Analysen visar att bristen förväntas vara störst inom könssegregerade branscher. Det finns således starka incitament att bredda rekrytering inom traditionellt mans- och kvinnodominerade yrken. Därutöver behöver sysselsättningsgraden bland framför allt kvinnor öka. Kommissionens sysselsättningsrapport 2014¹² visar att EU:s BNP skulle öka med 12 procent om kvinnors sysselsättning ökade till samma nivå som mäns. I Stockholmsregionen är skillnaden i sysselsättning mellan män och kvinnor betydligt lägre men bland de utrikes födda kvinnorna är sysselsättningsgraden avsevärt lägre. Den regionala jämställdhetsstrategin¹³ och tillhörande kartläggningar¹⁴ pekar på flera områden – exempelvis yrkesval, obetalt hemarbete, deltidsarbete samt ohälsa – som får konsekvenser för mäns och kvinnors sysselsättning på arbetsmarknaden.

---

¹² COM(2013) 801 (bilaga till Kommissionens årliga tillväxtöversikt 2014)

¹³ Jämställdhetsintegrering – strategi för Stockholms län 2014-2018, Länsstyrelsen Stockholm, rapport 2014:5

¹⁴ Jämställdhetsintegrering i Stockholms län – kartläggning och analys av behov och insatser, Länsstyrelsen Stockholm, rapport 2014:3

På en övergripande nivå föranleder kompetensbristen behovet av en förstärkt utbildningskapacitet och investeringar i regionen inom exempelvis högre utbildning, yrkeshögskola och vuxenutbildning. Vidare behövs kompetensutveckling av arbetskraften för en bättre matchning mellan utbildning och arbetsmarknad samt stärkta möjligheter till ett livslångt lärande. En nyckelfråga handlar också om Stockholmsregionens förmåga att attrahera och använda befintlig kompetens där många av regionens invånare idag står utanför arbetsmarknaden och arbetskraften, i synnerhet vissa utrikes födda.

Utmaning 2: Stärka individer med underutnyttjad potential på arbetsmarknaden

För att svenska företag ska klara global konkurrens och omvandlingen av näringslivet i framtiden är kompetensförsörjningen och hur den utnyttjade kompetensen bland kvinnor och män används en nyckelfråga.¹⁵ Det finns en stor potential i Stockholmsregionen att bättre tillvarata resurser och kompetenser bland personer i arbetskraften som av olika anledningar, helt eller delvis, står utanför arbetsmarknaden. I Stockholms län är sysselsättningsgraden högre och arbetslösheten lägre inom samtliga grupper på arbetsmarknaden än i övriga riket: unga, inrikes och utrikes födda, kvinnor och män. Detta kan till viss del förklaras av arbetskraftens struktur samt dynamiken och robustheten på länets arbetsmarknad. Samtidigt synliggör den regionala analysen skillnader i arbetslöshet mellan olika grupper och där det finns stor potential att öka sysselsättningsgraden. OECD har särskilt påvisat betydelsen av att öka svaga gruppers deltagande (särskilt unga utan fullföljd gymnasieutbildning och utrikes födda, särskilt kvinnor) på arbetsmarknaden för att stärka tillväxt och utveckling.¹⁶ Den regionala analysen förstärker denna bild. Studieresultaten i länet sviktar – i synnerhet i gymnasieskolan där genomströmning och andelen som fullföljer gymnasiet sedan flera år är lägre i Stockholmsregionen än i övriga riket. Kommunernas aktivitetsansvar¹⁷ för 16 – 19-åringar är ett exempel på viktigt område. Det fordras en bred samverkan mellan olika sektorer och aktörer då problembilden ofta är komplex och sociala faktorer, psykisk ohälsa och funktionsnedsättning m.m. spelar in.

Beträffande utrikes födda är sysselsättningsgraden högre och arbetslösheten lägre i Stockholms län jämfört med övriga riket men skillnaden jämfört med inrikes födda alltjämt stor. En svag utbildningsbakgrund i kombination med bristande språkkunskaper kan endast delvis förklara vissa utrikes föddas etableringssvårigheter på arbetsmarknaden. Mångfalden i befolkningen avspeglas inte på samma sätt i arbetslivet och andelen anställda med utländsk bakgrund inom i synnerhet offentlig sektor är förhållandevis låg.¹⁸ Strukturell diskriminering förekommer och hindrar tillvaratagandet av utrikes föddas fulla potential. Utrikes födda har oftare underkvalificerade arbeten i förhållande till sin utbildningsnivå, jämfört med inrikes födda.¹⁹ Det förekommer även att insatser baseras på antagna behov och förutsättningar snarare än faktiska behov hos individen.²⁰ Den regionala analysen visar att det framför allt är utomeuropeiskt födda som har störst svårigheter på arbetsmarknaden. Endast drygt hälften av de nyanlända som bosätter sig i Stockholms län visar sig ha ett arbete

---

¹⁵ Sveriges Partnerskapsöverenskommelse, sid 10

¹⁶ OECD *Territorial Review Stockholm*, (2006), Stockholmsregionen i utveckling (OECD-uppföljning 2010)

¹⁷ Från och med 1 januari 2015 förtydligas kommunernas tidigare s.k. informationsansvar för 16-19-åringar som saknar känd sysselsättning och inte är i gymnasieskolan.

¹⁸ *Hur ser det ut? – Stockholms organisationers mångfaldsorientering*, Stockholms län landsting, (TMR), 2011

¹⁹ Studier visar att det är särskilt tydligt bland afrosvenskar. *Afrofobi. En kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige*, Mångkulturellt Centrum 2014

²⁰ *Välkommen in? Utrikes födda kvinnor på den svenska arbetsmarknaden och som företagare*. Länsstyrelsen Stockholm 2014:4

efter nio år i landet och det behövs fortsatta satsningar för att underlätta inträdet på arbetsmarknaden. Validering av kompetenser, yrkesinriktad svenskundervisning (SFX), attitydpåverkande arbete mot arbetsgivare samt fungerande samverkan mellan arbetsförmedling, kommun, försäkringskassa, aktörer inom social ekonomi m.fl. under etableringstiden är några exempel på strategiska utvecklingsområden.

Den sociala ekonomins aktörer²¹, som innefattar både organisationer i det civila samhället²² och den idéburna sektorn²³, kan i högre utsträckning ses som strategisk samverkanspart och möjlig utförare av välfärdstjänster där insatser kan komplettera det offentliga roll och uppgifter samt bidra till mer mångfacetterade verksamheter. Granskningar visar att det finns en potential att i större omfattning involvera denna sektor i introduktions- och arbetsmarknadsinsatser genom exempelvis upphandlingar.²⁴ Erfarenheter visar också att exempelvis kooperativ och arbetsintegrerande sociala företag uppnår goda resultat och får genom sina verksamheter individer med svag arbetsmarknadsanknytning, t ex. vissa unga, långtidssjukskrivna eller funktionsnedsatta, närmare arbetsmarknaden eller i egen försörjning.²⁵ Det finns således anledning att stärka hela sektorns roll och medverkan i sammanhållna strategiska satsningar som syftar till att tillvarata individers underutnyttjade potential i Stockholmsregionen.

Utmaning 3: Stärka sammanhållningen i regionen

Den regionala analysen visar att det inom länet, trots en liten geografisk yta, finns inomregionala skillnader inom en rad områden som bör adresseras för att skapa förutsättningar för en rumsligt balanserad utveckling. Till detta finns en problematik som handlar om segregation på bostadsmarknaden, ofta i kombination med ett socioekonomiskt utanförskap i vissa kommuner och stadsdelar. Erfarenheter från Socialfonden i Stockholm visar att socioekonomisk segregation kan vara ett resultat av flera processer som ibland kan vara självförstärkande. I områden med stora utmaningar och hög arbetslöshet saknar till exempel många unga kontakt med vuxna som arbetar. Avsaknaden av förebilder och kontaktvägar in på arbetsmarknaden i kombination med närhet till kriminalitet minskar incitamenten att bryta ett eventuellt utanförskap.²⁶ Vidare finns ett generellt mönster där boende i socioekonomisk svaga områden rör sig över mindre geografiska ytor. Den bristande rörligheten riskerar att cementera människor och strukturer och därigenom motverka utveckling²⁷.

---

²¹ I den regionala handlingsplanen används det bredare begreppet social ekonomi och avser då samtliga ”organiserade och näringsdrivande verksamheter som primärt har samhälleliga ändamål. Dessa sociala och ekonomiska verksamheter bygger på demokratiska värderingar och är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn. De bedrivs huvudsakligen i föreningar, kooperativ, stiftelser och liknande sammanslutningar. Verksamheter inom den sociala ekonomin har allmännytta eller medlemsnytta som främsta drivkraft inte vinstintresse.” *Social ekonomi i Stockholms län*, Länsstyrelsen Stockholm, 2007

Det nationella socialfondsprogrammet benämner dessa organisationer *ideell sektor* i förekommande fall i kapitel 3 – Programområden.

²² Det civila samhället definieras som ”en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen” (proposition 2009/10:55, bet. 2009/10:KrU7, rskr. 2009/10:195)

²³ Med idéburen sektor avses förutom det civila samhällets organisationer även den kooperativa rörelsen där verksamheter också kan vara vinstdrivande (regeringens proposition 2009/10:55 *En politik för det civila samhället*)

²⁴ *Staten och det civila samhället i integrationsarbetet*, Riksrevisionen (2014:3)

²⁵ Se exempelvis *Nio områden där politiker och tjänstemän kan göra skillnad för långtidsarbetslösa - Företagande som verktyg mot arbetslöshet, med fokus på arbetsintegrerande sociala företag* (Temagruppen Entreprenörskap och företagande, rapport 0130:2012) samt *Om möjligheter för unga arbetslösa genom företag inom den sociala ekonomin*, Temagruppen Unga i arbetslivet / Temagruppen Entreprenörskap och företagande, 2014

²⁶ Merit, ESF-projekt i Stockholms stad 2010-2013

²⁷ *Metodhandbok för samverkan mot social oro*, Polismästaren i Västerorts polismästardistrikt (2013)

Den regionala analysen synliggör skillnader inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdet i länets kommuner. Exempelvis varierar genomströmningen i gymnasieskolan liksom övergången till eftergymnasiala studier stort mellan olika kommuner. På liknande vis finns ett strukturellt mönster på regionens arbetsmarknad där vissa kommuner har en jämförelsevis låg sysselsättningsgrad och hög arbetslöshet, i synnerhet bland vissa unga och utrikes födda, medan andra kommuner har en jämförelsevis mycket låg arbetslöshet. Det generella mönstret i Stockholmsregionen är att socioekonomiskt svaga områden ofta har lägre studieresultat och högre arbetslöshet. Samtidigt kan geografiskt närliggande områden ibland ha mycket goda resultat i skolan och låg arbetslöshet. Därutöver kan det inom ett och samma geografiska område vidare råda stor arbetskraftsbrist i delar av näringslivet samtidigt som arbetslösheten bland invånarna är hög. Den territoriella socioekonomiska analysen för en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen²⁸ visar att det finns betydande inomregionala skillnader mellan kommuner och stadsdelar i länet och att polariseringen på arbetsmarknaden i vissa fall ökar. Städers och regioners sociala sammanhållning är av stor betydelse för en hållbar stadsutveckling²⁹. Samordning mellan sektorer och styrnivåer utifrån ett hållbarhetsperspektiv är här särskilt viktigt för en hållbar stadsutveckling.³⁰ Erfarenheter visar också att det i sammanhanget är nödvändigt att koppla arbetsmarknadsinsatser till områdesbaserade utvecklingsarbeten för att på ett hållbart sätt bemöta inomregionala skillnader mellan stadsdelsdelar³¹. För att stärka sammanhållningen i Stockholmsregionen fordras därför ett helhetsgrepp genom sammanhållna strategiska satsningar som kan åstadkomma en positiv socioekonomisk spiral och som kan tillvarata utvecklingskraften i berörda stadsdelar och kommuner och bidra till en sammanhållen region.

---

²⁸ *En territoriell socioekonomisk analys för en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen* redovisas i sin helhet i bilaga 2

²⁹ *Sveriges Partnerskapsöverenskommelse*, sid 111-112

³⁰ *Stärk sammanhållningen – Arbetsmaterial för uppföljningen av RUFS 2010*, Stockholms läns landsting (TMR), 2013

³¹ *Använd kompetensen! – Om mångfaldsorientering på arbetsmarknaden i Stockholmsregionen*, Stockholms läns landsting (TMR), 2012

2. Regionens utvecklingsbehov och inriktning för Europeiska socialfonden

Sverige och Stockholmsregionen står inför stora utmaningar på arbetsmarknaden. Den ökande globaliseringen och omvandlingen mot en mer kunskapsdriven ekonomi leder till strukturella förändringar på arbetsmarknaden som i sin tur ökar kunskapskraven i arbetslivet. Företags och organisationers förmåga till förändring och förnyelse i produktion, teknik och kunskap blir avgörande.

Den tilltagande urbaniseringen gör vidare att befolkningsutvecklingen ser olika ut i landets regioner vilket ger varierande förutsättningar att möta de demografiska utmaningarna på arbetsmarknaden. Tillgången och efterfrågan på arbetskraft med rätt kompetens påverkas därutöver bl.a. av den pågående generationsväxlingen, den könsuppdelade arbetsmarknaden och förekomsten av strukturell diskriminering på arbetsmarknaden, i synnerhet för utrikes födda. Den demografiska utvecklingen medför ett ökat behov av att ta till vara den arbetskraft som finns och att i högre utsträckning bredda perspektivet när det gäller att se kompetensen hos olika grupper³².

Stockholmsregionens befolkning har de senaste åren ökat med mellan 35 000-40 000 personer och regionen har höga födelsetal och därmed en mer gynnsam demografi samt en ung arbetskraft jämfört med övriga landet. Utbildning och relevant kompetens i arbetskraften är emellertid grundläggande förutsättningar för att öka sysselsättningen i Stockholmsregionen. Mot den bakgrunden är det också särskilt viktigt att öka sysselsättningen bland de grupper som idag befinner sig utanför arbetsmarknaden.

Insatser inom den regionala handlingsplanen för Socialfonden har förutsättningar att stärka kompetensförsörjning och tillväxt i Stockholmsregionen och bidra till en hållbar stadsutveckling. I det följande avsnittet beskrivs regionens förutsättningar utifrån inriktningen i det nationella programmet och de övergripande utmaningarna för Socialfonden i Stockholmsregionen³³. Inledningsvis ges en bild av arbetsmarknad, näringsliv, företagande och kompetensförsörjningsbehoven i Stockholmsregionen. Därefter belyses läget på arbetsmarknaden för vissa särskilt viktiga och för Europeiska socialfonden aktuella målgrupper ur ett regionalt perspektiv³⁴. Sedan redovisas sammanfattande slutsatser från den territoriella socioekonomiska analysen för en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen (bilaga 2) gällande ett antal socioekonomiska variabler i länets kommuner och vissa stadsdelar.

---

³² Sveriges Partnerskapsöverenskommelse, sid 24

³³ Avsnittet syftar till att öka förståelsen för Stockholmsregionens behov utifrån det nationella programmets programområde 1 – Kompetensförsörjning samt Programområde 2 – Öka övergångarna till arbete

³⁴ Den jämförande riksanalysen för dessa målgrupper återfinns på sid. 17-29 i det nationella socialfondsprogrammet

Stärka matchning och långsiktig kompetensförsörjning på arbetsmarknaden

Näringsliv och företag i Stockholmsregionen

Kompetensbrist är ett av de främsta hindren för små och medelstora företags förmåga att växa och utvecklas.³⁵ Stockholmsregionen har en funktionell arbetsmarknad som sträcker sig runt stora delar av Mälardalen där storleken och tätheten på arbetsmarknaden skapar bättre förutsättningar för matchning och kompetensförsörjning. Rörligheten av människor till och från länet är således stor. Den inpendlande dagbefolkningen från andra delar av Sverige uppgår exempelvis till närmare 100 000 personer (8,4 procent av samtliga sysselsatta i länet)³⁶. Den gemensamma arbetsmarknaden förutsätter väl utbyggda och fungerande kommunikationer då pendlingsströmmarna mellan kommunerna i länet är starka. Fortfarande är det fler män än kvinnor som pendlar över kommun- och länsgränser men könsskillnaderna förefaller minska över tiden³⁷. Förutsättningarna för företag att hitta rätt kompetens och möjligheterna för arbetstagare att hitta arbete ökar också i takt med att arbetsmarknadsregionen växer.

Strukturomvandlingen på Sveriges arbetsmarknad och den successiva förändringen av produktionen från varor till tjänster har kommit allra längst i Stockholmsregionen jämfört med övriga riket. Stockholmsregionen har också Sveriges i särklass mest kunskapsintensiva arbetsmarknad med högst andel sysselsatta med lång högskoleutbildning. Majoriteten av kommunerna med de högsta utbildningsnivåerna i Sverige ligger i Stockholms län. Drygt 400 000 av länets 1,1 miljoner sysselsatta har minst en treårig eftergymnasial utbildning varav majoriteten är kvinnor, 55 procent³⁸.

Den höga utbildningsnivån i Stockholmsregionen förklaras till stor del av att det finns många arbetsplatser inom branscher som har en stor andel högutbildade. Stockholm är landets finansiella centrum och det finns ett stort antal sysselsatta inom exempelvis *Finans- och försäkringsverksamhet*. Vidare har många offentliga institutioner och statliga myndigheter sin lokalisering i regionen. Detsamma gäller i hög utsträckning näringslivet där många företag och även det civila samhällets organisationer har sina huvudkontor i länet. I Stockholm-Mälardalenregionen finns också nära hälften av landets universitet och högskolor och det stora utbudet av högre utbildning attraherar en ung befolkning, som i regel har en högre formell utbildningsnivå än äldre.

Allt fler människor i Sverige arbetar idag inom tjänstesektorn. I Stockholmsregionen är *Företagstjänster* den bransch som sysselsätter flest personer. Sammantaget var 15 procent eller 170 000 personer (54 % män och 46 % kvinnor) sysselsatta inom branschen (år 2012). Andra exempel på dominerande branscher i Stockholmsregionen är *Handel* samt *Vård och omsorg: sociala tjänster* som sysselsätter 140 000 (54 % män och 46 % kvinnor) respektive 137 000 personer (21 % män och 79 % kvinnor).³⁹

---

³⁵ Tillväxtmöjligheter och hinder för svenska små och medelstora företag Tillväxtverket 2011 Delrapport från undersökningen *Företagens villkor och verklighet* (Info 0329)

³⁶ *Nutid och framtid*, Länsstyrelsen Stockholm 2014:1

³⁷ *Nutid och framtid*, Länsstyrelsen Stockholm 2014:3

³⁸ *Befolkningens utbildning* (Nr 2014:97), Statistiska Centralbyrån (SCB)

³⁹ *rAps/RIS-databasen* (SCB)

Varje år startas mer än 20 000 företag i Stockholmsregionen, en tredjedel av hela landets nystartade företag. Den främsta sysselsättningstillväxten sker i första hand i de små och medelstora företagen (< 250 anställda). I länet finns cirka 240 000 företag, varav de allra flesta små företag med upp till 2 anställda. De flesta företag återfinns i länets urbana miljöer men samtidigt finns det många företag verksamma på landsbygden eller i tätortsnära landsbygd – totalt drygt 15 000 företag, varav flertalet små företag⁴⁰.

Företagen med 10-49 anställda uppgår till cirka 9 000 och i segmentet med 50-250 anställda finns omkring 1 700 företag. Sammantaget finns flest företag inom branschen *Företagskonsulter* (60 000 företag) följt av *Hotell och restaurang* (38 000 företag), *Företagstjänster* (33 000 företag) och *Handel* (30 000 företag).⁴¹ I regionen finns också många sociala företag som har en potential att bidra till ökad tillväxt och nya jobb i ett föränderligt samhälle där delaktighet och sociala värden får en allt större betydelse för utvecklingen av nya tjänster. Dessa dryga 50 företag är verksamma inom olika sektorer och i Stockholmsregionen finns goda förutsättningar att få fler sociala arbetsintegrerande företag att utvecklas i strategiska branscher⁴².

Stockholmsregionen har också flera internationellt konkurrenskraftiga styrkeområden som förutom ett högt värdeskapande också attraherar investeringar och kompetens till regionen. Informations- och kommunikationsteknologi (IKT) Livsvetenskaper (Life science) och Miljöteknik (Clean-tech) beskrivs ibland som regionala spetsområden. Därutöver finns andra tillväxtsektorer där Stockholmsregionen har en stark specialisering såsom exempelvis kulturella och kreativa näringar (KKN) med framgångsrika företag inom exempelvis mode, design, musik och media m.m. Denna sektor, som är branschöverskridande, sysselsätter ungefär 90 000 personer i 65 000 företag i Stockholms län⁴³. Ett exempel är Dataspelsbranschen som har en stark koncentration av globalt konkurrenskraftiga företag i Stockholm.

Samtantaget finns en stor potential i Stockholmsregionen att få fler befintliga små och medelstora företag i tillväxtbranscher att växa och nå nya marknader. För att åstadkomma detta fordras både en mjuk infrastruktur – villkor, regelverk samt stödsystem för exempelvis kapitalförsörjning i tidiga skeden, rådgivningstjänster m.m. – och tillgång till kompetens och kvalificerad arbetskraft. Kompetensförsörjningen i företagen – såväl kompetensutveckling av de anställda som rekrytering och matchning av kompetens är därför en strategisk fråga av betydelse för såväl företagen som för regionen i stort.

Kompetensbehoven i Stockholm 2020

Studier⁴⁴ visar att det mot programperiodens slut år 2020 väntas stora brister inom ett flertal sektorer. I takt med att de generella kunskapskraven ökar är det framför allt eftergymnasialt utbildade som efterfrågas på länets arbetsmarknad. Sammantaget förväntas efterfrågan på arbetskraft öka med 200 000 personer fram till år 2020. Av dessa förväntas tre av fyra behöva en eftergymnasial utbildning. Även behovet av gymnasialt utbildade ökar, i genomsnitt med drygt 60 000 personer. Däremot minskar

⁴⁰ SWOT-analys och nulägesbild av Stockholms läns landsbygd – underlag till landsbygdsprogrammet 2014-2020 (Länsstyrelsen, 2013)

⁴¹ Fakta om företagande i Stockholm, Stockholm Business Region, 2012

⁴² Arbetsintegrerade sociala företag i Sverige, Tillväxtverket 2012. Antalet sociala företag i Sverige beräknas till knappt 300 varav 50 i Stockholms län

⁴³ Kreativa krafter i Stockholm-Mälardalsregionen, Mälardalsrådet 13:07 (2013)

⁴⁴ Stockholm 2020 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos (Länsstyrelsen Stockholm 2011:37) Rapporten, som bygger vidare på antaganden i RUF 2010, är framtagen i bred samverkan i Stockholmsregionen – inom ramen för den regionala kompetensplattformen

efterfrågan på förgymnasialt utbildade. En fullföljd gymnasieutbildning blir således ännu viktigare för etablering på arbetsmarknaden i framtiden.

Det är också viktigt att se hur kompetensen bland redan sysselsatta som har en förhållandevis svag utbildningsbakgrund kan stärkas. Vid strukturomvandling och förändringar på arbetsmarknaden är denna grupp särskilt sårbar. En höjd kompetensnivå bland de cirka 100 000 sysselsatta i länet som endast har en förgymnasial utbildning är därför viktigt ur ett kompetensförsörjningsperspektiv.

Demografiska förändringar gör vidare att efterfrågan på kompetens ökar inom den offentliga sektorn, exempelvis inom skolan, hälso-sjukvården samt social omsorg. Efterfrågeökningen kan förklaras av den könsuppdelade arbetsmarknaden, en växande andel äldre i befolkningen, stora barnkullar men också av pensionsavgångar, ökade yrkeskrav (t ex. legitimation) och svag nyrekrytering inom många yrken. Förskollärare, lärare i grund- och gymnasieskolan, yrkeslärare och specialpedagoger är exempel på utbildningsgrupper inom pedagogik där efterfrågan ökar som följd av regionens höga födelsetal. Inom hälso-sjukvården och social omsorg förväntas en stor brist på bl.a. sjuksköterskor och gymnasialt omvårdnadsutbildade. Även efterfrågan på utbildade inom barn och fritid ökar då denna grupp arbetar både inom skolan och äldreomsorgen.

Inom den privata sektorn förväntas efterfrågan på utbildade inom exempelvis naturvetenskap och teknik samt IT vara särskilt stor som en följd av näringslivets sammansättning och dynamik. Det handlar exempelvis om ingenjörer och teknikutbildade på såväl gymnasial som eftergymnasial nivå, dataspecialister och systemvetare.

Samtidigt som efterfrågan på arbetskraft ökar i vissa branscher finns ett förväntat överskott av utbildade inom andra sektorer. Detta innebär inte nödvändigtvis att utbildade inom dessa områden blir arbetslösa. Kompetensen är ofta tillämpbar inom andra branscher eller närliggande yrken. En överutbildning inom dessa områden kan emellertid skapa hårdare konkurrens om arbetstillfällen. Ett visst överskott väntas inom utbildningsgrupper som dels har en stor arbetsmarknad (många sysselsatta med denna utbildning) och dels en bred arbetsmarknad (utbildningen användbar inom många branscher och sektorer). Exempel på sådana utbildningsgrupper där efterfrågan förvisso ökar men prognosen för antalet utbildade år 2020 är ännu högre är ekonomer, jurister och journalister.

I ett längre perspektiv kan kompetensbrist i flera yrken också uppstå som en följd av studievalen i gymnasieskolan. Sedan flera år väljer betydligt färre elever yrkesinriktade utbildningar (knappt en av tre) i Stockholmsregionen jämfört med övriga riket.⁴⁵ Skillnaderna mellan kommunerna i länet är emellertid stora och kan delvis också förklara strukturella mönster på arbetsmarknaden. I kommuner med en högre andel eftergymnasialt utbildade i befolkningen tenderar fler elever söka studieinriktade utbildningar. Dessa strukturella skillnader riskerar dels leda till en brist på yrkesutbildade (i synnerhet för yrkesgrupper med en väldigt lokal arbetsmarknad) och dels leda till ökad segregation på arbetsmarknaden.

---

⁴⁵ Nutid och framtid 2014:4, Länsstyrelsen Stockholm

Den könssegregerade arbetsmarknaden leder vidare till att kompetensbristen förväntas bli allra störst inom sektorer med en snedvriden fördelning mellan sysselsatta kvinnor och män. Förutom att långsiktigt säkra kompetensförsörjning genom bl.a. ökad utbildningskapacitet och möjligheter till kompetensutveckling och livslångt lärande fordras insatser som breddar rekryteringen för en ökad jämställdhet och tillvaratagande av hela arbetskraften, såväl kvinnor som män. Förekomsten av strukturell diskriminering gör också att exempelvis vissa utrikes födda akademiker är sysselsatta i yrken med låga kvalifikationskrav vilket innebär att deras kompetenser inte tas tillvara. Insatser som syftar till att möta demografiska förändringar eller bryta könsstereotypa mönster på arbetsmarknaden har prioritet inom Europeiska socialfonden i Sverige. Det finns därför starka incitament att se potentialen hos arbetslösa inom prioriterade grupper som skulle kunna matchas mot arbete i könssegregerade branscher och sektorer där efterfrågan på kompetens förväntas vara stor i framtiden.

Stärka individer med underutnyttjad potential på arbetsmarknaden

Sysselsättning

Stockholms län har rikets högsta sysselsättning (70,3 procent) och är den enda regionen där sysselsättningen är högre 2013 jämfört med 2007. Under programperioden 2007-2013 har antalet sysselsatta ökat med drygt 120 000 i Stockholms län, medan motsvarande ökning i övriga riket som helhet uppgår till 40 000.

Sysselsättningsökningen har varit jämt fördelad mellan kvinnor och män, men sysselsättningsnivån är alltså högre bland män (72,7 %) än bland kvinnor (68 %) i såväl Stockholm som i övriga riket.

Låg sysselsättning bland utrikes födda kvinnor

Sammantaget är 23 procent av de sysselsatta i Stockholms län utrikes födda, vilket motsvarar 262 200 personer (varav drygt 125 000 kvinnor). Utrikes födda svarar vidare för 45 procent⁴⁶ av nettoökningen av antalet sysselsatta sedan finanskrisen. Skillnaden i sysselsättning mellan inrikes födda (72,3 procent) och utrikes födda (64,4 procent) är däremot fortsatt hög. Samtidigt visar forskning⁴⁷ att utrikes födda akademiker oftare har underkvalificerade arbeten än inrikes födda akademiker.

Det finns även stora skillnader inom gruppen utrikes födda. Sysselsättningsgraden är i regel högre bland personer som invandrat från övriga Norden eller Europa än från länder utanför Europa. Dessutom är skillnaderna mellan kvinnor och män påtagligt större bland utrikes födda än bland inrikes födda. Utrikes födda kvinnor har en klart lägre sysselsättning än utrikes födda män (60 procent respektive 69 procent). Om utrikes födda kvinnor hade samma sysselsättningsgrad som utrikes födda män skulle nästan 20 000 fler vara sysselsatta i länet. Utrikes födda kvinnor befinner sig i större utsträckning än män utanför arbetskraften och utgör därmed en outnyttjad resurs. 2013 befann sig 31 procent av de utrikes födda kvinnorna utanför arbetskraften medan motsvarande andel bland män var 21 procent.⁴⁸

---

⁴⁶ Att jämföra med att gruppen utrikes födda svarar för 25 procent av befolkningen (15-74 år)

⁴⁷ Afrofobi. En kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige, Mångkulturellt Centrum 2014

⁴⁸ Källa: SCB

Arbetslöshet

Arbetslösheten 2013 var lägre i Stockholms län (6,8 procent) än i riket som helhet (8 procent).⁴⁹ Till antalet räknas antalet arbetslösa till drygt 80 000 personer vilket är 23 000 fler än 2007. På grund av regionens storlek är mer än var femte arbetslös person i landet därmed bosatt i Stockholms län. Vid sidan av arbetslösa finns det även ett outnyttjat arbetskraftsutbud bland personer som vill arbeta mer än vad de faktiskt gör. Antalet undersysselsatta i Stockholms län uppgår till knappt 80 000 eller omkring sju procent av de sysselsatta. Unga är överrepresenterade men till skillnad mot övriga riket är fördelningen mellan antalet undersysselsatta kvinnor och män jämn. Antalet undersysselsatta tenderar att ha ökat under senare år.

Utrikes födda i Stockholms län har en lägre arbetslöshet än utrikes födda i övriga riket men antalet arbetslösa utrikes födda uppgick alltså till 37 800 personer i Stockholmsregionen 2013, varav 18 400 var utrikes födda kvinnor. Skillnaderna i arbetslöshet mellan utrikes födda (12,6 procent) och inrikes födda (5 procent) inom länet är fortsatt stora. Utrikes födda män har en lägre arbetslöshet än kvinnor, men skillnaderna är inte lika stora som sysselsättningsskillnaderna.

I Stockholms län är arbetslösheten högst bland personer som endast har en förgymnasial utbildning och sammantaget uppgår antalet till drygt 20 000 vilket motsvarar en knapp tredjedel av samtliga inskrivna på Arbetsförmedlingen⁵⁰.

Samtidigt som arbetslösheten ligger på en relativt hög nivå så vittnar stora delar av näringslivet om att det finns en kompetensbrist. Antalet vakanser är ofta högt och även om inflyttningen till Stockholmsregionen är hög har arbetsgivare i vissa branscher svårt att hitta lämplig arbetskraft.⁵¹

Ungdomsarbetslöshet

På ett övergripande plan har Sverige en högre ungdomsarbetslöshet (15-24 år) än många andra länder i Europa. Utvecklingen har dessutom varit negativ sedan 1990-talet. Ungdomsarbetslösheten är däremot lägre i Stockholms län i övriga riket. Under 2013 uppgick ungdomsarbetslösheten till strax under 20 procent, vilket är knappt fem procentenheter lägre än i övriga riket. Precis som i övriga riket har unga kvinnor en lägre arbetslöshet än unga män. Omräknat innebär det att antalet arbetslösa ungdomar uppgår till drygt 28 000 i Stockholms län. Av dessa är 15 000 heltidsstuderande. Arbetslösheten är högre bland utrikes födda ungdomar än bland inrikes födda.⁵²

Långtidsarbetslöshet

I ett europeiskt perspektiv har Sverige i allmänhet och Stockholms län i synnerhet en låg långtidsarbetslöshet. Samtidigt har antalet personer som varit inskrivna som arbetssökande vid Arbetsförmedlingen längre än 24 månader ökat under programperioden 2007-2013. I början av 2013 uppgick antalet till knappt 13 000 personer⁵³ - eller cirka 18 procent av samtliga inskrivna - i Stockholms län, vilket kan jämföras med drygt 70 000 i riket som helhet⁵⁴. Utrikes födda är överrepresenterade

⁴⁹ Några större skillnader i arbetslöshet mellan kvinnor och män kan inte noteras.

⁵⁰ *Arbetsmarknadsläget i Stockholms län mars 2014*, Arbetsförmedlingen

⁵¹ Källa: SCB/Arbetsförmedlingen

⁵² Källa: SCB

⁵³ Av dessa var 6 700 kvinnor och 6 200 män

⁵⁴ Antalet personer i Stockholms län som varit inskrivna i minst 12 månader uppgår till ungefär det dubbla – 26 000 personer

bland personer som varit inskrivna längre än 24 månader. Av 13 000 är 8 000 utrikes födda, varav en majoritet är kvinnor. Sannolikheten att hitta ett jobb minskar i takt med tiden som arbetslös. Därmed ökar risken för långvarigt utanförskap och på sikt ökar även risken för ohälsa.

Unga har generellt sett kortare arbetslöshetsperioder än personer 25 år eller äldre. De allra flesta unga har flera men korta arbetslöshetsperioder och rör sig mellan utbildningssystemet och arbetsmarknaden. De allra flesta lyckas ganska snabbt etablera sig på arbetsmarknaden. Samtidigt finns det en grupp unga som står långt ifrån arbetsmarknaden, med svag utbildningsbakgrund och som har svårt att hitta vägar in i arbetslivet. I denna grupp är risken för cementerat utanförskap stor.⁵⁵

Arbetslösa med funktionsnedsättning

Antalet arbetslösa med funktionsnedsättning uppgick i oktober 2013 till 14 300 personer i länet vilket motsvarade en knapp femtedel av samtliga inskrivna. Denna grupp, som ofta har längre tider i arbetslöshet har ökat kontinuerligt i storlek sedan våren 2008 och inom gruppen har 6 000 personer (42 procent) varit utan arbete i mer än 3 år under den senaste tioårsperioden. Det kan i sin tur förklaras av den låga omsättningen till arbete i gruppen. Under 2013 har i genomsnitt sju procent av de arbetslösa med funktionsnedsättning lämnat för arbete varje månad, att jämföra med elva procent för de totalt inskrivna.⁵⁶

Unga som varken arbetar eller studerar

Antalet unga (16-25 år) som varken arbetar eller studerar uppgick 2011 till drygt 112 000 i riket som helhet varav drygt 22 600 fanns i Stockholms län.⁵⁷ Det är något färre än 2010 då antalet uppgick till 23 300 personer. En fördjupad uppföljning visar att det inte är några större skillnader mellan kvinnor och män inom gruppen och studien visar vidare att av de 16-19 åringar som varken arbetade eller studerade år 2000 var det nästan hälften (49 procent) som fortfarande varken arbetade eller studerade år 2010.⁵⁸

Andel med fullföljd gymnasieutbildning i länet

Att ha en fullföljd gymnasieutbildning är av stor betydelse för utsikterna att etablera sig på arbetsmarknaden. Skillnaden i sysselsättning mellan personer med en gymnasieutbildning jämfört med enbart en förgymnasial utbildning är nästan 20 procentenheter. Skolresultaten har varit sjunkande i Sverige under en längre tid, vilket inte minst olika PISA-undersökningar från 2013 och 2014 visar. När det gäller grundskolan så har Stockholms län ett bättre utfall än övriga riket. Meritvärden samt behörigheten till gymnasiet i länet är generellt högre bland både pojkar och flickor än i övriga riket. Däremot har regionen ett sämre utfall när det gäller gymnasieskolan. Andelen 20-åringar som har en fullföljd gymnasieutbildning har genomgående varit lägre i Stockholms län än i riket under det senaste decenniet (knappt 70 procent) och tillsammans med Gävleborg och Västmanland har Stockholms län lägst andel med fullföljd gymnasieutbildning i landet. Kvinnor fullföljer i högre grad än män gymnasiet, 74 procent jämfört med 68 procent (2012). Högst andel 20-åringar med fullföljd gymnasieutbildning återfinns bland 20-åriga kvinnor i Täby (87 procent) medan den lägsta andelen återfinns bland män i Södertälje (57 procent). I länet uppgår antalet 20-

---

⁵⁵ Källa: Arbetsförmedlingen

⁵⁶ Källa: Arbetsförmedlingen

⁵⁷ Källa: Temagruppen unga i arbetslivet (www.temaunga.se)

⁵⁸ Källa: "Bakom siffrorna – unga som varken arbetade eller studerade 2000-2010" - Temagruppen: Unga i arbetslivet. Studien avser nationell nivå.

åringar som saknar fullföljd gymnasieutbildning till 7 900 personer varav 4 400 män och 3 500 kvinnor.⁵⁹

Unga med aktivitetsersättning

Antalet unga (19-29 år) som beviljats aktivitetsersättning på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan har ökat kraftigt under senare år. Det gäller såväl riket som Stockholms län. Den 31 december 2013 hade drygt 5 700 unga personer i Stockholms län aktivitetsersättning, varav ungefär 3 200 män och 2 500 kvinnor. Det är en ökning på drygt 40 procent sedan december 2007. Ökningen är därmed ungefär lika stor som i övriga riket. Sammantaget svarar länet för drygt 17 procent av samtliga som beviljats aktivitetsersättning i landet i åldern 19-29 år.⁶⁰

Stärka sammanhållningen i regionen

Inomregionala skillnader mellan kommuner i länet

I detta avsnitt tecknas den inomregionala bilden av ett antal socioekonomiska variabler och jämförelser med samtliga kommuner i landet följt av en nedbrytning av relevanta indikatorer för 17 stadsdelsområden.⁶¹

Tabell 1 – Tolv indikatorer som ingår i den kommunbaserade jämförelsen

Indikatorer, kartor A-D	Indikatorer, kartor E-H	Indikatorer, kartor I-L
A – Förvärvsgrad	E - Minst 3-årig gymnasieutbildning	I - Nyföretagande
B – Arbetslöshet	F - Behörighet till gymnasiet	J – Ohälsotal
C – Ungdomsarbetslöshet	G - Andel med fullföljd gym. (20 år)	K - Varken arbetar eller studerar
D - Arbetslöshet, utrikes födda	H - Behörighet till HoU	L - Medianinkomst

För att möjliggöra en jämförelse mellan kommunerna i Stockholms län och övriga kommuner i landet är kommunerna indelade i percentiler som baseras på utfall inom den aktuella indikatorn.

⁵⁹ Källa: Skolverket

⁶⁰ Källa: Försäkringskassan

⁶¹ I bilaga 2 återfinns denna analys i sin helhet. Sammantaget har statistik för 12 indikatorer och 290 kommuner samlats in. Kommunerna delas sedan in i percentiler och resultatet för länets kommuner redovisas i form av kartor med färgkoder. I områdesanalysen ingår sex indikatorer som beskriver utvecklingen LUA-områden och URBAN 15-områden. En utförlig metodbeskrivning, källor samt konsupplad statistik och tabeller finns i bilaga 2.

Tabell 2 – Indelning av kommunerna i grupper

Grupper	Percentiler	Ungefärligt antal kommuner	Färgkod på karta
Grupp E	Upp till 10:e percentilen	29	
Grupp D	Upp till 30:e percentilen	58	
Grupp C	Upp till 70:e percentilen	116	
Grupp B	Upp till 90:e percentilen	58	
Grupp A	Över 90:e percentilen	29	

Av de tolv kartor som följer framgår att kommunerna i länet på en övergripande nivå tillhör de bättre i landet inom exempelvis nyföretagande, ungdomsarbetslöshet, medianinkomst och ohälsotal. En sammanvägning av samtliga indikatorer visar att 8 av de 10 främsta kommunerna i landet finns i Stockholms län och en klar majoritet av länets kommuner tillhör grupp A och B.

Samtidigt finns flera kommuner som avviker negativt jämfört med övriga riket inom flera områden av betydelse för Europeiska socialfonden – exempelvis gymnasiebehörighet, andelen med fullföljd gymnasieutbildning, förvärvsarbete, arbetslösa samt personer som varken arbetar eller studerar. Analysen visar att de inomregionala skillnaderna är särskilt stora vad gäller förvärvsgrad och arbetslöshet och i ett par av länets kommuner är sysselsättning och arbetslöshet i paritet med de kommuner i landet som uppvisar de lägsta respektive högsta nivåerna. Utvecklingen har varit särskilt ogynnsam för utrikes födda i allmänhet och utrikes födda kvinnor i synnerhet.

Karta A. Förvärsgrad (2012)

Karta B. Arbetslöshet, 2013

Karta C. Ungdomsarbetslöshet, 2013

Karta D. Arbetslöshet bland utrikes födda, 2013

Karta E. Minst 3-årig gymnasie-
utbildning (25-64 år), 2012

Karta F. Behörighet till
gymnasiet (2012)

Karta G. Andel 20-åringar med
fullföljd gymnasieutbildning,
2013

Karta H. Behörighet till HoU,
2012

Karta I. Nyföretagande, 2012

Karta J. Ohälsotal, 2013

Karta K. Varken arbetar eller studerar, 2012

Karta L. Medianinkomst, 2012

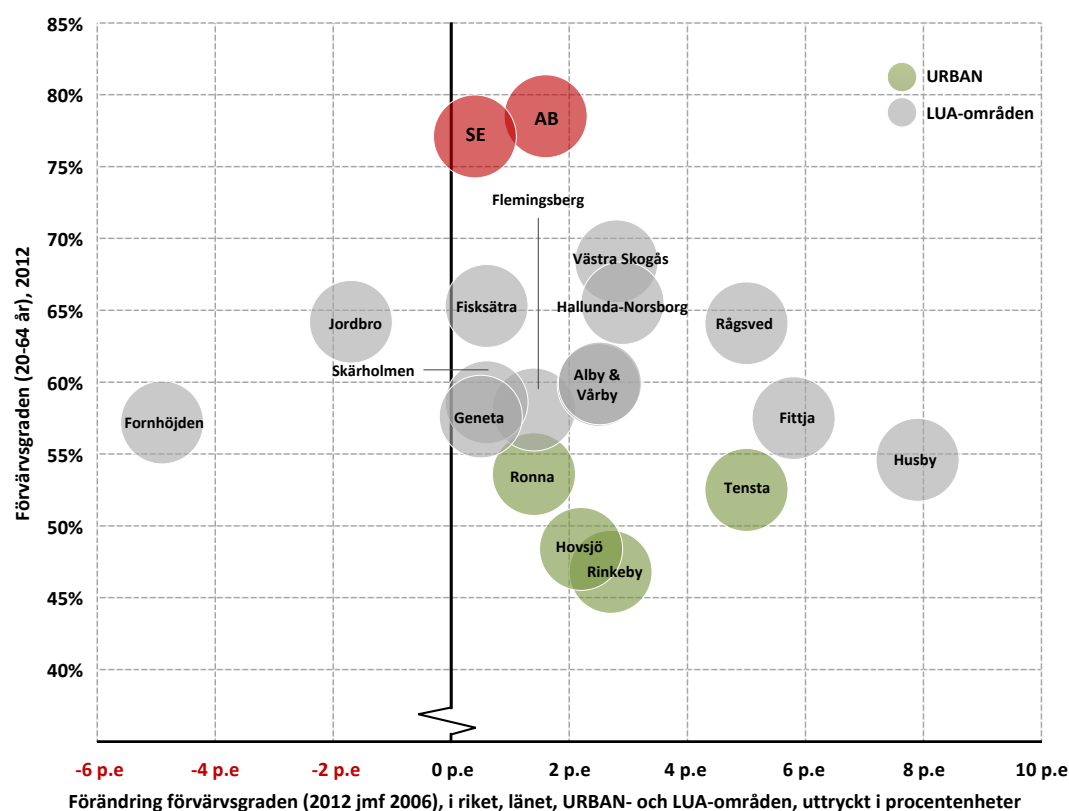
Inomregionala skillnader mellan vissa stadsdelar i länet

På motsvarande vis som det finns inomregionala skillnader mellan kommunerna i länet finns också skillnader mellan stadsdelar inom kommunerna. Analysen på stadsdelsnivå avser gymnasiebehörighet, unga som varken arbetar eller studerar, arbetslöshet, förvärvsgrad, inkomster samt ohälsa.

Det finns genomgående stora skillnader inom dessa områden mellan riket (SE), länet (AB) och LUA- samt URBAN 15-områden⁶² i Stockholmsregionen. Även om utgångsläget många gånger är lågt har dock utvecklingen mellan 2006 och 2012 generellt sett varit bättre i LUA- och URBAN 15-områdena än i länet inom fyra av de sex studerade indikatorerna. Inom två av indikatorerna – gymnasiebehörighet och arbetslöshet – har utvecklingen i dessa stadsdelar emellertid varit sämre än i länet under perioden.

Skillnaderna mellan dessa stadsdelar och utvecklingen i länet och riket i stort är särskilt tydlig på arbetsmarknaden. Arbetslösheten har genomgående ökat och i 16 av 17 LUA- och URBAN 15-områden har utvecklingen varit sämre än i länet. På liknande vis är sysselsättningsgraden mycket låg i dessa stadsdelar, i synnerhet bland kvinnor. Flera av områdena har emellertid haft en starkare förändring av andelen förvärvsarbetande än länet i övrigt under de senaste åren, se Figur 4.

Figur 4 – Förvärvsgrad 2012 samt förändring av förvärvsgrad 2006-2012 i riket, länet och LUA/URBAN 15-områden i Stockholms län

⁶² Analysen utgår från länets 13 LUA-områden som fram till 2012 hade lokala utvecklingsavtal med staten samt länets fyra URBAN-15-områden som för närvarande omfattas av regeringens urbana utvecklingsarbete.

Europeiska socialfonden 2014-2020 i Sverige

Det övergripande målet för det nationella socialfondsprogrammet i Sverige är att bidra till en väl fungerande arbetsmarknad och en varaktigt ökad sysselsättning på lång sikt.

Insatser inom det nationella programmet ska genomföras inom ramen för programmets fyra programområden.

Programområde 1 – Kompetensförsörjning
Programområde 2 – Öka övergångarna till arbete
Programområde 3 – Sysselsättningsinitiativet för unga
Programområde 4 – Tekniskt stöd

Dessa programområden knyter an till tre av de elva tematiska mål som framgår av det gemensamma ramverket för ESI-fonderna.

* Tematiskt mål 8:

Främja hållbar och kvalitativ sysselsättning och arbetskraftens rörlighet

* Tematiskt mål 9:

Främja social delaktighet och bekämpa fattigdom och diskriminering

* Tematiskt mål 10:

Investera i utbildning och i vidareutbildning, inklusive yrkesutbildning för färdigheter och livslångt lärande

Vidare ska insatser inom det nationella socialfondsprogrammet genomföras inom fem av de totalt 16 investeringsprioriteringar som är tillgängliga inom de tre tematiska målen.

I kapitel 3 beskrivs inriktningen inom dessa tematiska mål och investeringsprioriteringar samt inriktningen för den regionala handlingsplanen för Socialfonden 2014-2020 i Stockholm.

3. Programområden

Insatser inom den regionala handlingsplanen för Europeiska socialfonden 2014-2020 har förutsättningar att stärka tillväxten i Stockholmsregionen och bidra till en hållbar stadsutveckling. Insatser inom handlingsplanen förväntas därigenom också möta de övergripande utmaningarna på arbetsmarknaden i länet.

Den regionala handlingsplanen i Stockholm omfattar två programområden i det nationella socialfondsprogrammet (PO1 och PO2). De två programområdena har investeringsprioriteringar som beskriver inriktning på insatser som kan aktualiseras. För varje programområde finns också ett kvalitativt utformat nationellt respektive regionalt mål liksom ett kvantitativt målvärde inom varje mål som den regionala handlingsplanen strävar efter att uppnå år 2020.

I Stockholmsregionen ska insatser inom programområde 1 bidra till att stärka matchning och långsiktig kompensförsörjning på arbetsmarknaden. Insatser inom programområde 2 ska bidra till att stärka individer med en underutnyttjad potential på arbetsmarknaden. Samtliga insatser som genomförs inom ramen för den regionala handlingsplanen bidrar därigenom till att stärka sammanhållningen i regionen.

Deltagarmål Stockholm Programområde 1 – Kompetensförsörjning: 39 749

Deltagarmål Stockholm Programområde 2 – Öka övergångarna till arbete: 13 204

Programområde 1 - Kompetensförsörjning

Investeringsprioritering 10.3

Stärka lika tillgång till livslångt lärande för alla åldersgrupper i formella, icke-formella och informella sammanhang, höja arbetskraftens kunskaper, färdigheter och kompetens och främja flexibla utbildningsvägar inklusive genom yrkesvägledning och validering av förvärvad kompetens.

Mål 1.1

Stärka kompetensen hos i huvudsak sysselsatta kvinnor och män, men även hos personer som står långt från arbetsmarknaden, i enlighet med arbetsmarknadens och den enskilda arbetsplatsens behov.

.

Stockholmsregionens kvalitativa mål

Stärka matchning och långsiktig kompensförsörjning på arbetsmarknaden genom kompetensutveckling som utgår från kvinnors och mäns ställning på arbetsmarknaden, verksamhetens krav och arbetsmarknadens behov av arbetskraft och kompetens.

Stockholmsregionens kvantitativa målvärde

Deltagarmål Stockholm mål 1.1

38 730 anställda deltagare inklusive egenföretagare

1 019 arbetslösa deltagare

Kompetensutveckling⁶³

Med ett högt omvandlingstryck i ekonomin ställs stora krav på arbetsmarknadens omställningsförmåga. Inom ramen för programområdet ska satsningar göras på att förnya och utveckla kompetensen hos personer i programmets målgrupper. Med ökad kompetens stärks individens möjligheter att klara pågående strukturomvandling. Detta innebär att insatserna för kompetensutveckling inriktas på att personer i målgruppen utvecklar sin kompetens, dels sådan kompetens som är relevant utifrån arbetsmarknadens nuvarande och framtida behov, dels sett till den enskilda arbetsplatsens behov av kompetens.

Insatserna inom detta programområde ska bidra till ett hållbart arbetsliv med goda möjligheter till utveckling för både kvinnor och män samtidigt som verksamheten utvecklas positivt. I praktiken kan detta innebära insatser med syfte att utveckla såväl individernas kompetens som arbetsorganisationen, t.ex. genom att synliggöra och dokumentera kompetensöverföring mellan erfarna och nyanställda medarbetare.

Genom att kvinnor och män i de grupper som är prioriterade i programområde 2 kan delta i kompetensutvecklingsinsatserna kan även de få arbetslivserfarenhet, referenser och tillgång till ett arbetsrelevant nätverk. Samtidigt kan insatserna underlätta för de deltagande organisationerna och arbetsgivarna vad gäller att få tillgång till arbetskraft med rätt kompetens.

I vissa branscher har parterna tecknat yrkesintroduktionsavtal eller motsvarande, vilka ger möjlighet till anställningar där arbete kombineras med handledning och utbildning. Som en följd av trepartssamtalen införs fr.o.m. 2014 ett ekonomiskt stöd för yrkesintroduktionsanställningar för unga. Inom både de nationella och regionala medlen ska prioritet ges till bransch- eller partsgemensamma projektinitiativ som på motsvarande sätt syftar till att, genom kompetensutveckling och lärande på arbetsplatsen, bredda vägarna in på arbetsmarknaden för personer som saknar relevant yrkeserfarenhet och som hör till de prioriterade grupperna. Stöd till sådana kompetensutvecklingsinsatser kan, med hänsyn till EU:s statsstödsregler, enbart avse initiativ som riktar sig till personer som inte redan omfattas av det ekonomiska stödet för yrkesintroduktionsanställningar.

Målgrupp

Målgruppen för insatser inom programområde 1 är alla sysselsatta, såväl företagare som anställda, oavsett anställningsform och tidslängd och inom privat och offentlig sektor, samt verksamma inom ideell sektor. Målgruppsdefinitionen är bred i syfte att möta behov av kompetensutveckling i alla typer av verksamheter. Målgruppen för programområdet omfattar dessutom kvinnor och män som är prioriterade i programområde 2.

Givet programmets syfte att bidra till ökad tillväxt och sysselsättning, är kompetensutvecklingen i små och medelstora företag särskilt betydelsefull.

Investeringsprioritering 10.4

Förbättra utbildningens relevans för arbetsmarknaden, underlätta övergången från utbildning till arbete, förstärka yrkesutbildningssystemen och deras kvalitet, inbegripet genom mekanismer för att förutse kompetensbehoven, anpassning av kursplaner och

---

⁶³ Detta avsnitt anger intentionerna inom området uttryckta i det nationella socialfondsprogrammet, sid 51-52

inrättande och utveckling av arbetsbaserade system för lärande, inbegripet system med både teori och praktik och lärlingssystem.

Mål 1.2

Ökad samverkan och förstärkt koppling mellan utbildning, arbetsliv och arbetsplatsförlagt lärande.

Stockholmsregionens kvalitativa mål

Stärka matchning och långsiktig kompensationsförsörjning på arbetsmarknaden genom att utveckla och tillämpa metoder och former för samverkan vilka förstärker koppling mellan utbildning, arbetsliv och arbetsplatsförlagt lärande.

Stockholmsregionens kvantitativa målvärde

Deltagarmål Stockholm mål 1:210 projekt

Strukturer för arbetsplatsförlagt lärande och en starkt koppling mellan utbildning och arbetsliv⁶⁴

För att skapa nya och bredare vägar till jobb och förbereda ungdomar och andra nytillträdande för yrkeslivet är det viktigt att det finns kapacitet för lärande i arbetslivet. Lärande på arbetsplatsen – inom ramen för yrkesutbildning i gymnasieskolan, kommunala vuxenutbildningen och yrkeshögskolan, eller i form av en yrkesintroduktionsanställning – ger konkret och aktuell yrkeskunskap och kan även ge ett vidgat perspektiv vad gäller arbetsmarknaden och möjliga studievägar.

Arbetsplatsförlagt lärande ger även deltagarna möjlighet att skapa kontakter med potentiella framtida arbetsgivare. Ett fungerande arbetsplatsförlagt lärande utgör en central del i utvecklingen av modeller för yrkesutbildning, där samverkan mellan aktörer inom utbildning och arbetsliv är en viktig komponent. Insatser inom detta område kan förstärka de insatser som görs inom utbildningspolitikens område i syfte att utveckla samverkan mellan berörda branscher, utbildningsanordnare och myndigheter och förbättra tillgången till och kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet. Insatserna kan även avse lokala eller regionala satsningar för ökat samarbete mellan utbildningsanordnare och arbetsgivare eller branscher.

Utveckling av yrkesutbildningar kan innebära insatser som syftar till att förstärka utbildningens relevans och kvalitet, för att därigenom långsiktigt stärka kopplingen mellan utbildning och arbetsliv. Exempel på sådana insatser är olika branschinitiativ av exempelvis yrkesnämnder eller inom ramen för de olika collegekoncept som utvecklats inom flera branscher (t.ex. Vård- och omsorgscollege, samt Teknikcollege). Arbetsgivare som tar emot lärlingar och elever på arbetsplatsförlagt lärande har i flera sammanhang vittnat om betydelsen av en nära kontakt och välstrukturerad samverkan med skolans yrkeslärare. Projekt som inkluderar möjligheter till praktik och kompetensutveckling för yrkeslärare kan därför vara av stort värde för att stärka kopplingen mellan den skol- och den arbetsplatsförlagda delen av yrkesutbildningen.

Insatserna kan bl.a. ta sikte på att, utifrån behoven hos olika grupper av ungas och vuxna, utveckla metoder för arbetslivsorientering och studie- och yrkesvägledning, vilka kan bredda yrkesvalet för kvinnor och män och öka attraktiviteten och kvaliteten i yrkesutbildningen. Insatserna kan även avse utveckling av kvaliteten hos och former för

---

⁶⁴ Detta avsnitt anger intentionerna inom området uttryckta i det nationella socialfondsprogrammet, sid 55-58

utbildning av handledare, metodstöd för den arbetsplatsförlagda delen i yrkesutbildningen, inklusive lärlingsutbildning och yrkespraktik, samt modeller för hur olika aktörer ska involveras. Det kan även handla om insatser för att förtydliga yrkesingångar och bygga upp stödstrukturer för arbetsgivare som tar emot elever för arbetsplatsförlagt lärande.

Inom programområdet är det även möjligt att initiera insatser som syftar till att utveckla standarder och kvalitetssäkring av validering av kompetens. Det kan exempelvis handla om metodutveckling som syftar till en förbättrad individanpassning av vuxenutbildning riktad till personer med kort utbildning för att utveckla s.k. nyckelkompetenser eller utveckla och pröva eller tillämpa valideringsmetoder som syftar till att förkorta studietiden för vuxenstuderande. Initiativen kan vidare avse samverkan inom satsningar som berör utbildningsanordnare, företag eller branscher, t.ex. avseende utveckling och tillämpning av ett nationellt kvalifikationsramverk (NQF) inom en viss bransch.

Viktiga steg för att öka möjligheterna till lärande på arbetsplatsen har tagits inom ramen för trepartssamtalen, bl.a. i form av stöd till yrkesintroduktionsanställningar. En viktig komponent inom yrkesintroduktionsanställningarna är ett strukturerat lärande genom utbildning eller handledning i syfte att höja individens kompetens. Även i relation till yrkesintroduktionsanställningarna finns behov av att utveckla och stärka stödstrukturerna för lärande på arbetsplatsen. Utvecklade stödstrukturer kan säkerställa kvalitet i lärandet och möjliggöra för fler arbetsgivare att erbjuda arbete med ett definierat utbildningsinnehåll.

Inom programområdet ryms insatser för att bygga upp stödstrukturer på branschnivå med koppling till satsningarna för att främja yrkesintroduktionsanställningar. Stödstrukturer för ett framgångsrikt lärande på arbetsplatsen kan omfatta stöd för arbetsplatsernas planering, uppföljning och dokumentation av lärandet samt tillgång till kompetenta handledare.

Projekt inom området kan avse utveckling av kompetensprofiler och valideringsmodeller för olika yrken, och utveckling av system för certifiering av aktörer som kan bistå arbetsplatser med att upprätta utbildningsplaner och följa upp lärandet. Projekten kan även avse utveckling av branschkriterier för handledarutbildningar och certifiering av sådana handledarutbildningar som motsvarar branschens krav. Även projekt som avser vidareutveckling av regional samverkan för att stödja lärande på arbetsplatserna kan omfattas av programområdet. Att säkra kvaliteten i det lärande som sker på arbetsplatsen inom ramen för yrkesintroduktionsanställningar och i det arbetsplatsförlagda lärandet som sker inom den gymnasiala yrkesutbildningen handlar i stor utsträckning om samma sak. Projekt inom programområdet kan därför med fördel vara inriktade på att utveckla samverkan och ta till vara möjliga synergieffekter mellan dessa båda former av lärande på arbetsplatsen.

Modellen med yrkesintroduktion kan ge nya vägar till jobb för fler arbetslösa med svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Inom ramen för detta programområde är det därför också möjligt att bygga upp stödstrukturer för lärande på arbetsplatsen för personer som inte omfattas av det statliga stödet för yrkesintroduktionsanställningar. Projekt inom hela programområdet kan även omfatta insatser för att höja kompetensen i projektet i form av pedagogiskt stöd, stöd för att ta tillvara kunskaper från forskning

om lärande och arbetsorganisation samt stöd för att underlätta kompetensanalys och karriärväxling.

Målgrupp

Målgruppen för insatser omfattar

- organisationer
- myndigheter
- företag
- andra arbetsgivare inom privat, offentlig och ideell sektor.

Stockholmsregionens prioriteringar inom Programområde 1 år 2015

Hälso- sjukvårdsektorn samt vård- och omsorgssektorn står inför stora förändringar i framtiden. Demografin och den växande andelen äldre i befolkningen ökar behovet av vårdtjänster samtidigt som efterfrågan på arbetskraft inom sektorn förväntas öka.

Parallellt pågår en strukturomvandling av hur välfärdstjänsterna inom områdena utformas, utförs och organiseras och där exempelvis förmågan att tillämpa teknik, digitalisering och e-hälsa ändrar såväl vårdens förutsättningar som kompetenskraven inom många berörda yrken och professioner. I takt med att kunskapskraven ökar blir data- och IT-kompetens särskilt angeläget, i synnerhet för anställda med en svagare ställning på arbetsmarknaden. En närliggande utmaning i detta sammanhang handlar om att möta den växande andelen äldre med utländsk bakgrund.

Demografi och hälsa är en global utmaning och sektorns betydelse samt tillväxt- och innovationsdrivande potential synliggörs i allt fler sammanhang. Inom kommuner och landsting sker årligen stora upphandlingar av bl.a. medicinsk teknik och andra systemlösningar och det finns förutsättningar att ytterligare öppna sektorn och därigenom stimulera innovationsprocesser inom bl.a. Stockholmsregionens forskningsbaserade och kunskapsintensiva näringsliv inom t.ex. Life science och IKT. De senaste åren har det gjorts stora investeringar i dessa områden också inom ramen för Regionalfondsprogrammet i Stockholm.

Mot denna bakgrund är den huvudsakliga inriktningen 2015 inom Europeiska socialfondens programområde 1 i Stockholm inriktad mot

”Digital kompetensutveckling inom hälso- och sjukvård och vård och omsorg”

Insatser ska syfta till att stärka kompetensen hos personal inom sektorerna med svagare ställning på arbetsmarknaden. En ambition är vidare att potentialen hos prioriterade målgrupper inom programområde 2 kan användas för matchning mot arbete för att därmed möta kompetensbehoven. Därutöver är samverkan med insatser inom Regionalfondsprogrammet särskilt önskvärt.

Programområde 2 – Öka övergångarna till arbete

Investeringsprioritering 8.1

Tillgång till anställning för arbetssökande och icke-förvärvsarbetande, inbegripet långtidsarbetslösa och personer som befinner sig långt från arbetsmarknaden, samt genom lokala sysselsättningsinitiativ och stöd till arbetstagarnas rörlighet.

Mål 2.1

Kvinnor och män som står långt från arbetsmarknaden ska komma i arbete, utbildning eller närmare arbetsmarknaden.

Stockholmsregionens kvalitativa mål

Tillämpa och utveckla metoder som bidrar till att kvinnor och män som står långt från arbetsmarknaden med en underutnyttjad potential utvecklas och kommer i arbete, utbildning eller kommer närmare arbetsmarknaden.

Stockholmsregionens kvantitativa målvärde

Deltagarmål Stockholm mål 2:1

4 401 arbetslösa deltagare

Öka övergångarna till arbete⁶⁵

Socialfondens medel i programområde 2 ska användas till att tillämpa, pröva eller utveckla metoder för att öka övergångarna till arbete. Insatserna ska vara i linje med den nationella arbetsmarknadspolitiken och syfta till att förstärka och utveckla denna.

Insatser inom programområde 2 kan göras med en hög grad av individanpassning.

Samverkan är ett viktigt inslag och insatser som innefattar en bred, utvecklad och relevant samverkan ska prioriteras. Projekt som innefattar samverkan med Arbetsförmedlingen bör särskilt prioriteras. Andra viktiga projektaktörer, vid sidan av Arbetsförmedlingen, är enskilda kommuner, Sveriges Kommuner och Landsting, utbildningsområdets aktörer, Försäkringskassan och andra berörda myndigheter, arbetsmarknadens parter och aktörer inom den ideella sektorn, bl.a. den sociala ekonomin.

Insatserna inom programområdet kan inriktas på utbildning, praktik och arbete, men även vid behov rehabilitering och förberedande insatser som t.ex. validering av tidigare arbetslivserfarenhet och kompetens. Insatser kan bl.a. ske inom ramen för relevanta arbetsmarknadspolitiska program eller i övrigt inom Arbetsförmedlingens verksamhet. Inom programområdet ges också möjlighet till projekt rörande matchning.

Ökad sysselsättning i de prioriterade grupperna kan även främjas genom insatser som bidrar till entreprenörskap och företagande, t.ex. attitydpåverkande insatser för entreprenörskap och nyföretagande.

Målgrupp

Målgruppen för insatser omfattar

- unga (15–24 år),
- långtidsarbetslösa (mer än tolv månader)
- nyanlända invandrare,
- personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga

---

⁶⁵ Detta avsnitt anger intentionerna inom området uttryckta i det nationella socialfondsprogrammet, sid 55-58

- personer som är eller har varit sjukskrivna och har behov av stöd för återgång i arbete

Insatser inom programområdet kan även omfatta personer verksamma inom den privata, den offentliga och den ideella sektorn, vilka inom sina respektive verksamheter kan bidra till att stärka övergången till arbete för kvinnor och män i de prioriterade grupperna. Det kan t.ex. handla om medverkan i metodutveckling eller deltagande i kompetensutveckling som rör en viss metodik inom ramen för ett projekt. För att stärka arbetsgivarens möjligheter att erbjuda arbete eller praktik kan utbildning för sysselsatta i t.ex. handledning och anpassning av arbetets innehåll och organisering ha stor betydelse.

Investeringsprioritering 8.2

Varaktig integration på arbetsmarknaden för ungdomar, särskilt de som inte arbetar eller studerar, inklusive ungdomar som löper risk för social utestängning och ungdomar från marginaliserade grupper, vilket inbegriper genomförandet av ungdomsgarantin.

Mål 2.2

Underlätta etableringen i arbetslivet och öka deltagandet i utbildning för unga (15-24 år) kvinnor och män.

Stockholmsregionens kvalitativa mål

Tillämpa och utveckla metoder som underlättar för unga kvinnor och män med en underutnyttjad potential att etablera sig i arbetslivet och delta i utbildning.

Stockholmsregionens kvantitativa målvärde

Deltagarmål Stockholm mål 2:2

5 868 arbetslösa deltagare

Ungas etablering i arbetslivet och deltagande i utbildning⁶⁶

Socialfondens medel ska användas till att tillämpa, pröva eller utveckla, metoder och arbetssätt för att öka övergångarna till arbete. Insatserna ska vara i linje med den nationella arbetsmarknadspolitiken. Insatserna inom programmet möjliggör en högre grad av individanpassning och att insatserna i större utsträckning kan göras i samverkan mellan olika aktörer.

Insatser inom denna del av programområde 2 ska syfta till att stärka ungas etablering på arbetsmarknaden. Stöd kan ges till insatser med inriktning mot att minska gruppen unga kvinnor och män som hamnat i ett utanförskap och till insatser för att förebygga att unga hamnar i ett utanförskap. Unga utan fullföljd gymnasieutbildning har en särskilt utsatt position på arbetsmarknaden. Inom detta tematiska mål är därför insatser möjliga som syftar till att deltagarna fullföljer sina gymnasiestudier eller på annat sätt förbereder sig för ett yrkesliv. Insatser för unga som inte fullföljt sina gymnasiestudier eller som varken arbetar eller studerar ska prioriteras.

Kommunerna har ansvar för att följa upp och hålla kontakt med ungdomar som inte fyllt 20 år, och som inte genomför eller har fullföljt en utbildning inom nationella program i gymnasieskolan eller i gymnasiesärskolan, i syfte att erbjuda dem lämpliga individuella åtgärder. Insatserna inom detta tematiska mål bör komplettera åtgärderna inom ramen för kommunernas informationsansvar. Insatserna kan också komplettera ordinarie

---

⁶⁶ Detta avsnitt anger intentionerna inom området uttryckta i det nationella socialfondsprogrammet, sid 67-68

arbetsmarknadspolitiska program så att dessa i ökad utsträckning når ut till ungdomar som varken arbetar eller studerar, bl.a. genom uppsökande aktiviteter.

Exempel på insatser är anordnande av feriearbete, praktikplatser, inklusive insatser riktade till arbetsgivare, och arbetsplatsförlagda utbildningsinsatser.

Arbetsförmedlingen, tillsammans med andra aktörer, kan med stöd från Socialfonden förbättra sitt sätt att arbeta med vägledning, handledning och praktikplatser eller pröva olika sätt att arbeta med sysselsättningsinsatser. Ett exempel kan vara insatser som prövar metoder för att bryta könsstereotypa arbetsroller och breddar yrkesvalet för unga kvinnor respektive män.

Förebyggande insatser är angelägna för att motverka att ungdomar hamnar i utanförskap. Socialfonden ska stödja insatser som syftar till att utveckla arbetet med att motverka och förebygga elevers avhopp från gymnasieskolan. Sådana insatser kan bl.a. inriktas på att utveckla, pröva och tillämpa nya metoder och arbetssätt, eventuellt i kombination med till insatsen direkt relaterad kompetensutveckling, för lärare, studie- och yrkesvägledare, elevhälsan, arbetskonsulenter och andra berörda som i sina yrkesroller kan bidra till att förebygga framtida skolavhopp. Insatserna för att förebygga skolavhopp från gymnasieskolan och för att stärka kopplingen mellan utbildning och arbetsliv kan även omfatta t.ex. studie- och yrkesvägledning inom grundskolan. Socialfonden har under programperioden 2007–2013 finansierat satsningar på att förebygga skolavhopp vilka det är viktigt att dra lärdom av. Förebyggande insatser kan vara nationella, regionala eller lokala och ska genomföras i samverkan mellan berörda aktörer såsom kommuner, Arbetsförmedlingen, Statens skolverk, Myndigheten för delaktighet och andra relevanta myndigheter samt utbildningsanordnare och arbetsmarknadens parter.

Målgrupp

Insatserna ska riktas till unga kvinnor och män (15–24 år). Insatser inom programområdet kan även omfatta personer verksamma inom den privata, den offentliga och den ideella sektorn, vilka inom sina respektive verksamheter kan bidra till att stärka övergången till arbete för personer i de prioriterade grupperna. Det kan t.ex. handla om medverkan i metodutveckling eller deltagande i kompetensutveckling som rör en viss metodik inom ramen för ett projekt. Utbildning för sysselsatta i t.ex. handledning och anpassning av arbetets innehåll och organisering kan ha stor betydelse för arbetsgivarens möjligheter att erbjuda arbete eller praktik.

Investeringsprioritering 9.1

Aktiv delaktighet, inklusive för att främja lika möjligheter, aktivt deltagande samt förbättra anställningsbarheten.

Mål 2.3

Kvinnor och män som står särskilt långt från arbetsmarknaden ska komma i arbete, utbildning eller närmare arbetsmarknaden.

Stockholmsregionens kvalitativa mål:

Tillämpa och utveckla metoder som bidrar till att kvinnor och män som står särskilt långt från arbetsmarknaden med en underutnyttjad potential utvecklas och kommer i arbete, utbildning eller kommer närmare arbetsmarknaden.

Stockholmsregionens kvantitativa målvärde

Deltagarmål Stockholm mål 2:3

2 934 arbetslösa deltagare

Aktiv inkludering för att öka deltagarnas anställningsbarhet⁶⁷

I likhet med insatserna inom tematiskt mål 8 ska insatserna inom tematiskt mål 9 syfta till att tillämpa, pröva eller utveckla metoder och arbetssätt för att öka övergångarna till arbete. Insatserna ska vara i linje med den nationella arbetsmarknadspolitiken. Programmet möjliggör en högre grad av individanpassning i insatserna jämfört med ordinarie arbetsmarknadspolitiska insatser och att insatserna i större utsträckning kan göras i samverkan mellan olika aktörer.

Insatserna inom detta tematiska mål syftar till att bredda arbetsmarknaden, bl.a. genom socialt företagande och annan verksamhet på ideell grund. Sociala företag liksom ideell verksamhet har en viktig roll när det gäller att skapa nya innovativa vägar in i arbetslivet för personer som står långt ifrån arbetsmarknaden, t.ex. genom arbetsintegrerande sociala företag. Sådana verksamheter skapar möjligheter till rehabilitering, arbetsträning och förrehabilitering och återgång till arbete för personer som står långt från arbetsmarknaden på grund av nedsatt arbetsförmåga eller långvarig sjukdom, och som har behov av omställning till nytt arbete.

Personer som står långt från arbetsmarknaden har i många fall en sammansatt problematik, med arbetslöshet i kombination med t.ex. ohälsa eller funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Unga med funktionsnedsättning, inte minst kvinnor och män som beviljats aktivitetsersättning, och utrikes födda som saknar arbetslivserfarenhet från såväl hemlandet som från Sverige löper en särskilt stor risk för att långvarigt stå utanför arbetsmarknaden. I dessa sammanhang krävs samordnade insatser från flera aktörer för att individerna ska få det stöd som de behöver för att komma in och stanna kvar i arbetslivet. Här kan det i vissa fall vara ändamålsenligt att utveckla metoder direkt anpassade för kvinnor respektive män utifrån deras skilda livsvillkor. Det kan också handla om att utveckla insatser för personer där arbete är en viktig förutsättning för att komma ur missbruk eller kriminalitet. Det är därför angeläget att utveckla väl fungerande former för systematisk samverkan mellan kommunen (socialtjänst, arbetsmarknadsförvaltning och skola), hälso- och sjukvården, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Samordningsförbunden, Kriminalvården och andra relevanta aktörer.

Insatser kan också syfta till att skapa en inkluderande och jämställd arbetsmarknad genom att t.ex. påverka attityder hos arbetsgivare och stödja dem i deras arbete för att utveckla rutiner och metoder som främjar lika möjligheter på arbetsplatsen, en jämn könsfördelning i olika yrken och säkerställer att diskriminering inte förekommer. Det kan också innebära insatser för att uppnå en god psykosocial och fysisk arbetsmiljö som ökar tillgängligheten, i vid mening, på arbetsplatsen. I samband med insatser som syftar till att skapa mer tillgängliga arbetsplatser kan med fördel uppmärksammas möjligheten att utnyttja de ekonomiska stöd till arbetsgivare som Arbetsförmedlingen erbjuder, t.ex. vid anställning av personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

---

⁶⁷ Det kursiverade avsnittet anger intentionerna inom området uttryckta i det nationella socialfondsprogrammet, sid 72-73

Målgrupp

Insatserna ska riktas till kvinnor och män som

- är unga (15–24 år),
- är långtidsarbetslösa (mer än tolv månader),
- är nyanlända invandrare,
- är utanför arbetsmarknaden (mer än tolv månader)
- har en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, eller
- är eller har varit sjukskrivna och har behov av stöd för återgång i arbete.

Inom denna investeringsprioritet ska insatserna riktas till kvinnor och män som står särskilt långt ifrån arbetsmarknaden som en följd av att de har en sammansatt problematik med arbetslöshet i kombination med t.ex. ohälsa eller funktionsnedsättning.

Insatser inom programområdet kan även omfatta personer verksamma inom den privata, den offentliga och den ideella sektorn, vilka inom sina respektive verksamheter kan bidra till att stärka övergången till arbete för kvinnor och män i de prioriterade grupperna. Det kan t.ex. handla om medverkan i metodutveckling eller deltagande i kompetensutveckling som rör en viss metodik inom ramen för ett projekt. Utbildning för sysselsatta i t.ex. handledning och anpassning av arbetets innehåll och organisering kan ha stor betydelse för arbetsgivarens möjligheter att erbjuda arbete eller praktik.

Stockholmsregionens prioriteringar inom Programområde 2 år 2015

För att kunna åstadkomma en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen är den sociala och socioekonomiska sammanhållningen nödvändig och behovet av samordning mellan sektorer och styrnivåer särskilt viktig. Skillnaderna i exempelvis arbetslöshet mellan olika grupper, könsskillnader och socioekonomiska skillnader mellan olika delar av länet innebär att människors potential och resurser inte tas tillvara och detta leder i sin tur till förlorade livschanser på ett individuellt plan och lägre tillväxt och utväxling i ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Arbetslösheten under 2013 uppgick till i genomsnitt 6,8 procent vilket motsvarade drygt 80 000 personer. Utrikes födda är överrepresenterade och antalet uppgick till drygt 37 000 personer. Ungdomsarbetslösheten i länet är lägre än i riket men antalet unga arbetslösa uppgick alltså till 28 000 personer under 2013. Gymnasiekompetens blir allt viktigare för möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden och 2013 uppgick antalet 20-åringar som saknar fullständiga gymnasiebetyg till 7 900 personer i länet.

Mot denna bakgrund är den huvudsakliga inriktningen 2015 inom Europeiska socialfondens programområde 2 i Stockholm inriktad mot

"Hållbar stadsutveckling med fokus på insatser som ökar övergångarna till arbete eller studier bland unga och utrikes födda"

Insatser ska syfta till att främja samverkan mellan aktörer för att stärka ungas och utrikes föddas förutsättningar på arbetsmarknaden. En ambition är vidare att främja synergier med satsningar på hållbar stadsutveckling inom ramen för Regionalfondsprogrammet i Stockholm.

4. Horisontella principer

Ekonomisk, social och ekologisk långsiktigt hållbar utveckling hänger samman. Hållbar utveckling förutsätter en effektiv ekonomi, men också att resurserna brukas utan att förbrukas, en god social sammanhållning och att demokratiska grundvärden respekteras. De tre dimensionerna av hållbar utveckling – den ekonomiska, den miljömässiga och den sociala dimensionen – ska utvecklas parallellt och ömsesidigt förstärka varandra. De tre dimensionerna har vidare en särskilt viktig tillämpning i Stockholmsregionen där insatser inom strukturfonderna – genom sammanhållna strategiska satsningar - förväntas bidra till en hållbar stadsutveckling. För detta fordras en effektiv samordning mellan sektorer (horisontellt) och styrnivåer (vertikalt)⁶⁸.

Den regionala handlingsplanen för Socialfonden ska främja hållbar utveckling i flera avseenden. Givet det nationella programmets övergripande mål om väl fungerande arbetsmarknad och en varaktigt ökad sysselsättning, står den sociala dimensionen i centrum. Socialt hållbar utveckling handlar om respekten för mänskliga rättigheter, inklusive rätten till arbete och jämställdhet. Med hjälp av kompetensutveckling och ett individuellt utformat stöd att finna, få och behålla ett arbete kan den regionala handlingsplanen bidra till ett hållbart arbetsliv där kvinnors och mäns, flickors och pojkars kompetens och potential utvecklas och tas till vara.

Bättre miljö, lika möjligheter och icke diskriminering samt jämställdhet – de tre horisontella principerna – är drivkrafter för hållbar tillväxt genom att de sätter fokus på smarta, inkluderande och hållbara lösningar samt tillvaratagande av resurser och kompetenser. Inom ramen för genomförandet av den regionala handlingsplanen ska de horisontella principerna användas som verktyg för att förbättra och effektivisera arbetet. De horisontella principerna återfinns också i det nationella programmets vägledande principer för urval av insatser såväl som i handlingsplanens regionala principer för urval.

4.1 Hållbar utveckling

Klimatförändringarna är en av vår tids största utmaningar och kräver såväl regionala, nationella som globala lösningar för att minska ytterligare klimatpåverkan och för att anpassa samhället till ett förändrat klimat. Inom näringslivet krävs såväl strukturella förändringar som minskade utsläpp och ökad resurseffektivitet, dvs. minskad användning av energi, råvaror och ekosystemresurser. Klimat-, miljö- och energiutmaningarna utgör här en möjlighet för teknik-, varu- och tjänsteutveckling i alla branscher. Affärsmöjligheter skapas för svenska företag i och med den växande globala efterfrågan på hållbara och resurseffektiva varor och tjänster.

Målet för miljöpolitiken är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. Regioner och kommuner har ett stort ansvar för att aktivt bidra till det s.k. miljömålssystemet och att miljö kvalitetsmålen uppfylls.

---

⁶⁸ *Det urbana spelet - resultat av en förstudie om hållbar urban utveckling* (Stockholms län landsting (TMR) och Länsstyrelsen, 2013)

Omställningen till en grön ekonomi innebär utveckling av hållbara varor, tjänster och produktionssystem, och kan därigenom minska miljöpåverkan regionalt, nationellt och globalt. Omställningen kan även bidra till en miljödriven näringslivsutveckling i alla branscher och därmed ökat företagande, exportmöjligheter och sysselsättning i både stads- och landsbygdsregioner. Det är därför viktigt att främja utvecklingen av små och medelstora företag som vill ställa om till ett hållbart företagande och även ser det som en konkurrensfördel.

Socialfondens insatser för ökad sysselsättning och tillväxt kan kombineras med ett miljöperspektiv genom exempelvis stöd för kompetensutveckling och kompetensförsörjning som underlättar övergången till en koldioxidsnål ekonomi och framväxten av nya, gröna jobb. Samordning med insatser inom Regionalfonden i Stockholm, där ett område handlar om forskning, innovation samt utveckling och anammande av ny energieffektiv och koldioxidsnål teknik, är här särskilt viktigt.

4.2 Främja lika möjligheter och icke-diskriminering

Icke-diskriminering innebär att se människors olikheter som en tillgång, ett verktyg som effektiviserar arbetet för en hållbar tillväxt. En inkluderande regional tillväxt innebär ett motverkande av diskriminering och ett aktivt arbete för att främja lika möjligheter och rättigheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Att aktivt främja arbetet med lika rättigheter och möjligheter innebär också att motverka bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, vilket ger individer förutsättningar att nå inflytande och tillgång till tillväxtresurser.

Diskriminering i form av bristande tillgänglighet gäller inom de flesta samhällsområden inklusive arbetsmarknadspolitisk verksamhet. En inkluderande region bör också verka för att nationella minoriteters särskilda rättigheter enligt lag om nationella minoriteter (2009:724) och minoritetspolitikens mål ska förverkligas.

För att öka konkurrenskraften tjänar regioner på att ta till vara hela befolkningens innovationsförmåga, entreprenörskap och kompetenser på arbetsmarknaden. Statistik visar att utrikes födda i högre utsträckning startar och driver företag, har högre omsättning i företagen och anställer fler än inrikes födda företagare gör. Utrikes födda kan också bidra till näringslivets internationalisering genom kontakter, språkkunskaper och kännedom om affärsmöjligheter i sina ursprungsländer. Företag och organisationer som vill öka sin innovationsförmåga tjänar också på att rekrytera bredare och skapa en heterogen personalstyrka.

Samtidigt är arbetslösheten mer än dubbelt så hög bland utrikes födda jämfört med inrikes födda och i synnerhet utrikes födda kvinnor står i hög utsträckning också helt utanför arbetskraften. Vissa utrikes födda akademiker är sysselsatta i yrken med låga kvalifikationskrav vilket innebär att deras kompetenser inte tas tillvara. Erfarenheter visar att barn till utrikes födda föräldrar har sämre odds att få jobb trots att de har samma högskoleutbildning som barn till svenskfödda föräldrar. Strukturell diskriminering kan delvis förklara den segregerade arbetsmarknaden i regionen. Det finns således en stor potential bland arbetsgivare i såväl privat, ideell och i synnerhet offentlig sektor – där andelen anställda med bl.a. utländsk bakgrund är lägre⁶⁹ – att verka för ökad diversitet bland de anställda. Regionalt arbete för rättvis rekrytering,

---

⁶⁹ Använd kompetensen! – Om mångfaldsorientering på arbetsmarknaden i Stockholmsregionen, Stockholms läns landsting (TMR), 2012

inklusive att lyfta fram arbetsgivare som aktivt arbetar utifrån ett icke-diskrimineringsperspektiv som ambassadörer, är betydelsefullt. Att synliggöra och utveckla kompetens hos invånare med utländsk bakgrund och därigenom förbättra matchningen på arbetsmarknaden och sänka trösklarna in är också viktigt. Ett aktivt regionalt arbete för lika möjligheter och icke-diskriminering kan dessutom bidra till hållbar tillväxt genom att öka inflyttningen av utrikes födda med efterfrågad kompetens.

Mål på projektnivå för icke-diskriminering som horisontell princip

Målet är att projekten i sin verksamhet tillämpar ett medvetet icke-diskrimineringsperspektiv genom att kunskap om diskriminering används i utformning och genomförande av projekten.

Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

Regeringen har som mål att skapa ett samhälle utan hinder för delaktighet och jämlikhet i levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning. Insatserna ska bekämpa diskriminering och ge flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Tillgänglighetsarbetet kan förändra och bredda arbetsmarknaden och på så sätt stärka övergången till arbetslivet för personer med svag förankring på grund av längre tids sjukdom eller funktionsnedsättning. Ett inkluderande arbetsliv handlar i grunden om hur enskilda arbetsplatser är utformade och hur arbetet bedrivs och är organiserat.

Det nationella socialfondsprogrammet främjar tillgänglighet genom valet av prioriterade grupper i programområde 2. Tillgänglighet ska även tillämpas som horisontell princip och inriktas på att bidra till förutsättningar för en mer inkluderande arbetsmarknad som kan öppna möjligheter för fler personer med funktionsnedsättning att få arbete på lika villkor. Personer med funktionsnedsättning återfinns inom alla typer av verksamheter. Satsningar på tillgänglighet i föregående programperiod har haft en god inverkan på individnivå, men en begränsad strukturell påverkan. I programmet 2014–2020 ska projekten ha kunskap om tillgänglighet som används i utformning och genomförande av projekten. Därutöver kan även nyckelpersoner på arbetsplatser som tar emot personer med funktionsnedsättning omfattas av programmets insatser vilket kan bidra till en ökad kunskap på arbetsplatsen om faktorer som främjar inkludering och tillgänglighet.

Mål på projektnivå för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som horisontell princip

Målet är att projekten främjar tillgänglighetsperspektivet i sin verksamhet genom att identifiera och undanröja hinder för tillgänglighet, och på så sätt möjliggör för kvinnor och män med olika funktionsnedsättningar att bli delaktiga i projektets insatser.

4.3 Främja jämställdhet mellan kvinnor och män

Den svenska jämställdhetspolitiken utgår från att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Ett av de fyra delmålen som vägleder regeringens politik på jämställdhetsområdet är att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Ett annat delmål är att kvinnor och män ska dela det obetalda hem- och omsorgsarbetet lika. Jämställdhetsintegrering är regeringens huvudsakliga strategi för

att uppnå det jämställdhetspolitiska målet och jämställdhet ska beaktas i allt beslutsfattande, på alla nivåer.

Socialfonden ska enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1304/2013 bidra till lika villkor för kvinnor och män på arbetsmarknaden. Jämställdhet ska främjas genom integrering av jämställdhetsprincipen på alla områden och genom särskilda åtgärder som inriktas på att varaktigt öka kvinnors och mäns deltagande och stärka deras ställning på arbetsmarknaden, minska könsdiskrimineringen på arbetsmarknaden, bekämpa könsstereotyper inom utbildningen och göra det lättare för män och kvinnor att kombinera arbete och privatliv.

Tillämpning av jämställdhet mellan kvinnor och män som horisontell princip under programperioden 2014–2020 ska bidra till att skapa förutsättningar för ett hållbart arbetsliv för både kvinnor och män. Ett jämställdhetsperspektiv är integrerat i programmet genom valet av prioriteringar och vägledande principer för urval av insatser.

Socialfondens projekt ska främja jämställdhet med utgångspunkt i programmets mål, målgrupper och prioriteringar genom att:

- projektet har jämställdhetskompetens internt eller genom externt stöd,
- en jämställdhetsanalys ingår i projektets problemanalys,
- mål och aktiviteter i projektet beaktar jämställdhetsperspektiv i enlighet med analysen,
- jämställdhetsperspektivet finns med i utvärderingen av projektet.

Regionala handlingsplaner och strategier

I Stockholms län pågår sedan 2012 ett arbete med att jämställdhetsintegrera länets fem prioriterade områden i tillväxtarbetet. Det handlar om bostadsförsörjning för alla inflyttade, infrastrukturutbyggnad som tillgodoser kvinnors och mäns behov, att innovationskraft och entreprenörskap bland kvinnor och män tas tillvara på arbetsmarknaden, i företagandet samt att regionens hållbarhetsarbete inom energi- och klimat jämställdhetsintegreras. Insatser inom dessa områden återfinns inom handlingsplanen för jämställd tillväxt⁷⁰

Inom ramen för den regionala handlingsplanen för Europeiska socialfonden är några områden särskilt viktiga. Den lägre sysselsättningsnivån och företagandegraden bland vissa utrikes födda kvinnor liksom kompetensförsörjning – där brister förväntas vara särskilt stora inom könssegregerade sektorer på arbetsmarknaden – är exempel på sådana områden.

I den regionala strategin för jämställdhetsintegrering⁷¹ anges regionala jämställdhetsmål och indikatorer för flera områden såsom t.ex. makt och inflytande i näringsliv, arbetsliv och utbildning. Andra mål handlar om att kvinnor och män ska ha samma sysselsättningsgrad, att kvinnor och män ska driva företag i samma utsträckning samt att kvinnor och män ska fördela sin tid lika på obetalt och betalt arbete.

---

⁷⁰ Handlingsplan för jämställd tillväxt 2012-2014, Länsstyrelsen Stockholm, 2013:2

⁷¹ Jämställdhetsintegrering – strategi för Stockholms län 2014-2018, Länsstyrelsen Stockholm, rapport 2014:5

Standarden

Jämställdhet i den regionala handlingsplanen för Europeiska socialfonden ansluter dels till den minimistandard som utarbetats av EU nätverket Gender Cop⁷², dels till den regionala handlingsplanen för jämställd tillväxt samt den regionala strategin för jämställdhetsintegrering och dels till målen i det regionala utvecklingsprogrammet RUF 2010 samt de prioriterade områdena i tillväxtarbetet.

Standarden beskriver hur jämställdhet ska integreras i genomförandefasen samt i projekt. Som en del av bakgrundsbeskrivning och problemanalys för en projektansökan ska en jämställdhetsanalys ingå av den fråga projektet gäller. Jämställdhetsanalysen ger information om könsmönster på det område projektet avser och visar hur projektet kan bidra till ökad jämställdhet. I jämställdhetsanalysen används könsuppdelad statistik men också kvalitativa data som exempelvis vilka normer som styr beteenden och fördelning av resurser och där metoden 4 R särskilt rekommenderas för jämställdhetsanalys. De fyra R:n står för Representation, Resurser, Realia och Realisera.⁷³

Jämställdhetsanalysen kan även svara på frågan: Hur bidrar detta projekt till att de nationella och regionala målen för jämställdhet uppfylls? Vilka effekter får projektet för jämställdhet?

Utifrån jämställdhetsanalysen sätts därefter mål för jämställdhet i projektet och indikatorer för att mäta målen. Aktiviteter för att uppnå målen planeras. Projektet följer upp hur aktiviteterna genomförs och utvärderingen mäter projektets jämställdhetseffekter. Projektet kan ha egen kompetens i jämställdhet eller skaffa sådan externt.

Regionala mål och indikatorer

I Stockholms län ska alla projekt tillämpa de ovan nämnda horisontella principerna där jämställdhet integreras genom att alla projekt i problemanalysen också gör en jämställdhetsanalys som svarar på frågan hur de bidrar till att öka jämställdheten för berörda målgrupper. Särskilt angelägna områden för projekt är att öka sysselsättningsgraden och företagandet för utrikes födda kvinnor samt att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden genom särskilda insatser för exempelvis män till vården eller kvinnor till IT. Det kan också vara könsbrytande yrkes- eller studievägledningsinsatser för ungdomar och äldre eller påverkan av arbetsgivare att bredda sin rekrytering. Det kan handla om kompetensutvecklingsinsatser för redan anställda som i sig innehåller könsbrytande inslag. Ungdomar och kvinnor som står utanför arbetsmarknaden är en annan angelägen målgrupp att få in i utbildning eller arbete. Det kan gälla insatser för att öka arbetstiden för undersysselsatta eller förbättra anställningsbarheten hos temporärt anställda.

I arbetet med jämställdhetsintegrering kan även personer med könsöverskridande identitet och deras ställning på arbetsmarknaden belysas.

Mål på projektnivå för jämställdhet som horisontell princip

---

⁷² www.gendercop.eu

⁷³ www.jamstall.nu

Målet är att projekten främjar jämställdhetsperspektivet i sin verksamhet genom att kunskap om kvinnors och mäns olika förutsättningar och villkor på arbetsmarknaden används i analyser och vid genomförande av projekten i enlighet med ovan nämnda krav.

5. Transnationellt samarbete

I EU 2020-strategin betonas vikten av ett närmare samarbete mellan unionens medlemmar för att uppnå målen för smart, hållbar och inkluderande tillväxt för alla. Ett viktigt medel för detta är transnationellt samarbete som kan användas både som verktyg för innovation, dvs. inhämtning och spridning av nya idéer. Socialfonden ska under programperioden 2014–2020 stödja satsningar på och koordinering av interregionala och transnationella aktiviteter, där målgrupperna finns i minst ytterligare en annan medlemsstat.

Under programperioden 2007 – 2013 har tre kompetensutvecklingsprojekt⁷⁴ genomförts i Stockholmsregionen i syfte att stärka insatser inom det transnationella området. Ca 1 300 personer har kompetensutvecklats i hur man får till stånd ett transnationellt utbyte och vad man kan lära av ett samarbete med andra medlemsländer. De tre projekten har haft olika inriktning men de gemensamma erfarenheterna har givit goda kunskaper om metoder för samarbeten samt hur man organiserar ett lärande kring transnationella utbyten.

De tre projektens erfarenheter visar att transnationella utbyten till sin karaktär är upplevelsebaserade. Det handlar i grunden om att ha mod "att göra". För att få kvalitet i sitt utbyte är det viktigt med noggranna förberedelser i form av landspecifik information, förbesök eller partnersök. Dessutom är det avgörande att sätta tydliga mål för utbytet.

Samtliga tre projekt har också haft rollen som intermediär. I det ena fallet genom att internt inom samma organisation samla flera projekts utbyten för ett gemensamt och aggregerat lärande. I det andra fallet genom en nätverkskonstruktion baserat på olika teman. I det tredje fallet som utbildningsleverantör och stöd till andra organisationer.

Projekten har också visat att organisera lärandet är av yttersta vikt om man vill använda transnationella utbyten som en metod för att utveckla den egna verksamheten. Viktiga aspekter som då behöver tas hänsyn till är till exempel möjligheter för vuxnas lärande samt utbildning till strategisk nivå – gärna med ett folkbildningsperspektiv.

De framgångsfaktorer projekten identifierat för att få bästa utfallet av utbytet får man om man kopplar det transnationella samarbetet till lokalt strategiskt utvecklingsarbete. Det är också viktigt att ha en väl fungerande processutvärdering för att skapa ett lärande. Dessutom menar projekten att det ger så mycket mer än det huvudsakliga syftet, vidgade perspektiv, både på sig själv, sitt arbete och sin organisation.

Regionens aktörer står således bättre rustade inför programperiod 2014-2020 med ett förstärkt fokus på samarbete mellan medlemstaterna så som det uttrycks i EU 2020-strategin.

---

⁷⁴ De tre projekten var *Inclusive Europe*, *Networking Europe* och *Transnet*

Gemensamt ramverk för transnationellt samarbete

I det nationella programmet för Europeiska socialfonden anges att Sverige kommer medverka i det av EU-kommissionen föreslagna gemensamma ramverket för transnationellt samarbete. Ramverket består av sju olika tematiska områden. Sverige kommer delta inom följande fem:

- Sysselsättning
- Inkludering
- Sysselsättning för unga
- Kompetensutveckling
- Social ekonomi

Inom vart och ett av dessa teman kommer två koordinerade utlysningar att genomföras. Lansering av de första koordinerade utlysningarna kommer ske under 2-3 kvartalet 2015.

5.1. Östersjöstrategin

Många av de utmaningar som EU, Sverige och Stockholmsregionen står inför är gränsöverskridande i sin natur. EU:s strategi för Östersjöregionen ger en viktig vägledning för valet av insatser och bidrar till att den regionala handlingsplanen för Europeiska socialfonden kan användas på ett mer målmedvetet och fokuserat sätt för att möta gemensamma utmaningar i makroregionen.

EU:s strategi för Östersjöregionen bidrar till målen i EU 2020-strategin genom ett fördjupat regionalt samarbete i Östersjöregionen. Det kan exempelvis ske genom samarbeten i syfte att förbättra utbildningsnivån, minska skolavhopp eller utbyten för att regionens kapacitet utnyttjas maximalt genom ökad delaktighet och sysselsättning bland såväl kvinnor som män på arbetsmarknaden.⁷⁵

En framgångsfaktor för EU:s strategi för Östersjöregionen är en väl fungerande flernivåstyrning mellan olika samhällssektorer. Alla nivåer behöver delta i arbetet för att nå strategins tre mål; rädda havsmiljön, sammanlänka regionen och öka välbefindandet. Principen om flernivåstyrelse är central för genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen. Arbetssättet syftar till en fördjupad dialog och samordnade insatser mellan relevanta beslutsfattande nivåer i Östersjöregionen inklusive den sociala ekonomins aktörer, universitetsvärlden och den privata sektorn. EU:s strategi för Östersjöregionen stärker flernivåstyrelsen genom en tydlig delaktighet och samverkan mellan nivåer och relevanta aktörer och genom att till exempel erbjuda mötesplatser för dialog och idéutbyte.

Sektorsövergripande samverkan och flernivåstyrning är en viktig förutsättning för uppnå sammanhållna strategiska satsningar i Stockholmsregionen. Transnationellt samarbete över nationsgränser i Östersjöregionen kan här skapa ett mervärde som

---

⁷⁵ Regeringens skrivelse 2013/14:29 *Ny inriktning för EU:s strategi för Östersjöregionen*

annars inte skulle ha åstadkommit och därigenom bidrar detta till måluppfyllelsen i Östersjöstrategin.

För att skapa mervärde och en effektiv användning av resurser bör möjligheten till fondsamordning och synergier mellan ESI-fonderna och EU:s övriga sektorsprogram undersökas vid transnationella samarbeten, se också kapitel 7. Fondsamordning.

6. Regionala principer för urval

De regionala principerna för urval i denna handlingsplan och det nationella socialfondsprogrammets vägledande principer för urval av insatser ska tillsammans med mål, definierade kvantitativa och kvalitativa resultat samt ansatsen att tillämpa, pröva eller utveckla metoder och arbetssätt, bidra till att insatserna förstärker och utvecklar den nationella arbetsmarknadspolitiken. Principerna ska bidra till att de ansökningar som har bäst förutsättningar att bidra till programmålen beviljas medel.

Det nationella socialfondsprogrammet innehåller ett antal vägledande principer för urval av insatser, gemensamma för samtliga programområden. För att ett projekt ska bedömas bidra till programmets mål, ska

- * det svara mot såväl målgruppens som aktörernas behov och programmets mål (analys på individnivå kan dock göras under projektiden)

- * projektets insatser vara förankrade i aktörernas ordinarie verksamhetsutveckling

- * dess projektid vara analytiskt väl grundad, väl förankrad bland berörda aktörer och möjlig att tillämpa i den föreslagna kontexten

- * det svara mot inriktning och prioriteringar som anges i den nationella eller regionala utlysningen med programmedel

- * det framgå hur de horisontella principerna jämställdhet, icke-diskriminering och tillgänglighet har beaktats i den underliggande analysen och hur principerna kommer att beaktas i genomförandet av projektet. Den horisontella principen om hållbar utveckling är flexibel. Den möjliggör satsningar i projekt som inom programmets mål och prioriteringar även bidrar till klimatanpassningar

- * det (där så är relevant) framgå utgångspunkter för hur den metodik som används eller utvecklas kan få spridning

Vidare är kostnadseffektivitet en viktig förutsättning för nationell, regional eller lokal spridning. Dessa grundläggande principer ska vara vägledande vid den förvaltande myndighetens urval av projekt inom samtliga programområde. Även förutsättningarna för utvärdering av projektets resultat och effekter ska bedömas.

För projekt inom programområde 1.1 innebär nämnda principer för urval att en bedömning ska göras huruvida föreslagen kompetensutveckling är verksamhetsrelaterad och samtidigt stärker individens ställning på arbetsmarknaden. Principerna innebär också att en bedömning ska göras av hur förankring och delaktighet hos medarbetare och ledning kommer att skapas i projektet.

För projekt inom programområde 2 och 3 innebär nämnda krav att projektets potential ska bedömas vad gäller att stärka individens ställning på arbetsmarknaden genom att tillämpa eller utveckla samt sprida den aktuella metodiken.

Vid bedömning av ansökningar i programområde 1 och 2 gäller vidare att insatser bör prioriteras (oavsett finansiering med regionala eller nationella medel), vilka därutöver bidrar till att bryta könsstereotypa mönster på arbetsmarknaden, eller föreslås med hänvisning till den demografiska utvecklingen.

Regionala principer för urval i handlingsplanen i Stockholm

De regionala principerna för urval ska komplettera och i vissa fall – där överlappning sker med det nationella programmets vägledande principer för urval – förstärka regionala prioriteringsgrunder inom programområde 1 och 2.

Hållbar stadsutveckling är en integrerad del i det regionala tillväxtarbetet i Stockholmsregionen och Europeiska socialfonden bidrar till att stärka den socioekonomiska dimensionen genom bl.a. ökad sysselsättning, kompetensutveckling och utbildning av personer i och utanför arbetskraften samt ett minskat utanförskap. För att stärka helhetsperspektiv och bidra till mer flerdimensionella utvecklingsinsatser i Stockholmsregionen är samverkan med Regionalfonden i Stockholm (där hållbar stadsutveckling är ett övergripande mål) eftersträvansvärt. De regionala principerna för urval för respektive fond är utformade med hänsyn till denna strävan om fondsamverkan. Insatser i Socialfonden i Stockholm som adresserar synergier och samverkan med Regionalfonden samt andra EU-program, nationella och regionala initiativ som kan möta huvudstadsregionens särskilda utmaningar är därför prioriterade.

Arbetskraften (sysselsatta och arbetslösa inkl. personer utanför arbetskraften) är den primära målgruppen i Socialfonden. Insatser i Socialfonden ska utgå från en målgruppsanalys. Analysen ska vidare vara förankrad i regionala planer och strategier och innehålla en territoriell behovsanalys⁷⁶. Sektorsövergripande samverkan och flernivåstyrning mellan olika branscher, politikområden, sektorer och nivåer (nationellt, regionalt och lokalt) är ofta en förutsättning för ett helhetsperspektiv och mer flerdimensionella angreppssätt i förhållande till målgruppen. Insatser bör därför säkerställa medverkan av relevanta aktörer från olika sektorer. Exempel vis finns en potential att inom ramen för Socialfonden i högre utsträckning utveckla samverkan med näringslivet, den sociala ekonomins aktörer och de sociala företagen i länet.

Utveckling och tillämpning av nya metoder är en viktig del i det nationella socialfondsprogrammet. I sammanhanget är det emellertid också viktigt att erfarenheter och tidigare beprövade (och fungerande) metoder tillvaratas för en effektivare användning av resurser. Inventering av metoder – transnationellt, nationellt och regionalt – samt tillämpning av fungerande arbetssätt i en Stockholmskontext utgör i sig en form av metodutveckling. Insatser i Socialfonden i Stockholm bör därför tydligt redogöra för hur inventering och tillämpning av redan befintliga metoder och arbetssätt säkerställs i relation till ny metodutveckling.⁷⁷ Därutöver är det viktigt att insatser ska kunna påvisa ett mervärde i förhållande till andra och liknande insatser som genomförs inom området. En redovisning av hur tidigare erfarenheter inom området tillvaratagits bör på liknande vis inkluderas. Det är i detta sammanhang också viktigt att insatser – i förekommande fall – kan påvisa hur beaktandet av konkurrensneutralitet mellan företag och mellan aktörer på marknaden säkerställs i planerade aktiviteter.

---

⁷⁶ Med territoriell behovsanalys avses en beskrivning av hur målgruppens behov ser ut i den geografi där insatser ska genomföras eller förväntas ge effekt.

⁷⁷ Utgångspunkten för Europeiska socialfonden i Sverige är att den ska förstärka och utveckla den nationella arbetsmarknadspolitiken. Forskning visar emellertid att det är svårt att uppfinna en nyskapande arbetsmarknadspolitik då många insatser är beprövade historiskt i olika former (*Arbetsmarknadspolitiken effekter på sysselsättning och arbetslöshet – en översikt*, IFAU rapport 2011:7). Det finns därutöver också begränsade möjligheter för ESF-projekt att på lokal och regional nivå påverka nationella strukturer i sektorsmyndigheterna (*Utvärdering av Europeiska socialfonden i Sverige – slutrapport*, Ramböll 2013) Metodutveckling och/eller tillämpning av befintliga metoder bör ses mot denna bakgrund.

För att öka möjligheterna till lärande och kunskapsuppbyggnad från insatser inom Europeiska socialfonden är en ökad utvärderingsbarhet nödvändig och en tydligare koppling mellan projekt och program är viktigt. En grundläggande förutsättning är att insatser som genomförs i Socialfonden har en tydlig programlogik som möjliggör uppföljning och utvärdering. Sambandet mellan analys, design⁷⁸, mål, prestationer (aktiviteter) och effekter kommer således värderas i Socialfondsinsatser i Stockholm.

I värderingen av insatser kommer också förmågan att ta hänsyn till och påverka horisontella principer att beaktas och prioriteras, däribland jämställdhetsperspektivet⁷⁹ och icke diskrimineringsperspektivet, bl.a. för att möta demografiska utmaningar och bryta den segregerade och könsuppdelade arbetsmarknaden. Det handlar exempelvis om insatsernas förmåga att dra nytta av regionens diversifierade arbetsmarknad och mångfald i arbetskraften. I detta ligger även hållbarhetsdimensionerna miljö, ekonomi samt sociala aspekter som kan ha en särskilt viktig tillämpning i regionens socioekonomiskt svagare områden.

Insatser inom den regionala handlingsplanen ska kunna påvisa organisatorisk kapacitet hos projektägaren. Tillräcklig ekonomisk styrka, uthållighet för att kunna klara det åtagande som insatsen förutsätter liksom projektägarens erfarenhet och kompetens inom området är viktiga parametrar. I denna bedömning ligger även projektägarens förmåga att möta förändringar i och omkring projektorganisationen. För att en insats ska kunna prioriteras ska också förankring hos medverkande aktörer redovisas exempelvis i form av samverkansavtal, skriftliga löften om medfinansiering eller liknande.

Sammanfattningsvis kommer följande regionala principer för urval att vara vägledande i den regionala handlingsplanen i Stockholm:

- * Relevans i förhållande till huvudstadsregionens särskilda utmaningar och hållbar stadsutveckling inklusive samarbete med Regionalfonden samt andra relevanta program och initiativ
- * Relevans i förhållande till målgruppens behov, regionala strategier och territoriella behov samt eventuella sektorsövergripande ansatser
- * Ambitioner att inventera befintliga metoder respektive metodutvecklingsansatser och dess mervärde i förhållande till tidigare genomförda insatser och ordinarie strukturer
- * Projektlogik och utvärderingsbarhet som möjliggör kunskapsuppbyggnad och lärande
- * Förmåga att påverka horisontella principer och hållbarhetsdimensioner*
Organisatorisk kapacitet, erfarenhet hos projektägaren och förankring hos samarbetsparter

---

⁷⁸ Med design avses utformning och organisering av insatsen

⁷⁹ En särskild handlingsplan för jämställd tillväxt i Stockholms län är framtagen och beskriver hur jämställdhetsperspektivet bör integreras i de fem prioriterade områdena i tillväxtarbetet, däribland i arbetsmarknads- och kompetensförsörjningsinsatser. (Länsstyrelsen, 2013:2). Gendercop är ett konkret exempel på hur jämställdhetsperspektivet kan integreras i genomförandet av projekt i Socialfonden. (<http://standard.gendercop.com/national-policy/operational-programmes/analysis/socio-economic-analysis/>)

7. Fondsamordning

Europeiska socialfonden ska användas till att förstärka och utveckla den nationella arbetsmarknadspolitiken. Det nationella programmet för Socialfonden ska genomföras i projekt på såväl nationell som regional och lokal nivå. Det är mot den bakgrunden viktigt att regionala utlysningar som görs inom ramen för den regionala handlingsplanen i Stockholmsregionen i så stor utsträckning som möjligt eftersträvar synergier med nationella utlysningar som genomförs inom den nationella handlingsplanen för Socialfonden.

Synergier mellan ESI-fonderna

Utgångspunkten för koordinering av ESI-fonderna (Europeiska struktur- och investeringsfonderna) är vikten av att samordna olika politikområden och att se till att insatserna kompletterar varandra där så är relevant. För ett effektivt genomförande av de fyra ESI-fonderna krävs en väl fungerande dialog och samordning mellan nationell, regional och lokal nivå. De kommande årens utvecklingsarbete kommer att bedrivas bl.a. i form av regionala handlingsplaner och program som med lokal och regional utgångspunkt genomförs i samspel med nationell och europeisk nivå. ESI-fonderna utgör en betydande möjlighet för Sverige att investera i en smart, hållbar och inkluderande tillväxt.⁸⁰ Under perioden 2014–2020 kommer Sverige också att tillämpa *lokalt ledd utveckling* inom samtliga fyra ESI-fonder dvs. Landsbygdsfonden, Havs- och fiskerifonden, Regionalfonden och Socialfonden.⁸¹ Lokalt ledd utveckling innebär samordning mellan fonderna då det syftar till att ge lokala aktörer instrument att själva göra samlade satsningar utifrån fondintegrerade lokala utvecklingsstrategier.

Stockholm har som huvudstadsregion särskilda utmaningar som fordrar ett helhetsperspektiv i utvecklingsarbetet. I genomförandet av det regionala utvecklingsprogrammet RUFS 2010 och prioriteringarna i tillväxtarbetet – där fysisk och strategisk planering knyts ihop – är det nödvändigt att se samtliga ESI-fonder, territoriella program och sektorsprogram tillsammans med nationella och regionala strategier och initiativ som gemensamma instrument. Fonderna bör här underlätta flernivåstyrning i tillväxtarbetet och stärka regionens konkurrenskraft samt bidra till mer flerdimensionella insatser.

Förutsättningarna för fondsamordning mellan Social- och Regionalfonden utforskades på djupet under programmeringsprocessen och framtagandet av en gemensam socioekonomisk analys som grund för strukturfonderna.⁸² Särskilt genomförda tematiska workshops prövade fondernas mål och inriktning samt undersökte i vilken utsträckning de enskilt eller gemensamt kan användas för att möta Stockholmsregionens fem prioriterade områden i tillväxtarbetet. Länsstyrelsen genomförde gemensamma hearingar⁸³ för Socialfonden, Regionalfonden, Landsbygdsfonden samt Havs- och fiskerifonden under 2013 samt en tvärssektoriell

---

⁸⁰ Nationella socialfondsprogrammet sid. 121

⁸¹ Sveriges Partnerskapsöverenskommelse, sid 110-111

⁸² *Stockholmsregionens redovisning av underlag till Europeiska Socialfonden 2014-2020 i Sverige* (Länsstyrelsen Stockholm, 2013)

⁸³ Fyra hearings med fokus på näringslivsorganisationer (20130411), civila samhället (20130417), statliga myndigheter (20130520) samt länets kommuner (20130619). Den tvärssektoriella hearingen fokuserade på den regionala handlingsplanen för Europeiska socialfonden (20140516)

hearing under 2014 som alla syftade till att belysa och diskutera strukturfondernas inriktning samt fondernas möjligheter att möta Stockholmsregionens utmaningar.

Socialfondsprogrammets inriktning, prioriteringar och mål innebär att insatser inom ramen för Socialfonden regionalt och nationellt indirekt även kan komma att bidra till målet det tematiska målet *Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag* (tematiskt mål 3) respektive målet *Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi inom alla sektorer* (tematiskt mål 4).⁸⁴

Fonderna kan således användas för att exempelvis stärka små och medelstora företags förmåga att växa och utvecklas. För att åstadkomma detta fordras en mjuk infrastruktur där små och medelstora företag både har tillgång till olika stödsystem och till kompetens. Regionalfonden i Stockholm är inriktad på att stärka kapaciteten i företag i branscher med tillväxtpotential och genom exempelvis kunskapsöverföring, rådgivning och samverkan med akademi öka innovationskraften och företagens möjligheter till affärsutveckling och internationalisering. Socialfonden kan här bidra till stärkt kompetensförsörjning genom kompetensutvecklingsinsatser för anställda i företagen i strategiskt viktiga branscher samt matchning av kompetens som idag är underutnyttjad. Stöd till kompetensutveckling inom exempelvis företag i miljötekniksektorn kan vidare bidra till utveckling av fler gröna jobb och en koldioxidsnål ekonomi.⁸⁵

Dessa utmaningar och de möjligheter som följer är i stor utsträckning också giltiga för *Landsbygdsprogrammet* där insatser kommer inriktas på att bl.a. stärka företagen (främst mikroföretag⁸⁶) på landsbygden. Det finns tydliga förutsättningar till synergier där ökad kompetens och användandet av en mer energieffektiv och koldioxidsnål teknik kan möjliggöra ett hållbart jordbruk i länet. Det finns även en demografisk utmaning som påverkar förutsättningarna för näringsverksamhet på landsbygden. Exempelvis drivs en tredjedel av länets jordbruksföretag av personer över 65 år och generationsväxlingen gör kompetensfrågan och synergier med Socialfonden särskilt viktig.⁸⁷ Förutsättningarna att rikta fondgemensamma insatser mot exempelvis unga eller utrikes födda är således goda.

Vidare finns en stor potential att stärka företagen och bidra till ökad sysselsättning inom besöksnäringen i länet. Sammantaget genereras drygt en fjärdedel av Sveriges totala omsättning från besöksnäringen i Stockholms län. Destinationsutvecklingen i allmänhet och turismen i skärgården i synnerhet har goda förutsättningar att utvecklas och där Socialfonden och landsbygdsprogrammet kan bidra med insatser som exempelvis stärker tillgången till arbetskraft och kompetens i berörda företag.

De territoriella programmen utgör vidare viktiga verktyg för att växla upp insatser inom den regionala handlingsplanen för Socialfonden genom samarbeten i en större Östersjökontext. I programframtagandet av Regionalfondsprogrammet och den regionala handlingsplanen för Socialfonden i Stockholm har kopplingar till såväl Östersjöprogrammet som det gränsregionala programmet *Central Baltic* säkerställts. Central Baltic omfattar sex län på den svenska sidan (Gävleborg, Uppsala, Södermanland, Östergötland, Gotland och Stockholm och regioner i södra Finland (inklusive Åland), Estland och Lettland.

---

⁸⁴ Detta finns angivet i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1303/2013

⁸⁵ Synergier mellan Regionalfondsprogrammet och den regionala handlingsplanen för Socialfonden i Stockholm och fondernas bidrag till en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen finns mer ingående beskrivet i kapitel 8 – Hållbar stadsutveckling

⁸⁶ Avser företag med färre än 10 anställda och en årsomsättning som uppgår till högst 2 miljoner Euro

⁸⁷ *SWOT-analys och nulägesbild av Stockholms läns landsbygd* – underlag till landsbygdsprogrammet 2014-2020 (Länsstyrelsen, 2013)

Såväl det nationella socialfondsprogrammet som Central Balticprogrammet har inriktning mot tematiskt mål 10 – Investera i utbildning och i vidareutbildning, inklusive yrkesutbildning för färdigheter och livslångt lärande. Det specifika målet för Central Balticprogrammet inom detta tematiska mål är *Fler människor som drar nytta av starkare samhällen i mellersta Östersjöregionen och mer sammanhållna yrkesutbildnings- och träningsprogram i mellersta Östersjöregionen.*

Det finns även tydliga programsynergier mellan Socialfonden och Central Baltic exempelvis inom områden som syftar till att stärka konkurrenskraften bland små och medelstora företag och där Socialfonden kan bidra med ett kompetensperspektiv. Sammantaget finns inom ESI-fonderna, såväl inom huvudprogrammet för Central Baltic som i sub-programmet för Skärgården och öarna synergier att utvinna med Socialfonden och med Regionalfonden samt Landsbygdsfonden och Havs- och fiskerifonden i Stockholms län.

Synergier med övriga sektorsprogram

Urbact III

Hållbar stadsutveckling är en integrerad del i det regionala tillväxtarbetet i Stockholmsregionen och Europeiska socialfonden bidrar till att stärka den socioekonomiska dimensionen genom bl.a. ökad sysselsättning, kompetensutveckling och utbildning av personer i och utanför arbetskraften samt ett minskat utanförskap. *Urbact* är ett europeiskt program för utbyte och lärande som arbetar för att främja hållbar stadsutveckling. Det möjliggör samverkan mellan städer för att hitta lösningar på stora urbana utmaningar. Urbact III-programmet 2014-2020 är inriktat på:

- Förbättrad kapacitet att utveckla integrerade strategier för hållbar stadsutveckling
- Städers behov av integrerade strategier och handlingsplaner
- Stöd för implementering av strategier och handlingsplaner
- Dela kunskap om hållbar stadsutveckling mellan praktiker, beslutsfattare i städer, nationella, regionala och EU

Mot bakgrund av strukturfondernas inriktning i Stockholm finns goda möjligheter till synergier mellan Urbact III och Socialfonden samt Regionalfonden i Stockholm.

Asyl – Migrations- och Integrationsfonden

Det finns tydliga beröringspunkter mellan Socialfonden och *Asyl- Migrations- och Integrationsfonden*. Fonden ersätter Europeiska flyktingfonden, Europeiska fonden för integration av tredjelandsmedborgare och Europeiska återanvändandefonden 2007-2013. Sektorsprogrammets övergripande syfte är att bidra till en effektivare hantering av migrationsströmmarna inom EU i enlighet med EU:s gemensamma asyl- och migrationspolitik. Målsättningen är också att skapa ett område utan inre gränser där EU- medborgare och tredjelandsmedborgare kan resa, bo och arbeta i, och på så sätt kunna föra med sig nya idéer, kapital, kunskap och innovation. Exempelvis finns goda möjligheter till synergier mellan programmets strategiska prioritering om migration (laglig migration och integration, asyl, olaglig migration och återvändande) och insatser inom Socialfonden för integration och arbetsmarknadsetablering.

Programmet för sysselsättning och social innovation

Programmet syftar till att ge stöd för sysselsättnings- och socialpolitiska åtgärder i linje med Europa 2020-strategins målsättningar (PROGRESS, Eures och Progress-mikrolån 2007-2013 utgör delprogram inom ramprogrammet 2014-2020).

Sektorsprogrammet syftar till att stödja ömsesidigt lärande, social innovation, arbetstagarnas geografiska rörlighet samt företagande. Förutom Europeiska Socialfonden (ESF) och Europeiska Globaliseringsfonden (EFG) utgör programmet den tredje pelaren i EU:s initiativ för sysselsättning och social delaktighet och det finns flera överlappningar mellan detta sektorsprogram och Socialfonden.

Erasmus+

Sektorsprogrammet riktar sig till organisationer inom hela utbildningsområdet, från förskola, grundskola och gymnasieskola, till universitet och högskola, yrkesutbildning, företag och vuxnas lärande och kompletterar Europeiska socialfonden i flera delar. Programmets mål är att främja kompetens, anställbarhet och modernisering av systemen för utbildning, yrkesutbildning och ungdom och har tre huvudinriktningar; att ge enskilda personer utbildningsmöjligheter utomlands (inom och utanför EU), att stödja partnerskap mellan utbildningsanstalter, ungdomsorganisationer, företag, lokala och regionala myndigheter och icke-statliga organisationer samt reformer för att modernisera utbildningar och främja innovation, entreprenörskap och anställbarhet.

Program för social förändring och social innovation

För att möta utmaningar i socialekonomiskt svaga delar av Stockholmsregionen kan *EU:s program för social förändring och social innovation* användas för att främja en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen. Detta sektorsprogram kan vid sidan av Europeiska socialfonden komplettera och bidra till ett ökat helhetsperspektiv i delar som också berör inriktningen i Regionalfondsprogrammet, exempelvis mikrofinansiering, socialt företagande och sociala innovationer. Den sociala ekonomins aktörer och de sociala företagen spelar en viktig roll i Stockholmsregionen och detta sektorsprogram kan ge förutsättningar för fler växande sociala företag, bl.a. genom tillgång till finansiering.

Kreativa Europa

EU:s kultur- och medieprogram *Kreativa Europa* har som allmänt mål att främja arbetet med att värna om och marknadsföra Europas kulturella och språkliga mångfald samt att stärka den kulturella och kreativa sektorns konkurrenskraft för att främja smart och hållbar tillväxt för alla. Programmet pekar bl.a. på möjligheter och behov av enhetlighet och kopplingar till annan relevant unionsfinansiering såsom bl.a. Regional- och Socialfonden samt forsknings och innovationsprogrammen. Det är därför angeläget att se kulturens betydelse och potential i det svenska regionala tillväxtarbetet, i synnerhet i delar där synergier med Socialfonden återfinns. Programmet *Kreativa Europa 2014–2020* ger möjlighet till initiativ till transnationell samverkan. Transnationell samverkan inom Socialfonden kan, med utgångspunkt i det nationella programmet för Socialfonden, med fördel knytas till transnationella initiativ som tas inom *Kreativa Europa*.

Horisont 2020 och COSME

EU:s ramprogram för forskning och innovation, *Horisont 2020*, kan på olika vis stärka små och medelstora företags kunskapsintensitet, FoI-kontakter och internationella nätverk. Här finns synergier med strukturfondsprogrammen som långsiktigt kan öka tillväxten i Stockholmsregionen och även bidra till målen i Östersjöstrategin.

Ramprogrammets delområden Spetskompetens, Industriellt ledarskap och Samhälleliga utmaningar skär genom hållbar stadsutveckling och Stockholmsregionens kompetensområden kan stärkas genom investeringar i bl.a. forskning och innovation samt små och medelstora företags innovationsprocesser. Vidare finns flera beröringspunkter mellan strukturfondsprogrammen i Stockholm och *COSME*, exempelvis gällande tillgång till finansiering, främjande av entreprenöriella miljöer samt affärsutveckling och internationalisering bland små och medelstora företag.

8. Hållbar stadsutveckling

Hållbar stadsutveckling (eller hållbar urban utveckling) är en integrerad del i det regionala tillväxtarbetet i Stockholmsregionen – inte minst mot bakgrund av de senaste årens starka befolkningsutveckling som förutsätter ett helhetsperspektiv och samspel mellan de prioriterade områdena i tillväxtarbetet. Städer är motorerna i Europas ekonomi och kan ses som katalysatorer för kreativitet och innovation i hela EU. Stadslivets olika aspekter – miljö, ekonomi, samhälle och kultur – är sammanflätade och för att åstadkomma en hållbar stadsutveckling fordras integrerade strategier. Insatser som rör fysisk stadsförnyelse måste kombineras med insatser som främjar utbildning, ekonomisk utveckling, social inkludering och miljöskydd. För detta fordras en effektiv samordning mellan sektorer (horisontellt) och styrvågar (vertikalt)⁸⁸. Behovet av tvärspektoriell samverkan och samarbete mellan näringsliv, akademi, offentlig sektor och social ekonomi m.fl. genomsyrar strukturfondsprogrammen i Stockholmsregionen och är viktigt för att åstadkomma sammanhållna strategiska satsningar.

Europeiska socialfonden i Stockholm och insatser inom den regionala handlingsplanen bidrar till att stärka de socioekonomiska dimensionerna av en hållbar stadsutveckling genom bl.a. ökad sysselsättning, kompetensutveckling och utbildning av personer i och utanför arbetskraften samt ett minskat utanförskap som långsiktigt stärker tillväxten i regionen. För att åstadkomma en hållbar stadsutveckling i hela Stockholmsregionen fordras insatser som stärker kompetensen bland personer i och utanför arbetskraften, bland sysselsatta och arbetslösa. Därutöver behövs insatser som på olika vis motverkar utanförskap – i synnerhet i kommuner och stadsdelar med hög arbetslöshet. Inomregionala skillnader inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdet hämmar regionens utveckling. Europeiska socialfonden förväntas därför på olika vis stärka sammanhållningen i Stockholmsregionen och därigenom bidra till en hållbar stadsutveckling i hela länet.

En viktig aspekt av hållbar stadsutveckling handlar om att tillvarata synergier med andra program, framför allt Regionalfonden i Stockholm, där hållbar stadsutveckling är det övergripande målet i programmet. Följande avsnitt syftar därför till att mer ingående beskriva förutsättningarna för hur integrerade satsningar mellan Socialfonden och Regionalfonden i Stockholm kan bidra till en hållbar stadsutveckling. Utgångspunkten för detta återfinns i RUF 2010, i regionens prioriterade områden i tillväxtarbetet samt inriktningen i det operativa Regionalfondsprogrammet i Stockholm.

Huvudstadsregionens särskilda utmaningar⁸⁹

Städer spelar en viktig roll i Europa vad gäller ekonomisk aktivitet. I Sverige fungerar städerna som tillväxtmotorer i sina regionala omland⁹⁰. De strukturella förutsättningarna, näringslivets sammansättning och specialisering, arbetsmarknadens branschbredd samt lokala och regionala utvecklingsmöjligheter skiljer sig åt mellan landets olika delar.⁹¹ Huvudstadsregionen har en särställning i Sverige genom att en stor del av regionen präglas av sammanhängande urbana miljöer. Regionen har en stor landsbygd och skärgård och det bor ungefär 100 000 personer på landsbygden vilket

⁸⁸ *Det urbana spelet - resultat av en förstudie om hållbar urban utveckling* (Stockholms län landsting (TMR) och Länsstyrelsen, 2013)

⁸⁹ Regionalfondsprogrammet i Stockholm har ett insatsområde med namnet *Huvudstadsregionens särskilda utmaningar*

⁹⁰ Sveriges Partnerskapsöverenskommelse (sid. 111)

⁹¹ Sveriges Partnerskapsöverenskommelse (sid 9)

gör Stockholm till Sveriges tredje största landsbygdslän. Sammantaget är det emellertid de urbana miljöerna som präglar länet och de 26 kommunerna. Stockholmsregionen består dock inte av en stad, utan av flera ömsesidigt beroende städer, stadskärnor och tätorter samt en stor och levande landsbygd. Till detta ska även städerna i regionens omland adderas, där Mälardalen och städer som Uppsala, Västerås, Strängnäs och Nyköping i hög grad ingår i den funktionella huvudstadsregionen. För att främja en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen är det angeläget med ett helhetsperspektiv i fysisk och strategisk planering där den geografiska (ekonomiska, miljömässiga och sociala) sammanhållningen är en viktig del. Regionen präglas av enkärnighet och den regionala analysen synliggör skillnader mellan både kommuner och stadsdelar inom flera områden. RUFS 2010 är en integrerad territoriell och sektorsövergripande strategi för Stockholmsregionen (både regionplan enligt Plan- och bygglagen och regionalt utvecklingsprogram, RUP, enligt Förordningen om regionalt tillväxtarbete) och som RUP ger det Stockholmsregionen verktyg att anamma ett territoriellt helhetsperspektiv och främja utveckling i såväl de åtta utpekade regionala stadskärnorna⁹² som i socioekonomiskt svagare områden. En sektorsövergripande strategi i RUFS 2010 handlar exempelvis om att *vidareutveckla en flerkärnig och tät region* och eftersträvar ett helhetsperspektiv där insatser för en tät bebyggelsestruktur, infrastruktur, kommunikationer och grönstruktur samverkar tillsammans med andra viktiga komponenter som företagsutveckling, arbetsplatser, utbildning, detaljhandel samt nöjes- och kulturutbud m.m. De åtta regionala stadskärnorna är knutpunkter i länet och återfinns i strategiskt viktiga geografiska lägen och skapar förutsättningar för en växande flerkärnig Stockholmsregion. Till denna beskrivning ska den territoriella socioekonomiska analysen för en hållbar stadsutveckling (bilaga 2) läggas då den mer djupgående synliggör Stockholmsregionens utmaningar och förutsättningar inom det socioekonomiska området i länets kommuner och stadsdelar.

Inriktning i Regionalfondsprogrammet i Stockholm

Hållbar stadsutveckling är det övergripande målet för Regionalfondsprogrammet i Stockholm. Det gemensamma insatsområdet med tillhörande tre tematiska mål och tre investeringsprioriteringar ska genom forsknings- och innovationsinsatser, företagsfrämjande insatser samt insatser för en koldioxidsnål ekonomi bidra till en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen.

För Regionalfondsprogrammet i Stockholm har fyra övergripande utmaningar identifierats:

Utmaning 1: Minskad kapacitet i det svenska innovationssystemet

Sveriges Partnerskapsöverenskommelse visar att det svenska innovationssystemet tappar i konkurrenskraft och förmåga att attrahera investeringar i privat FoU. Den regionala analysen visar att de direkta investeringarna i FoU-verksamhet har minskat i Stockholmsregionen under de senaste åren. Regionens förmåga att bidra till att innovationer skapas och kommersialiseras är central för tillväxten i Sverige och EU. Regionens konkurrenskraft och förmåga att skapa nya företag och arbetstillfällen är beroende av kapaciteten att utveckla innovationer i form av nya produkter, tjänster och affärsmodeller. En del i Regionalfondsprogrammet i Stockholm är därför inriktad mot att utveckla en ännu mer innovationsdriven ekonomi som stärker företagets förmåga att dra nytta av forskning från universitet och högskola och innovativa miljöer i

---

⁹² De regionala stadskärnorna är Barkarby-Jakobsberg, Kista-Sollentuna-Häggvik, Arlanda-Märsta, Täby-Arninge, Kungens kurva-Skärholmen, Flemingsberg, Haninge centrum samt Södertälje

innovationssystemet och långsiktigt öka regionens konkurrenskraft samt förmåga att attrahera FoU-investeringar.

Exempel på aktiviteter inom detta område kan vara:

- * Tillgängliggöra infrastruktur för FoU, exempelvis i form av testbäddar, testlab, pilot- och demoprojekt.
- * Samarbetsprojekt för att skapa möten och rörlighet mellan högre utbildning, forskning och SME
- * Innovationsupphandling som instrument för skapande av innovationer och marknadsintroduktion av nya produkter eller tjänster.
- * Tillgängliggöra offentlig data och stöd till utveckling av produkter och tjänster som nyttjar dessa.

Utmaning 2: Ökad tillväxt i företagen och deras roll i det regionala innovationssystemet

Sveriges Partnerskapsöverenskommelse visar att små och medelstora företag spelar en viktig roll för sysselsättning och tillväxt i den svenska ekonomin. Den regionala analysen visar att ett av tre företag i landet startas i Stockholms län. Företagandet i regionen har trendmässigt ökat. Regionens förmåga till entreprenörskap och kapacitet i det befintliga näringslivet är väsentlig för att kunna tillvarata de innovationer som skapas inom universiteten av forskare eller bland FoU-företagen. Detta kräver bl.a. initiativförmåga, kunskap och kapital. Den regionala analysen visar vidare att det finns ett förhållandevis väl utbyggt stödsystem för nyföretagande och stöd i tidiga skeden. Däremot är det innovations- och företagsfrämjande systemet något svagare när det gäller stöd till befintliga företag i tillväxtprocesser. En andra del i Regionalfonsprogrammet i Stockholm är därför inriktad på att stödja kommersialisering av innovationer, affärsutveckling och företagens förmåga att växa och etablera sig på internationella marknader.

Exempel på aktiviteter inom detta område kan vara:

- * Riskkapitalinvesteringar i små- och medelstora företag i syfte att stödja utveckling av nya produkter och tjänster samt att delta i tillväxtprocesser.
- * Rådgivning och kunskapsöverföring för affärsutveckling riktat mot små och medelstora befintliga företag.
- * Rådgivning och kunskapsöverföring för internationalisering riktat mot små och medelstora befintliga företag.

Utmaning 3: Innovationer – en väg till minskad klimatpåverkan

Sveriges Partnerskapsöverenskommelse understryker att Sverige uppvisar låga koldioxidutsläpp och samtidigt hög tillväxt i ett internationellt perspektiv. OECD konstaterar vidare att Stockholmsregionen – trots en högre befolkningstillväxt och ekonomisk tillväxt än OECD-genomsnittet – åstadkommit goda miljömässiga resultat,

däribland låga koldioxidutsläpp per capita de senaste åren.⁹³ Mot bakgrund av befolkningsutvecklingen och de stora investeringar som pågår och planeras gällande utbyggnad av bostadsbestånd och infrastruktur är energi- och klimatfrågorna mycket viktiga. Den regionala analysen visar att mjuka investeringar och främjandeinsatser, exempelvis inom bostadssektorn och transportsektorn, kan bidra till energieffektivitet och minskade koldioxidutsläpp. En tredje del i Regionalfondsprogrammet i Stockholm handlar därför om miljödrivna satsningar och utveckling av nya innovationer för energieffektivisering och minskade koldioxidutsläpp.

Exempel på aktiviteter inom detta område kan vara:

- * Forskning, innovation samt innovationsupphandling av energiteknik och koldioxidsnåla lösningar
- * Främja användning av ny teknik, test- och demoanläggningar för minskade koldioxidutsläpp och energieffektivitet inom exempelvis transportsektorn och bostadssektorn
- * Främja effektiva transporter genom tekniklösningar för exempelvis klimatsmarta resor, mobility management, ITS och multimodala transportsystem

Utmaning 4 – Minskat utanförskap och stärkt sammanhållning

Sveriges Partnerskapsöverenskommelse visar att kompetensförsörjningen samt hur den underutnyttjade kompetensen bland kvinnor och män i arbetskraften tillvaratas är en nyckelfråga för att svenska företag ska klara den globala konkurrensen. Den regionala analysen visar att det finns förhållandevis stora skillnader i sysselsättning och arbetslöshet i regionen bl.a. mellan kvinnor, män, inrikes och utrikes födda och att det finns en potential att öka sysselsättningen i synnerhet bland exempelvis utrikes födda kvinnor som har lägst sysselsättningsgrad. Därutöver finns det stora inomregionala skillnader mellan olika kommuner och stadsdelar där sysselsättning och arbetslösheten varierar. Insatser som görs inom de tre tematiska målen i programmet bör därför eftersträva att åstadkomma effekter som kan stärka sammanhållningen i regionen och bidra till att stärka den socioekonomiska dimensionen av en hållbar stadsutveckling. Samverkan och koordinering med Europeiska socialfonden är här en mycket viktig del.

Exempel på aktiviteter med synergier mellan Social- och Regionalfonden⁹⁴ kan vara:

- * Uppbyggnad av strukturer för kompetensutvecklingsinsatser mot anställda i små och medelstora företag som omfattas av insatser i Regionalfonden.
- * Insatser som tillvaratar utrikes födda kulturella kompetenser, språkkunskaper etc. som kan stärka små och medelstora företags affärsutvecklings- och internationaliseringsarbete.

---

⁹³ OECD Grön tillväxt i Stockholm, Sverige, sid. 10 (OECD 2013)

⁹⁴ Dessa utgör exempel på samverkansområden mellan fonderna, hämtade från programmeringsprocessen och resultaten från de tematiska workshopsen där synergier mellan fonderna utgjorde en viktig del

* Kompetensutveckling av anställda i organisationer i strategiskt viktiga branscher där också prioriterade grupper i Socialfondens programområde 2 inkluderas för att stärka sysselsättning och öka övergångarna till arbete.

* Kompetensutveckling av anställda i branscher (exempelvis inom miljötekniksektorn) och insatser för arbetslösa (exempelvis vid renovering och energieffektivisering av bostadsbestånd) som kan främja övergången till en koldioxidsnål ekonomi och samtidigt skapa fler gröna jobb och ökad sysselsättning.

9. Framtagande

För att kunna uppnå målen i EU 2020 om en smart, hållbar och inkluderande tillväxt och utmaningar uttryckta i Sveriges Partnerskapsöverenskommelsen samt – inte minst – uppnå Stockholmsregionens egna mål i det regionala tillväxtarbetet fordras ett tydligt helhetsperspektiv. Det är huvudmotivet till att framtagandet av operativt program och regional handlingsplan för Regional- respektive Socialfonden i Stockholms län genomfördes i en gemensam process, ledd av Länsstyrelsen. Ett ytterligare motiv var att den gemensamma processen förväntades skapa en grund för sammanhållna strategiska satsningar i länet där EU:s sammanhållningspolitik och strukturfonderna adderar mervärde och bidrar till mer flerdimensionella insatser.

Lärdomar grund för processen i länet

Länsstyrelsen i Stockholms län påbörjade i maj 2012 ett förberedande arbete inför strukturfondsperioden 2014-2020. En erfarenhetsåtervinning av Social- och Regionalfonden genomfördes – däribland en intervjustudie med länets berörda organisationer i beredningsgruppen för strukturfondspartnerskapet inklusive de förvaltande myndigheterna Svenska ESF-rådet och Tillväxtverket – liksom ett antal nationella och regionala dialoger. Särskilda erfarenhetsdiskussioner genomfördes med det regionala strukturfondspartnerskapet som ett led i kunskapsåterföringen inför programperioden 2014-2020. Ett antal lärdomar⁹⁵ framträder som särskilt viktiga i länet - betydelsen av ökat regionalt ägarskap av fonderna, stärkt koppling till regionala strategier, ökad fokusering, öka näringslivets medverkan liksom en ökad samverkan mellan fonderna. I januari 2013 bildade Länsstyrelsen en gemensam regional programmeringsgrupp⁹⁶ för strukturfonderna, bestående av 11 organisationer, med uppdraget att utarbeta förslag till operativt program för Regionalfonden, analysunderlag samt en regional handlingsplan för Socialfonden. Programmeringsgruppens aktörer speglade i princip aktörerna i länets strukturfondspartnerskap. Programmeringsarbetet genomfördes i två integrerade delar. Dels genomfördes en särskild process i syfte att etablera en grund för fondsamverkan, inriktning och koncentration för strukturfondsprogrammen i länet. Processen utgjordes av ett två dagar långt programmeringsinternat och fem tematiska halvdagsworkshops med programmeringsgruppen utifrån regionens prioriteringar i tillväxtarbetet och processen utmynnade i en plattform och ett antal huvudprinciper⁹⁷ som utgångspunkt för strukturfonderna. Dels genomfördes – som en integrerad del av processen och som grund för strukturfondsprogrammen – en analys av utvecklingstendenser⁹⁸ inom regionens prioriterade områden i tillväxtarbetet.

Tillvaratagen kunskap från utvärderingar, processtöd och temagrupper

Länsstyrelsen och den regionala programmeringsgruppen har också säkerställt att relevant och aktuell kunskap tagits in i processen för framtagandet av den regionala handlingsplanen. Ett särskilt fokus har handlat om uppföljning, utvärdering, kunskapsåterföring och lärande från Socialfondens projekt samt hur den regionala handlingsplanen i allmänhet och de regionala principerna för urval i synnerhet kan

⁹⁵ Dessa beskrivs i bilaga 1 – *Regionanalys under avsnittet Erfarenheter och lärdomar från strukturfonderna i Stockholmsregionen 2014-2020*

⁹⁶ Länsstyrelsen har lett den regionala programmeringsgruppen där Landstinget, Kommunförbundet, Stockholms stad, Strukturfondspartnerskapets sekretariat, Företagarna i Stockholms län, Coompanion, Kungliga tekniska högskolan (från 2014), Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen samt de förvaltande myndigheterna Tillväxtverket och ESF-rådets programkontor i Stockholm ingått.

⁹⁷ De fyra huvudprinciperna är *Koncentration av resurser, Samverkan mellan fonderna, Företag och arbetskraft i fokus* samt *Initiera satsningar* – Stockholmsmodellen och beskrivs ingående i kapitel 1 i handlingsplanen.

⁹⁸ Se bilaga 1 - Regionanalys

utformas för att projekt dels kan ge större effekter och dels bidra till ett ökat lärande i regionen. Särskilda programmeringsmöten och kunskapsseminarier har genomförts under senhösten 2013 och våren 2014 där medverkan av processtödet SPeL (om lärprocesser i Socialfonden)⁹⁹, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (om effekter av arbetsmarknadspolitiska åtgärder)¹⁰⁰, Temagruppen Integration i Arbetslivet (om effekter av ESF-projekt i jämförelse med ordinarie arbetsmarknadspolitik)¹⁰¹, Temagruppen Unga i arbetslivet (om lärdomar i Socialfonden från arbetsmarknadsprojekt för unga)¹⁰², Temagruppen för Entreprenörskap och företagande (om hur arbetsintegrerande sociala företag kan bidra i strategiskt utvecklingsarbete genom strukturfonderna i Stockholmsregionen)¹⁰³ samt utvärderingsansvariga inom Svenska ESF-rådet, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och regionalt utvecklingsansvariga (om hur regionala riktlinjer för utvärdering kan utvecklas inom Socialfonden)¹⁰⁴ bidragit med kunskap som tillvaratagits i den regionala handlingsplanen i Stockholm.

Extern dialog, förankring och mobilisering

Utöver den regionala programmeringsgruppen har ett stort antal aktörer från lokal, regional och nationell nivå medverkat vid strukturfondsseminarier och hearings om regionens förutsättningar och erfarenheter inför programperioden 2014-2020. Mot bakgrund av behovet att öka det regionala ägarskapet av fonderna har Länsstyrelsen lagt särskild vikt vid att öka kännedomen, kunskapen och förankringen av fonderna bland aktörer i länet och sammantaget har omkring 40 strukturfondsdialoger genomförts under våren och hösten 2013 samt våren 2014. Fyra särskilda hearings genomfördes för företag och näringslivsorganisationer (i samarbete med Företagarna i Stockholms län), civila samhället och den sociala ekonomins aktörer (i samarbete med Coompanion), statliga myndigheter (i samarbete med Tillväxtverket och ESF-rådet) och länets kommuner (i samarbete med Kommunförbundet Stockholms län) för att diskutera den socioekonomiska analysen för Social- och Regionalfonden samt genomförandet av fonderna 2014-2020. Utgångspunkter och inriktning för strukturfonderna 2014-2020 i Stockholmsregionen har också förankrats med Kommunförbundet Stockholms läns berörda utskott och beredningar samt Stockholms läns landstings Tillväxt- och regionplaneringsutskott.

Under våren och försommaren 2014 har ett särskilt fokus lagts på inriktningen i den regionala handlingsplanen för Socialfonden. Särskilda forum med företrädare för berörda sektorsmyndigheter, kommuner, utbildningsanordnare och arbetsmarknadens parter har använts och förankring har skett i bl.a. det regionala strukturfondspartnerskapet och det regionala arbetsmarknadsrådet. En större tvärsektoriell hearing¹⁰⁵ genomfördes i maj 2014 med ett hundratal personer från statliga myndigheter, kommuner, lärosäten och utbildningsanordnare samt näringsliv och social ekonomi och konkreta inspel har tillvaratagits i handlingsplanen samt i genomförandeförberedelser.

---

⁹⁹ Regionalt programmeringsmöte 6 nov 2013 – *Utmaningar att hantera i formandet av ett regionalt lärsystem*

¹⁰⁰ Regionalt kunskapsseminarium "Mötesplats Arbetsmarknad" 14 november 2013 – *Vad vet vi om effekterna av arbetsmarknadspolitiken?*

¹⁰¹ Regionalt programmeringsmöte 4 december 2013 – *På jakt efter framgångsrika arbetsmarknadsprojekt*

¹⁰² Regionalt programmeringsmöte 28 februari – *Lärdomar från arbetsmarknadsprojekt för unga*

¹⁰³ Regionalt programmeringsmöte 9 april – *Lärdomar från Temagruppen Entreprenörskap och Företagande*

¹⁰⁴ Regional workshop 22 april - *Utvärdering inom Europeiska socialfonden 2014-2020*

¹⁰⁵ Diskussioner under den tvärsektoriella hearingen utmynnade exempelvis i tydligare skrivningar ur ett individperspektiv, om företagets behov, om den sociala ekonomins roll samt om de matchningsmöjligheter som uppstår i könssegregerade branscher där efterfrågan på arbetskraft förväntas vara stor i framtiden

Länsstyrelsens särskilt sakkunnige i jämställdhet har medverkat under hela programframtagandet och säkerställt att jämställdhetsperspektivet beaktats och kopplats till regionala strategier och handlingsplaner – dels i inriktningsprocessen – dels i den regionala analysen samt i utformandet av horisontella principer för Regionalfondsprogrammet och den regionala handlingsplanen för Socialfonden. Ett remissförfarande för strukturfonderna 2014 -2020 i Stockholmsregionen genomfördes också mellan den 24 juni – 15 augusti 2013. Sammanlagt inkom 31 remissvar till Länsstyrelsen och viktiga synpunkter har beaktats i såväl Regionalfondsprogrammet som den regionala handlingsplanen.

10. Strukturfondspartnerskapet

Utlysningar i Stockholmsregionen ska ske med utgångspunkt i den regionala handlingsplanen för Socialfonden.

Inför varje utlysning under programperioden ska Svenska ESF-rådet samråda med Strukturfondspartnerskap och regionalt tillväxtansvariga samt förvaltande myndigheter för övriga ESI-fonder (Tillväxtverket för Europeiska regionala utvecklingsfonden och Länsstyrelsen i Stockholms län för Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling) för att inom ramen för den regionala handlingsplanen säkerställa koppling till de regionala utvecklingsstrategierna samt skapa förutsättningar för samverkan med övriga fonder.

Vägledande för samspelet mellan Strukturfondspartnerskapet och den förvaltande myndigheten Svenska ESF-rådet ska den s.k. Stockholmsmodellen vara.¹⁰⁶ I modellen betonas en proaktiv arbetsmodell som bygger på dialog och samarbete mellan Strukturfondspartnerskapet, aktörer i regionen och den förvaltande myndigheten. Inför utlysningar av medel ska i linje med Stockholmsmodellen Svenska ESF-rådet samråda med Strukturfondspartnerskapet och regionalt tillväxtansvariga myndigheter kring inriktning och utlysningsspecifika kriterier.

Strukturfondspartnerskapet ska som motivering till prioriteringsordning bland ansökningar motivera sitt beslut. Av motiveringen ska det framgå hur respektive, av förvaltningsmyndigheten godkänd, ansökan bidrar eller inte bidrar till den regionala utvecklingsstrategin så som angiven i den regionala handlingsplanen.

10.1. Uppföljning och återkoppling till strukturfondspartnerskapet

Avsnittet beskriver lärandesystemet, det vill säga uppföljning och utvärdering, och dess återföring till regional nivå, dvs. strukturfondspartnerskap och andra relevanta intressenter. Beskrivningen är generellt hållen för att skapa förutsättningar och omfång i programarbetet samt hög kvalitet.

Genomförandet av Socialfonden kommer att följas upp och utvärderas enligt programmets mål och specifikation. För att effektivisera denna process ska det även genomföras analys av potentiella effekter av programmet. I analyssammanhang ska hänsyn tas till att programmet kan medföra flera olika typer av effekter och ha implikationer på flera olika geografiska nivåer. Det är viktigt att säkerställa att nödvändig information kan samlas in på ett systematiskt sätt samt att rapporteringen möjliggör jämförbarhet mellan olika regioner. Arbetets organisering ska ta hänsyn till regionen specifika utvecklingsförutsättningar och relatera till reell kunskapsefterfrågan. Ytterst ska detta arbete bidra till ett långsiktigt lärande om hur programmet bidrar till att främja en hållbar och inkluderande utveckling.

Organiseringen av detta arbete innebär rapportering på projekt, tematisk, och programnivå. Sistnämnda nivån kan inbegripa utvärdering av handlingsplaner.

---

¹⁰⁶ Modellen beskrivs utförligt i kapitel 1 i denna handlingsplan

- Projektutvärdering beställs av projektägare i samråd med ESF-rådet utifrån ramavtal. Återföring av resultat från projektutvärderingar till SFP/regionala aktörer är viktigt utifrån kunskapsbehov och relevans
- Utvärdering på utlysningss/tematisk nivå beställs i samband utformning av utlysning av ESF-rådet i samråd med SFP. Återföring till SFP/regionala aktörer och andra regionala intressenter är central utifrån de kunskapsbehov som beskrivits
- Utvärdering på programnivå beställs av ÖK. Här inbegrips utvärdering på regional nivå, inklusive regionala planer. Återföring från programutvärderingen till SFP och andra regionala intressenter är viktigt. Det är också möjligt för SFP/regioner att göra egna utvärderingar, med egen finansiering

Återföring av kunskap från rapporteringen ska ske till relevanta aktörer och bidra till en bättre förståelse för programmets implikationer samt fungera som beslutsunderlag. Därför är avsikten att säkerställa mottagarkompetens och resurser för att ta tillvara på de resultat och erfarenheter som framkommer i denna rapportering.

Uppföljning och utvärdering är viktiga verktyg för att följa utveckling och klarlägga resultaten (prestationer och effekter) av de insatser som genomförs inom ramen för strukturfonderna. Det är också viktiga verktyg i styrningen av arbetet med fonderna. På regional nivå utgör Strukturfondspartnerskapet, och de aktörer som medverkar där, det organ som har ett ansvar för att säkerställa att fondmedlen används till insatser som gynnar utvecklingen i den egna regionen. Det främsta verktyget för att säkerställa detta är genom den regionala prioriteringen av de ansökningar som har klarat de förvaltande myndigheternas laglighetsprövning. Ett ytterligare viktigt verktyg är utformningen av de utlysningar som görs inom ramen för fonderna. Det är i utlysningarna inriktningen på användningen av fondmedlen på insatsnivå slås fast.

Utlisningarnas inriktning ska utgå från fondernas övergripande målsättningar och de inriktningar som fastställts i den regionala handlingsplanen. Utlisningarna ska således ta sin utgångspunkt i regionala förutsättningar och behovet hos de målgrupper som är tänkta att påverkas av insatserna. I utformningen av utlysningarna bör också hänsyn tas till erfarenheter som har gjorts under de processer som föregått utlysningen. Målsättningen bör vara att det sker en successiv utveckling av innehåll och utformning av de insatserna som genomförs.

För Socialfonden är den regionala handlingsplanen ett centralt styrdokument för arbetet med fonden under programperioden 2014-2020. Tanken är att de regionala handlingsplanerna ska möjliggöra en närmare anpassning av det nationella programmets inriktning till regionala förhållanden.¹⁰⁷ Eftersom programperioden är relativt lång, den sträcker sig fram till år 2020, är det ett rimligt antagande att de regionala förutsättningarna kan komma att förändras. Exempelvis kan de målgrupper som särskilt bör prioriteras i fondarbetet komma att se annorlunda ut år 2018 jämfört med programperiodens start. En lärdom från den föregående programperioden är att förändringar i omvärlden på kort tid kan ge stora konsekvenser i regionen som direkt påverkar arbetet med strukturfonderna. Ett exempel på detta från den föregående

---

¹⁰⁷ Nationella socialfondsprogrammet, sid 43

programperioden är finanskrisen 2007-2008. Detta ledde till omprioriteringar i programgenomförandet på regional nivå.¹⁰⁸

Utifrån det faktum att de regionala förutsättningarna sannolikt kan komma att förändras under programperioden anges det i förslaget till nationellt program att de *regionala handlingsplanerna ska följas upp regelbundet av strukturfondspartnerskapen i samråd med Svenska ESF-rådet och vid behov revideras*.¹⁰⁹ För att kunna avgöra om det finns behov av att revidera den regionala handlingsplanen krävs att det finns information om utvecklingen i regionen kopplat till de områden som fonden har till uppgift att påverka. Det krävs också information som beskriver programgenomförandet på insatsnivå. Erfarenheter från andra regioner och på nationell nivå kan också vägas in.

Genom att löpande värdera insatserna i programmets prestationer och effekter i förhållande till regionens utveckling skapas goda förutsättningar för att bedöma behovet av en eventuell revidering. Löpande analys av insatsernas prestationer och där det möjligt effekter, tillsammans med fakta om utvecklingen i regionen, kommer också att fungera som ett underlag i utformningen av utlysning av medel.

I det regionala samspelet kring genomförandet av programmet är det viktigt att det finns tid för dialog och förankring inför revideringsbeslut och utformning av kommande utlysningar för aktörer i regionen med ansvar för tillväxtarbetet eller som på annat sätt är centrala för programgenomförandet. Det gäller exempelvis regionens kommuner, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, representanter för näringslivet och det civila samhället. Utifrån detta konstaterande är det viktigt att det finns en tydlig och förutsägbar struktur för programgenomförandet. Att det finns tid för analys inför beslut om revidering av den regionala handlingsplanen och utformning av utlysningar är en förutsättning. För att den proaktiva ansats som anges av Stockholmsmodellen krävs att tid finns för aktörer i regionen att värdera sina behov, ta tillvara gjorda erfarenheter och skapa förutsättningar för att skapa nya satsningar eller revidera befintliga.

Programperioden sträcker sig över sex år, fram till och med år 2020. Under denna period kommer flera utlysningar av medel att göras. Vidare kommer behovet av att revidera den regionala handlingsplanen att behöva värderas. Förenklat kan detta beskrivas som att det finns tre faser under programgenomförandet under varje programår.

Regional analysfas - då utvecklingen i regionen och genomförandet i programmet värderas sett till uppnådda resultat (prestationer och effekter). Under denna fas ingår också att analysera utvecklingen i regionen och faktorer i omvärlden som har eller kan komma att få konsekvenser. I denna fas ingår att föra dialog med aktörer i regionen om utvecklingen och på detta sätt identifiera eventuella förändringar i behov eller i regionala prioriteringar.

Revideringsfas - i denna fas värderas handlingsprogram gentemot analysen av utvecklingen i regionen, i omvärlden och från programgenomförandet. Denna värdering är grunden för beslutet om huruvida den regionala handlingsplanen behöver revideras eller inte. Strukturfondspartnerskapet tillsammans med ESF-rådet kommer årligen fatta

---

¹⁰⁸ Det tydligaste exemplet på detta var de medel som styrdes till kompetensutvecklingsinsatser för anställda i regionens fordonsindustri.

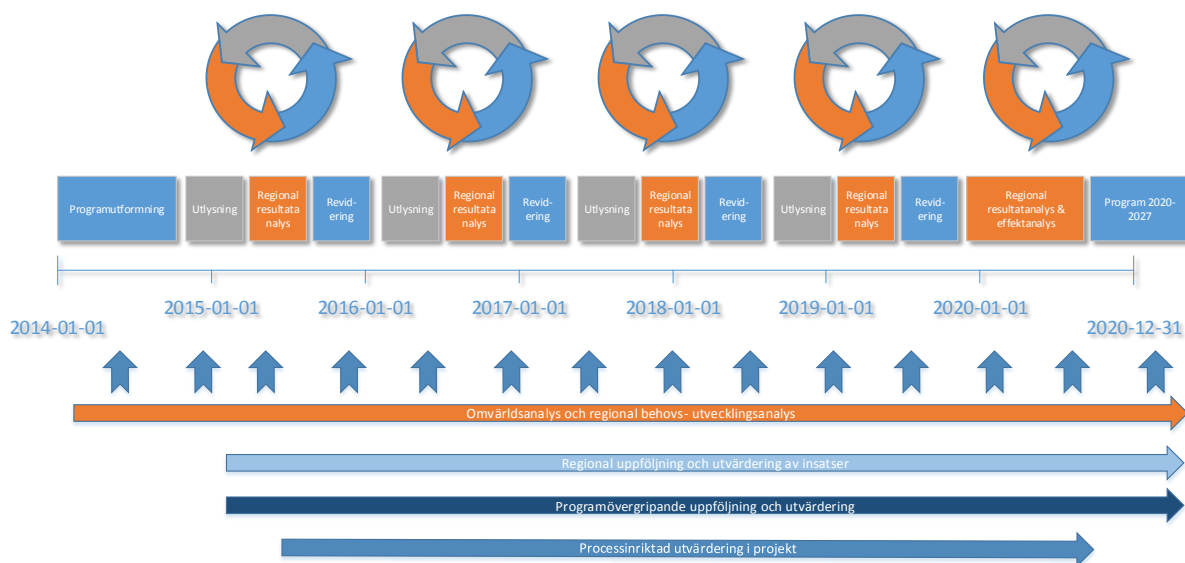
¹⁰⁹ Nationella socialfondsprogrammet, sid 117

beslut om behovet av revidering av handlingsplanen. Under denna fas läggs grunden för kommande utlysningars inriktning och utformning.

Utllysning och beredning – under denna fas genomförs utlysningar av medel. I denna del ingår också Strukturfondspartnerskapets berednings- och prioriteringsarbete av de ansökningar som har klarat den förvaltande myndighetens laglighetsprövning. I början av programperioden ingår arbetet med den regionala handlingsplanen i arbetet. I slutet av programperioden kommer stort fokus läggas på att klarlägga programmets måluppfyllelse och lärdomar från programgenomförandet. Detta blir då utgångspunkten för utformningen för en eventuell ny programperiod, år 2021-2028.

Denna struktur är inte styrande för hur många utlysningar som kommer att genomföras varje år. Det betyder inte heller att varje fas kommer att vara lika lång sett till kalendertid. Inom ramen för denna modell är det möjligt att genomföra flera utlysningar under ett år. Det centrala i modellen är att varje år ska samtliga tre faser passeras. Aktiva beslut ska tas av Strukturfondspartnerskapet tillsammans med den förvaltande myndigheten om det finns skäl att förändra den regionala handlingsplanen. Modellen ska lägga grunden för ett regionalt förankrat arbete som utgår från faktiska och eventuellt förändrade behov. I figur 5 finns en schematisk beskrivning av hur detta skulle kunna se ut i praktiken.

Figur 5 – Schematisk beskrivning av det tänkta systemet för uppföljning, utvärdering och lärande 2014-2020

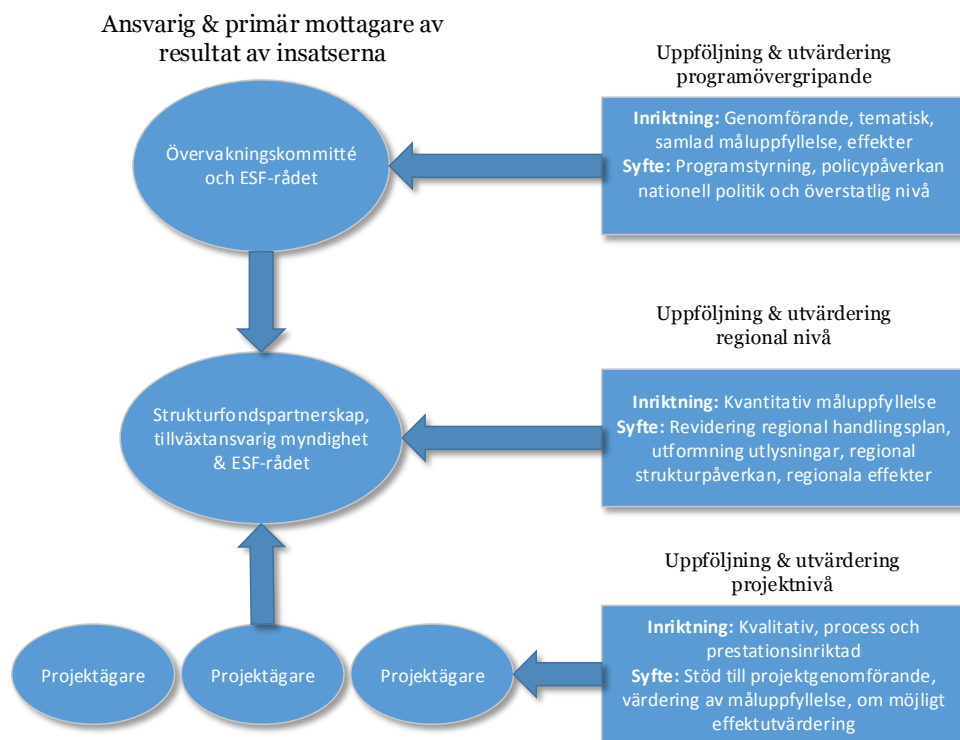

Ansvar och rollfördelning för uppföljning och lärande

Den uppföljningsmodell som beskrivs ovan syftar till att skapa förutsättningar för regional styrning och förankring av arbetet med strukturfonderna. I praktiska arbetet är modellens framgång beroende på en samordnad användning olika resurser för uppföljning och utvärdering av insatserna. Vidare är de löpande regionala analyserna som görs av aktörer i regionen en väsentlig källa till information. I dagsläget (september 2014) är den uppföljnings- och utvärderingsmodell som kommer användas inom Socialfonden inte känd. Vidare krävs det ytterligare dialog mellan regionala aktörer,

förvaltande myndigheter och tillväxtansvarig myndighet om hur behov, ansvar och rollfördelning ska se ut för att detta ska fungera i praktiken. Detta är en dialog som kommer att behöva pågå till dess att det slutliga förslaget till regional handlingsplan är färdigt. I figuren nedan presenteras emellertid ett indikativt förslag till hur en roll och ansvarsfördelning skulle kunna se ut för den ovan beskrivna regionala uppföljningsmodellen.

Figur 6 – Roll och ansvarsfördelning gällande uppföljning, utvärdering och lärande 2014-2020

Bilaga 1 – Regionanalys¹¹⁰

Denna analys tar avstamp i EU:s tillväxtstrategi Europa 2020, RUFS 2010 och Stockholmsregionens prioriteringar i tillväxtarbetet och belyser utvecklingstendenser i ett internationellt perspektiv. Analysen, som är gemensam för Regional- och Socialfonden i länet, ligger till grund för inriktning i strukturfondsprogrammen 2014–2020. Anledningarna till detta är flera. För det första fordras ett holistiskt angreppssätt för att möta Stockholmsregionens utmaningar. Satsningar på exempelvis forskning, innovation och företagens konkurrenskraft samt energi och klimat behöver kompletteras med ett tydligt kompetensförsörjningsperspektiv. Att se fonderna som lika viktiga delar av tillväxtarbetet är således både naturligt och nödvändigt. För det andra finns ett viktigt värde i den fondsamverkan som fordras för ett effektivt genomförande av strukturfonderna under programperioden 2014–2020 och där fonderna tillsammans kan ge större strukturella effekter i regionen. Denna utgångspunkt är central mot bakgrund av att hållbar stadsutveckling är en integrerad del i Stockholmsregionens tillväxtarbete och en övergripande målsättning för såväl Regionalfonds- som Socialfondsinsatser i länet.

Sammanfattande utvecklingstendenser

I det följande ges en övergripande sammanfattning av utvecklingstendenser för Stockholmsregionens prioriterade områden i det regionala tillväxtarbetet. Inledningsvis beskrivs varje område utifrån Stockholmsregionens position i ett internationellt perspektiv. Därefter följer ett urval av de utmaningar som regionen står inför inom området med bäring på strukturfondernas inriktning.

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

Stockholmsregionen ligger relativt bra till i ett europeiskt perspektiv vad gäller högre utbildning och andel sysselsatta. Stockholmsregionen har en hög andel av befolkningen med eftergymnasial utbildning i jämförelse med andra storstadsregioner i Europa. Flera av Stockholmsregionens universitet finns representerade på rankinglistor över världens bästa lärosäten. Andelen sysselsatta är högre i Stockholmsregionen än flera jämförbara europeiska storstadsregioner.

Det finns emellertid områden där Stockholmsregionen presterar sämre vid europeiska jämförelser. Företagandet är förhållandevis lågt i Stockholmsregionen i ett europeiskt perspektiv. Andra exempel är svaga resultat i grund- och gymnasieskolan, den bristande integrationen av utrikes födda och ungdomsarbetslösheten som är högre i Sverige och Stockholmsregionen än i många europeiska länder. Bland ungdomarna är det både de arbetssökande och de som varken studerar eller arbetar som är i behov av insatser. Vad gäller utrikes födda skiljer det sig både beroende på födelseland men också beroende på kön där det tar längre tid för utrikes födda kvinnor att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden än för män. Andra sårbara grupper som möter svårigheter på arbetsmarknaden är långtidssjukskrivna och funktionsnedsatta.

En annan utmaning handlar också om att skapa nya arbetstillfällen, det vill säga öka företagandet och entreprenörskapet. Inom detta område råder även skillnader mellan könen, där män i högre grad tar del av det företagsfrämjande systemet och startar fler företag än kvinnor.

---

¹¹⁰ Analysen är publicerad som en särskild rapport: *Analys av utvecklingstendenser i Stockholmsregionen – strukturfonderna 2014–2020* (Länsstyrelsen Stockholm 2013:10)

Innovationskraft

Stockholmsregionen är en innovativ region, i både ett nationellt och internationellt perspektiv och hamnar i toppen i internationella rankingar som mäter innovationsförmåga. Stockholmsregionen har en stark internationell position framför allt gällande förmåga till kunskapsuppbyggnad. En under lång tid ackumulerad kunskapsstock, ett stort inflöde av kreativa människor och stora FoU-investeringar har bidragit till detta. Investeringarna i FoU har emellertid minskat under senare år. Graden av samverkan inom FoU mellan företag och akademi är också relativt svag i regionen i ett europeiskt perspektiv.

Stockholmsregionen har ett kunskapsintensivt näringsliv med starka spetsmiljöer inom bland annat Life Science, IKT och Miljöteknik, viktiga noder i den globala ekonomin. Regionen har även ett relativt högt antal patentansökningar i ett europeiskt perspektiv. Här finns emellertid en sårbarhet då en betydande del av patenten kommer från stora företag. Tillväxten har försvagats jämfört med andra konkurrerande regioner inom EU och Stockholmsregionen är svag vad gäller förmåga att attrahera riskkapital. Framförallt saknas såddkapital i tidiga skeden.

En central utmaning handlar om att öka innovationskraften i de små- och medelstora företagen. I detta avseende blir det viktigt att stimulera de mindre företagens innovationsförmåga som kan generera nya patent och på det viset minska beroendet av storföretagen. Analysen visar att graden av samverkan mellan akademi och företag är förhållandevis svag i regionen. Att stärka denna samverkan är viktigt för att öka regionens innovationskraft. Exempelvis blir utvecklingen av miljöteknik och miljöteknikföretag allt viktigare framöver för att möta de utmaningar regionen står inför på miljöområdet.

Infrastruktur

Mot bakgrund av de senaste årens starka befolkningsutveckling lider nuvarande infrastruktursystem (transporter, vatten och avlopp) av eftersatt underhåll och kapacitetsbrist. I ett internationellt perspektiv är investeringarna i infrastruktur i Sverige och Stockholmsregionen låga. Exempelvis hamnar Sverige på sista plats bland jämförda europeiska länder vad gäller totala utgifter för drift, underhåll och reinvesteringar i järnvägsinfrastruktur.

Vad gäller tillgängligheten via flyg ligger Stockholmsregionen relativt bra till i jämförelse med de nordiska huvudstäderna. I ett bredare europeiskt perspektiv framstår tillgängligheten som svagare.

Infrastrukturinvesteringar kräver ofta stora resurser. I analysen framkommer att trimningsåtgärder i systemet är särskilt kostnadseffektiva, det vill säga mindre investeringar och stöd att effektivisera transport- och reseefterfrågan. Denna typ av mindre åtgärder har visat sig vara effektiva och viktiga komplement till de större kapacitetshöjande åtgärderna.

En stor utmaning som regionen står inför är att minska trängseln och utsläpp av luftföroreningar samtidigt som befolkningen växer. För att möta denna utmaning krävs inte bara investeringar i transportinfrastruktur, det krävs också förändringar i befolkningens resvanor. Analysen visar bland annat att kvinnor i högre utsträckning än män använder sig av kollektivtrafiken. Genom mobility management-åtgärder kan kvinnors och mäns resvanor påverkas innan resan har startat, exempelvis insatser för att öka användningen av kollektivtrafik istället för bil.

Bostäder

En förutsättning för Stockholmsregionens framtida tillväxt är att regionen är tillgänglig. Stockholmsregionen står inför stora utmaningar vad gäller bostadsförsörjning. I

jämförelse med de nordiska huvudstäderna har Stockholmsregionen en relativt låg nybyggnation. Vidare är hushållens utgifter för boendet som andel av samtliga hushållsutgifter höga i ett europeiskt perspektiv. I jämförelse med andra storstadsregioner och länder ligger de offentliga investeringarna i bostäder som andel av BNP mycket lågt i Sverige.

Bostadssegregationen har stor betydelse för regionens tillväxt då den leder till att kvinnors och mäns fulla potential inte tillvaratas. Analysen visar exempelvis att mindre kapitalstarka grupper som exempelvis ungdomar och nyanlända har särskilt svårt att komma in på bostadsmarknaden. Om kunskapsregionen Stockholm ska kunna fortsätta växa måste beståndet av studentbostäder täcka behovet hos studenter och forskare som efterfrågar bostad. För att möta utmaningen om bostadsförsörjning krävs ett helhetsperspektiv på hållbar stadsutveckling där exempelvis energieffektivisering, sociala dimensioner och infrastruktur samplaneras. Detta ställer höga krav på utökad samverkan mellan lokala och regionala aktörer i syfte att skapa innovativa lösningar.

Energi och klimat

I Stockholmsregionen står transporter, bebyggelsens uppvärmningsbehov samt tjänstesektorns elanvändning för kontorsdrift och belysning för den största energianvändningen. Analysen visar att energianvändningen ökar i takt med befolkningsutvecklingen.

I en internationell jämförelse ligger Stockholmsregionen relativt bra till vad gäller utsläpp av växthusgaser. Utsläppen av växthusgaser från energianvändning är betydligt lägre än för jämförbara storstadsregioner i Europa. Stockholmsregionen ligger också relativt bra till vad gäller utsläpp av partikelhalter.

En stor utmaning som regionen står inför är att renovera och energieffektivisera de bostäder som framförallt återfinns i de så kallade miljonprogramsområdena. Här bedöms stora energivinster kunna göras. I flera områden i länet måste segregationsproblematik och kulturmiljöfrågor hanteras samordnat vid ombyggnad av befintlig bebyggelse. I detta avseende ställs höga krav på ett aktivt samspel mellan de privata och offentliga aktörerna i länet. Det finns en stor kunskap inom området bland annat med koppling till politik, forskning och utbildning. En utmaning är att dra nytta av denna kunskap och omvandla den till praktiska lösningar.

Syfte

Länsstyrelsen har i bred samverkan med andra aktörer i regionen utarbetat förslag till program för Europeiska Regionala Utvecklingsfonden i länet samt underlag till nationellt program och en regional handlingsplan för Europeiska Socialfonden för åren 2014-2020. Ambitionen är att åstadkomma största möjliga samordning av de olika fondernas resurser och regional medfinansiering samt en ännu bättre fokusering av strukturfondsmedlen, i syfte att åstadkomma märkbara och strukturella resultat under programperioden 2014-2020..

Föreliggande analys syftar till att skapa ett nödvändigt analysunderlag som grund för prioriteringar och inriktning av strukturfondsprogrammen i länet. Underlaget beskriver utvecklingen i regionen under programperioden 2007-2013 inom Stockholmsregionens fem prioriterade områden i det regionala tillväxtarbetet.

Metod

Analysen har genomförts av Länsstyrelsen Stockholm i samarbete med PwC Sverige i form av en skrivbordsstudie där befintliga kunskapsunderlag, rapporter och statistik har använts. Vid sidan av rapportförfattarna har sakkunniga på Länsstyrelsen från respektive område inklusive jämställdhet, bistått i arbetet. För de fem

tillväxtprioriteringarna har relevanta områden för analys identifierats. Analysen gör inte anspråk på att till fullo beskriva utvecklingen inom respektive tillväxtområde utan belyser utvecklingen för särskilt intressanta variabler. Utvecklingen av respektive område har analyserats dels på regional nivå (i vissa fall också kommuner och stadsdelar) dels på nationell nivå och dels i relation till EU-nivå.

Läsanvisning

Analysen inleds med en genomgång av de beslutade strategier och prioriteringar som Stockholmsregionen arbetar utifrån för att stärka det regionala tillväxtarbetet, från EU-nivå till regional nivå. Därefter följer en genomgång av utvecklingen inom de fem områdena. Respektive område avslutas med en visualisering av utvecklingen under perioden i en av Länsstyrelsen tidigare framtagen fyrfältsmodell. I modellen beskriver X-axeln utvecklingstendensen (förstärkning eller försvagning) inom området under perioden 2007–2013 medan Y-axeln beskriver positionen (stark eller svag) i relation till EU/internationell nivå. De bedömningar som är gjorda i fyrfältsdiagrammen baseras på befintliga kunskapsunderlag och statistik. Cirklarna i diagrammen är inte exakta koordinater på en skala utan tänkta att visa övergripande utvecklingstendenser. I den avslutande delen av analysen finns ett kapitel om de erfarenheter från strukturfonderna i länet 2007-2013 som tillsammans med analysen ligger till grund för inriktning i strukturfonderna 2014-2020.

Utgångspunkt – Europa 2020

I det följande ges en bakgrundsbeskrivning till de fem prioriterade områdena som analysen utgår ifrån. Europa 2020 är EU:s tillväxtstrategi fram till år 2020. Strategin syftar till att klara av den ekonomiska krisen, råda bot på bristerna i vår tillväxtmodell samt skapa förutsättningar för en smartare, hållbarare och mer inkluderande tillväxt. I syfte att kunna mäta utvecklingen finns fem överordnande mål för hela EU. De områden målen omfattar är:

- Sysselsättning
- Utbildning
- Forskning och innovation
- Delaktighet och fattigdomsminskning
- Klimat och energi

I strategin ingår också så kallade huvudinitiativ som syftar till att EU och medlemsländerna ska förstärka varandras insatser inom de områden som har störst betydelse för att nå målen i EU 2020, exempelvis innovation, den digitala ekonomin, sysselsättning, ungdomsfrågor, näringsliv, fattigdom och resurseffektivitet.ⁱ

Enligt EU-kommissionen presterar Sverige i allmänhet väl i förhållande till Europa 2020-strategin.ⁱⁱ Vad gäller exempelvis andel av BNP som investeras i *FoU* ligger Sverige något lägre än de nationella målen, 3,4 procent i utfall år 2011 i relation till nationellt

mål 2020 på 4 procent. Sverige ligger emellertid bra till – både i förhållande till EU 2020 – målet (3 procent) och EU:s genomsnittliga prestation (2 procent).

Vad gäller *sysselsättning* presterar Sverige i nivå med det nationella målet (80 procent) och fem procentenheter högre än målet i EU 2020 (75 procent). Gällande målet om andel ungdomar (18–24 år) med *låg utbildningsnivå* hamnar Sverige lägre (6,7 procent) än det nationella målet år 2020 (9,9 procent) och EU 2020-målet (10 procent). Snitt i EU är 13,5 procent. Sett till andelen 30–34-åringar med *eftergymnasial utbildning* faller Sverige väl ut i relation till de nationella målen 2020 och EU 2020-målen. Andelen uppgår till 47 procent på riksnivå, det nationella och EU 2020-målet ligger på 40 procent och snittet på EU-nivå är på 34,6. Ett annat utbildningsmål i EU är att minska antalet *elever som i förtid avbryter sin skolgång* till mindre än 10 procent. 2011 var genomsnittet i EU 14 procent och i Sverige 10 procent. Sveriges nationella mål för *social delaktighet* handlar om att minska andelen (20–64 år) som är utanför arbetskraften (långtidsarbetslösa eller långtidssjukskrivna) till väl under 14 procent 2020. År 2011 uppgick denna andel till 13 procent i Sverige, en minskning med en procentenhet jämfört med föregående år.

Beträffande målen om *energieffektivitet* presterar Sverige bättre än EU 2020-målen och de nationella målen. Av den energi som förbrukas nationellt har Sverige en hög andel förnyelsebar energi, 47,9 procent år 2011. Detta beror främst på den stora andelen vattenkraft. Sverige når inte riktigt upp till det nationella målet på 49 procent, däremot överträffar Sverige EU 2020-målen på 20 procent. Vad gäller utsläpp av växthusgaser har Sverige en bit kvar innan de nationella och EU 2020-målen nås.ⁱⁱⁱ

Även om Sverige presterar förhållandevis väl inom flera områden pekar Kommissionen på ett antal utmaningar som de anser att Sverige behöver möta:

- Arbetslösheten bland ungdomar och andra utsatta grupper.
- Svårigheter att kommersialisera forskning.
- Att svenska företag investerar allt mindre i forskning och utveckling.^{iv}

Partnerskapsöverenskommelsen och de tematiska målen i EU 2020

Varje medlemsland omvandlar målen till nationella mål. För närvarande utarbetas en Partnerskapsöverenskommelse av regeringen – en strategi som ska ersätta den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013 som grund för Regional- och Socialfonden, havs- och fiskerifonden samt fonden för landsbygdsutveckling. Partnerskapsöverenskommelsen ska liksom fonderna, med olika fokus, förhålla sig till de elva tematiska målen i EU 2020:

1. Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation
2. Öka tillgången till, användningen av och kvaliteten på informations- och kommunikationsteknik
3. Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag
4. Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi inom alla sektorer
5. Främja anpassning, riskförebyggande och riskhantering i samband med klimatförändringar
6. Skydda miljön som främja en hållbar användning av resurser
7. Främja hållbara transporter och få bort flaskhalsar i viktig nätinфраstruktur
8. Främja sysselsättning och arbetskraftens rörlighet
9. Främja social inkludering och bekämpa fattigdom
10. Investera i utbildning, färdigheter och livslångt lärande

11. Förbättra den institutionella kapaciteten och effektiviteten hos den offentliga förvaltningen

I Sverige ska mål 1-4 prioriteras inom Regionalfonden medan mål 8–10 är aktuella för Socialfonden.

Stockholmsregionens vision: Europas mest attraktiva storstadsregion

Den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län, RUFS 2010, visar regionens samlade vilja och hur de utmaningar som regionen står inför ska mötas. I planen har sex långsiktiga utmaningar för Stockholmsregionen identifierats:

Att möjliggöra befolkningstillväxt och samtidigt förbättra regionens miljö och invånarnas hälsa

Att vara en liten storstadsregion och samtidigt internationellt ledande

Att öka tryggheten i regionen samtidigt som omvärlden upplevs som mer osäker

Att minska klimatpåverkan och samtidigt utveckla en tillgänglighet som möjliggör ekonomisk tillväxt

Att åtgärda kapacitetsbrister samtidigt som behoven fortsätter att växa

Att öppna regionen och samtidigt minska utanförskapet

RUFS 2010 innehåller sex strategier:

1. Öka uthållig kapacitet och kvalitet inom utbildningen, transporterna och bostadssektorn
2. Utveckla idéer och förnyelseförmåga
3. Säkra värden för framtida behov
4. Vidareutveckla en flerkärning och tät region
5. Stärk sammanhållningen
6. Frigör livschanser

Stockholms läns prioriteringar i tillväxtarbetet

Under hösten 2011 utarbetades prioriteringar i det regionala tillväxtarbetet som ett led i förberedelser inför programperioden för strukturfonderna 2014-2020. Utmaningarna i RUFS 2010 utgjorde grunden för dessa prioriteringar. I Stockholm lyftes

storstadsfrågorna fram som viktiga. Dessa bör ha en tydlig och prioriterad roll i det regionala tillväxtarbetet och i den framtida sammanhållningspolitiken. För att stärka Stockholmsregionens konkurrenskraft har fem områden identifierats som särskilt viktiga. Det är också dessa områden som föreliggande analys tar sin utgångspunkt i.

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

Inom området lyfts särskilt betydelsen av att stimulera entreprenörskapet och befintliga företag, öka sysselsättningen genom att ta tillvara kompetensen samt kompetensförsörjning och matchningen mellan utbildningssystem och arbetsmarknad.

Innovationskraft

I Stockholmsregionen fordras särskilt satsningar på forsknings- och innovationsinfrastruktur, affärsutveckling och riskkapital samt innovationsupphandling. Innovationskraft har genom antagandet av den regionala innovationsstrategin ytterligare två områden i fokus: tvärvetenskap och global attraktivitet.

Infrastruktur

Inom detta område är det viktigt att skapa tillförlitlighet i transportsystemet genom satsningar och underhåll inom bland annat transportinfrastrukturen, vatten och avlopp samt öka effektiviteten genom ökad samordning mellan de olika delarna i transportsystemet.

Bostäder

Det handlar om att öka bostadsbyggandet, att regionen behöver ett varierat bostadsbestånd för att möjliggöra en väl fungerande bostadsmarknad för alla grupper i samhället samt att det befintliga beståndet behöver effektiviseras i form av energieffektivisering och yteffektivitet.

Energi och klimat

Området syftar särskilt till att stimulera innovativa miljöer för strategisk utveckling och kommersialisering av miljöteknik, effektivisera energianvändningen samt att säkra Mälaren som dricksvattentäkt, transportled, naturmiljö och landskapselement.^v

Huvudstadsregionens viktiga roll

Stockholmsregionen får en allt större betydelse för hela Sveriges tillväxt. Detta framgår bland annat av befolkningstillväxten, antalet nya företag, kunskapsuppbyggnaden och den höga sysselsättningen i ett nationellt perspektiv. Stockholmsregionen har stor näringslivsbredd på en relativt liten yta vilket har bidragit till skapande av starka kluster och innovativa miljöer i regionen. Regionen har också en viktig betydelse som nav för flygtrafiken, järnvägen och vägsystemet.

Hög befolkningstillväxt

Stockholmsregionens befolkning i de 26 kommunerna har ökat betydligt under de senaste åren – mellan 35 000– 40 000 invånare per år – vilket utgjort ungefär hälften av befolkningstillväxten i riket. Regionens uttalade ambition är att främja en fortsatt befolkningsökning och växtkraft inom näringslivet. Utgångspunkten är att det är en grundläggande förutsättning för en positiv ekonomisk utveckling och ökad välfärd. Perioden 2014–2020 beräknas Stockholmsregionen växa med drygt 200 000 personer.^{vi} Denna befolkningstillväxt ställer höga krav på bostadsförsörjning och infrastrukturens system, också ur ett energi- och klimatperspektiv.

Regionförstoringen ökar

Regionförstoringen ökar och Stockholm-Mälarenregionen växer alltmer samman till en gemensam arbetsmarknadsregion. Viktiga samverkansinitiativ pågår mellan länen runt Mälaren, bland annat inom Life Science-området. För att regionen ska fortsätta utvecklas är det viktigt att regionförstoringen fortgår. För att detta ska vara möjligt behöver kollektivtrafiken utvecklas för att underlätta pendling över länsgränserna.^{vii}

Stor konkurrens mellan Europas storstadsregioner

Stockholmsregionen konkurrerar främst med andra storstadsregioner i Europa och i resten av världen. Regionen står dock inför stora utmaningar som måste mötas för att bibehålla regionens attraktivitet. Exempelvis påverkar bostadsbrist, höga boendekostnader, segregation, trängsel i trafiksystemen och miljöproblem Stockholmsregionens attraktivitet.^{viii}

Regionala stadskärnor

Stockholmsregionen utmärks idag av att vara starkt enkärnig. För att skapa ökade förutsättningar för resurseffektivitet, tillgänglighet och dynamik strävar regionen efter flerkärnighet. Utvecklingen i de åtta yttre regionala stadskärnorna ska motverka att bebyggelsen och verksamheterna sprids ut. Dessa yttre stadskärnor är Barkarby-Jakobsberg, Kista-Sollentuna-Häggvik, Arlanda-Märsta, Täby-Arninge, Kungens kurva-Skärholmen, Flemingsberg, Haninge centrum samt Södertälje.

För att skapa en effektiv rumslig struktur är utvecklingen av transportsystemet av avgörande betydelse. Centrala utgångspunkter är att de regionala stadskärnorna dels ska utvecklas till trygga och stadslika miljöer som är attraktiva för boende och verksamheter, dels ska erbjuda goda förutsättningar för innovativa verksamheter och dels ska tätortsnära grönområden och övriga natur- och kulturmiljöer bevaras och utvecklas för att bidra till regionens goda miljövärden och invånarnas hälsa.^{ix}

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

Stockholmsregionen har Sveriges största arbetsmarknad med drygt 1,1 miljoner sysselsatta.^x Regionens arbetskraft har en förhållandevis hög utbildningsnivå. Sedan flera år startas ett av tre företag i landet i Stockholmsregionen och länet utmärks särskilt av den stora närvaron av kunskapsintensiva tjänsteföretag. Sammantaget utgör länet en fjärdedel av Sveriges arbetsmarknad räknat i antalet förvärvsarbetande och i regionen finns en tredjedel av landets högtbildade.^{xi}

Att möta arbetslivets efterfrågan på kompetens är viktigt, för tillväxten samt för att företag ska växa men också för att viktiga samhällsfunktioner som vård, skola och omsorg ska hålla hög kvalitet och bidra till att Stockholmsregionen är en attraktiv region att bo och verka i. Som huvudstadsregion och Sveriges ekonomiska motor är en fungerande kompetensförsörjning i Stockholm av stor betydelse för hela landet.^{xii}

Hög kvalitet i utbildningsväsendet är avgörande för både kompetensförsörjningen och de sociala förhållandena i regionen. Stockholmsregionens grundskoleresultat har de senaste åren varit något bättre jämfört med övriga riket, men det råder stora variationer mellan regionens kommuner avseende andelarna behöriga till gymnasieskolan, det genomsnittliga meritvärdet och hur stor andel elever som når målen i alla ämnen.^{xiii} För gymnasieskolan råder omvända förhållanden, regionen har jämfört med riket en lägre genomströmning och lägre andelar 20-åringar med gymnasiekompetens.^{xiv}

Stockholmsregionens förutsättningar till kunskapsuppbyggnad är goda. I regionen finns

19 universitet och högskolor, drygt 50 yrkeshögskolor och mer än 500 respektive 200 grund- och gymnasieskolor.

Utbildning

Fler än var tionde utan gymnasiebehörighet

Under hela 2000-talet har drygt var tionde elev avslutat grundskolan utan att ha nått behörighet till gymnasieskolan, 2 400 elever per år i Stockholms län.^{xv} Våren 2012 stod 11,6 procent av avgångseleverna i länet utan gymnasiebehörighet till yrkesprogrammen och andelen utan behörighet till de högskoleförberedande programmen var än något högre. Flickor når behörighet i större utsträckning än pojkar men den mest avgörande faktorn tycks vara föräldrarnas utbildningsnivå. Bland de elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning når 5 procent inte behörighet, motsvarande andel bland eleverna med lågutbildade föräldrar är 39 procent.^{xvi}

Elever som är födda utanför Sverige och invandrat efter grundskolestart, när de var omkring 7 år eller äldre, har betydligt svårare att klara grundskolan. Hälften av dessa elever lyckas inte nå gymnasiebehörighet. Motsvarande andel bland de elever som invandrat före grundskolestart är 14 procent.^{xvii}

Av de elever som kommit till länet som flyktingar lyckas 30 procent uppnå gymnasiebehörighet två år efter ankomståret. Ålder vid ankomst till Sverige är viktig för vilka förutsättningar eleverna ges att klara grundskolan. Fem år efter ankomst har drygt hälften av flyktingungdomarna i länet behörighet till gymnasiet och efter åtta år är andelen 80 procent, betydligt lägre än den totala andelen gymnasiebehöriga.^{xviii}

Många elever i fristående skolor

Stockholms län har en relativt hög andel elever i fristående skolor. Var fjärde elev i länet avslutade grundskolan i en fristående skola jämfört med 12 procent i övriga riket.^{xix} När det gäller gymnasiet fick 36 procent av Stockholmseleverna sina slutbetyg från en fristående skola jämfört med 19 procent i övriga riket.^{xx} Skillnaderna mellan kommunerna är dock stora och varierar mellan 66 procent av Vaxholmsstudenterna och 13 procent av studenterna från Nynäshamn.

Gymnasiekompetens och eftergymnasiala studier varierar mellan länets kommuner

Knappt sju av tio 20-åringar i länet fullföljer gymnasieutbildningen vilket innebär att det varje år är cirka 7 500 ungdomar som saknar gymnasiekompetens. Andelen har varit lägre i Stockholmsregionen än i riket under flera år. Samtidigt råder stora inomregionala skillnader mellan kommunerna. Nio av tio 20-åringar har fullföljd gymnasieutbildning i Lidingö medan motsvarande siffra i Nykvarn är drygt fem av tio.^{xxi} Trenden i övriga storstadsregioner och riket är att andelen ökar men i Stockholmsregionen ligger den lägre andelen fast. Det finns ett generellt geografiskt mönster med en lägre andel unga med gymnasiekompetens och högre ungdomsarbetslöshet i söderortskommuner medan såväl gymnasieresultat som ungdomsarbetslöshet är gynnsammare i norrortskommunerna.^{xxii}

Stockholmsregionen har genomgående haft en högre övergångsfrekvens till universitet och högskola än riket sedan år 2000. Fler kvinnor än män i länet går vidare till högre utbildning, ett mönster som varit relativt konstant det senaste decenniet. År 2010 var övergångsfrekvensen tre år efter avslutad gymnasieutbildning 56 procent för kvinnor jämfört med 46 procent för män.^{xxiii} Den totala andelen elever som går vidare till högre utbildning varierar mellan kommunerna – från 32 procent i Norrtälje till 75 procent i

Danderyd. Övergångsfrekvensen korrelerar med andelen högutbildade som redan finns i kommunen.

Såväl gymnasiekompetens som eftergymnasialt utbildade i arbetskraften är en förutsättning för att Stockholmsregionen ska klara kompetensförsörjningen. Regionen särskiljer sig med en polarisering där det är många som inte avslutar gymnasiestudierna eller avslutar dem utan högskolebehörighet, men de som avslutar gymnasiestudierna med behörighet har betydligt högre övergångsfrekvenser än övriga storstadsregioner och riket.

Stark tradition inom högre utbildning och internationellt konkurrenskraftiga lärosäten i länet

Andelen kvinnor och män med eftergymnasial utbildning har ökat mellan åren 2006–2011. I Stockholms län har 48 procent eftergymnasial utbildning 2011, jämfört med riket, 39 procent. Andelen högutbildade kvinnor i regionen är högre än andelen högutbildade män, en skillnad som ökar över tid. Stockholm utmärker sig också i internationella jämförelser med åtta europeiska storstadsregioner vad gäller eftergymnasialt utbildade. Endast två regioner, Oslo och Köpenhamn, har en högre andel högskoleutbildade invånare.^{xxiv} Vid en rangordning av EU:s NUTS 2-regioner efter kunskapsstockens relativa storlek, mätt som andelen av befolkningen med 3-årig högskoleutbildning eller längre år 2010, kommer Stockholm på nionde plats bland EU:s regioner. Under perioden 2008-2010 har Stockholmsregionen behållit sin position i förhållande till den genomsnittliga andelen av topp 20-regionerna i EU. Gällande antal studenter inom tertiära utbildningar har Stockholmsregionens utveckling varit snabbare under perioden 2000–2009 än regioner som år 2000 hade ungefär samma antal studenter som Stockholmsregionen.^{xxv}

Flera av Stockholmsregionens universitet finns representerade på två av de mest respekterade listorna över världens 100 bästa lärosäten. På The Times Higher Education ranking återfinns Karolinska institutet på plats 32 och på Shanghai Jiao Tong University ranking finns Karolinska institutet på 44:e plats och Stockholms Universitet på plats 81. Även Kungliga tekniska högskolan liksom Uppsala Universitet är internationellt konkurrenskraftiga universitet.^{xxvi}

En fjärdedel av landets YH-studenter finns i Stockholms län

Antal studerande inom kvalificerade yrkesutbildningar (YH) och kompletterande utbildningar (Ky) har ökat mellan åren 2008-2011. På riksnivå har antalet studerande ökat från drygt 38 500 personer år 2008 till drygt 44 300 personer år 2011. I Stockholms län har antalet ökat från 8 900 personer år 2008 till drygt 10 900 år 2011. Det är en relativt jämn könsfördelning bland de som studerar inom Yrkeshögskolan och andelen utrikes födda har varierat mellan 13-16 procent mellan 2008–2011. År 2011 fanns sammanlagt 142 YH-bildningar i Stockholms län, drygt 22 procent av samtliga utbildningar i landet.^{xxvii}

Majoriteten av flyktingarna läser svenska för invandrare (Sfi)

Många av de kommunmottagna flyktingarna läser svenska för invandrare (Sfi) den första tiden i Sverige. Cirka 80 procent var inskrivna i Sfi de första två och ett halvt åren efter ankomsten. Förutom Sfi är cirka 20 procent av de kommunmottagna i länet studerande i andra utbildningsformer, oftast inom den kommunala vuxenutbildningen.^{xxviii}

Långsiktig matchning på arbetsmarknaden

Stockholmsregionen har idag kompetensbrist inom flera branscher. På längre sikt väntas efterfrågan på arbetskraft öka med 200 000 personer fram till år 2020. Tre av fyra av dessa förväntas behöva eftergymnasial utbildning. Störst efterfrågan väntas inom pedagogiska yrkesgrupper inom förskola, grundskola och gymnasium samt inom vård- och omsorgsyrtken där framför allt stora barnkullar, växande andel äldre och pensionsavgångar ligger bakom ökningen. Efterfrågan på utbildade inom bland annat teknik och IT väntas också öka som en följd av näringslivets dynamik och sammansättning i Stockholmsregionen.^{xxxix} Gemensamt för alla bristområden är att de präglas av traditionella studie-och yrkesval.^{xxx}

Det är också en jämförelsevis stor andel av länets gymnasieelever som läser högskoleförberedande program jämfört med övriga riket. Bland elever med slurbetyg från gymnasieskolan i länet 2011 hade två tredjedelar, 70 procent, läst en studieinriktad utbildning och knappt 30 procent en yrkesförberedande utbildning. Motsvarande andelar i övriga riket var ungefär 50/50.^{xxxi} För att klara kompetensförsörjningen på länets arbetsmarknad behövs både en tillgång på högskoleutbildad och yrkesutbildad arbetskraft.

Sysselsättning och arbetslöshet

Antalet sysselsatta har ökat i Stockholms län

Under perioden 2007–2012 har antalet sysselsatta invånare (15–74 år) i Stockholms län ökat varje år och totalt med drygt 94 000 personer. Under denna period har Stockholms län svarat för 80 procent av Sveriges tillväxt i antalet sysselsatta invånare. Andelen sysselsatta uppgick till 69,7 procent i Stockholms län år 2012. Detta är högre än riksgenomsnittet, 65,7 procent. Under perioden 2007–2012 sjönk andelen sysselsatta marginellt (0,2 procentenheter).^{xxxii} Män har en något högre sysselsättningsgrad än kvinnor, 71,8 procent respektive 67,5 procent år 2012.

Stockholmsregionen har hög sysselsättning i ett europeiskt perspektiv

Sysselsättningsandelen i Sverige är relativt hög i jämförelse med snittet inom både EU 27 och EU 15. Andelen ökade framför allt i samband med kvinnornas inträde på den svenska arbetsmarknaden under 1970-talet och har sedan dess varit hög. Den är dock inte exceptionellt hög. Under 2009 hade Schweiz, Island, Nederländerna, Norge och Danmark en högre sysselsättningsandel än Sverige.^{xxxiii}

Stockholms län hamnar på fjärde plats i en jämförelse med åtta andra likvärdiga europeiska storstadsregioner. Jämfört med år 1999 så har flera regioner minskat sin sysselsättningsgrad, däribland Stockholm och Oslo. Alla regioner utom Berlin har också minskat sin sysselsättningsgrad mellan 2009 och 2010. I Stockholm och Oslo kan man också se att sysselsättningsgraden bland kvinnor minskat även om den totala skillnaden mellan män och kvinnor är mindre i dessa regioner än i flera andra.^{xxxiv}

Svårigheter för nyanlända invandrare att etablera sig på arbetsmarknaden

Generellt är sysselsättningen lägre för utrikes födda män och kvinnor än för män och kvinnor som är födda i Sverige. Sysselsättningen bland nyanlända flyktingar är ytterligare lägre även om den är högst i Stockholms län, både när man jämför med de två andra storstadsregionerna och med genomsnittet för övriga län i landet. Av de mottagna år 2000 och 2003 i Stockholms län var cirka 25 procent sysselsatta efter två år i landet. Av de mottagna 2006 i länet var 40 procent sysselsatta två år efter ankomsten.

Efter nio år i Sverige var andelen sysselsatta bland dem som bosatt sig i Stockholms län 54 procent, vilket är cirka tio procentenheter högre än resten av landet. Noterbart är att bland kommunmottagna kvinnor saknar mer än varannan sysselsättning nio år efter mottagandet. Detta kan jämföras med den totala andelen sysselsatta i länet som motsvarande 77 procent för män och 75 procent för kvinnor år 2009.

Arbetslösheten relativt låg i länet

Stockholmsregionen har genomgående haft en lägre arbetslöshet än såväl övriga storstadsregioner som riket mellan åren 2006 och 2012. I länet befinner sig emellertid många kvinnor och män utanför arbetsmarknaden. Antalet arbetslösa (15-74 år) uppgick i genomsnitt till 81 000 personer under 2012. Bland dessa var 35 700 utrikes födda och knappt hälften, 48,5 procent, kvinnor.

Det finns också en förhållandevis stor grupp långtidsarbetslösa i länet. Under fjärde kvartalet 2012 uppgick antalet personer som varit utan arbete i minst 12 månader till 23 500 varav 11 500 personer saknat arbete i mer än 24 månader.^{xxxv}

Arbetslösheten minskade i länet fram till 2007 och ökade sedan i samband med den ekonomiska krisen till som mest 6,5 procent 2010. Därefter sjönk arbetslösheten igen men har på senare tid åter börjat öka och det är framför allt bland männen i länet som arbetslösheten ökat. Sammantaget har Stockholms län emellertid landets femte lägsta arbetslöshetsnivå.^{xxxvi}

Stora variationer mellan olika kommuner och olika stadsdelar

Det finns stora skillnader i arbetslöshet såväl mellan olika kommuner som mellan olika områden och stadsdelar inom kommunerna i länet. Generellt är arbetslösheten högre i söderortskommunerna än i norrortskommunerna. I länet är det två kommuner – Södertälje och Botkyrka – som har en högre arbetslöshet än riket.

Arbetslösheten varierar också mellan olika stadsdelar, exemplifierat genom Stockholms stads olika stadsdelsområden. I oktober 2011 var det högst andel arbetslösa i befolkningen 18–64 år i Rinkeby-Kista med 7,4 procent vilket motsvarade nästan 2 300 personer. Därefter följde Skärholmen 6,8 procent eller 1 450 arbetslösa. Det är också i dessa stadsdelar där andelen långtidsarbetslösa, liksom ungdomsarbetslösheten är högst. Lägst arbetslöshet var det på Östermalm med 1,7 procent, tätt följt av Norrmalm med 1,8 procent (drygt 700 respektive drygt 850 personer). Högst andel personer i program med aktivitetsstöd var det i Skärholmen med 3,4 procent av befolkningen. I Rinkeby-Kista låg denna andel på 3 procent medan det var under 1 procent som var i program med aktivitetsstöd på Norrmalm, Östermalm och Kungsholmen.^{xxxvii}

Funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden har försämrats

Många personer med någon form av funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har varit utan arbete under lång tid. Antalet arbetslösa inskrivna vid Arbetsförmedlingen med någon form av funktionsnedsättning har sedan 2008 närmast fördubblats för att hösten 2011 uppgå till närmare 12 000 i Stockholms län. Av dessa hade närmare 40 procent högst förgymnasial utbildning. Närmare 25 procent hade en eftergymnasial utbildning. Den kraftiga ökningen är ett resultat av den senaste lågkonjunkturen, men det är också ett resultat av överföringen från Försäkringskassan till Arbetsförmedlingen av personer som lämnat sjukförsäkringen på grund av uppnådd tidsgräns. Det svåra arbetsmarknadsläget för dem med funktionsnedsättning återspeglas i tider utan arbete. Drygt 4 000, eller 37 procent, av dem hade hösten 2011 varit arbetslösa i mer än 3 år under det senaste decenniet, ett antal som ökat med

närmare 1 800 personer sedan hösten 2008. Även de som har varit utan arbete i 1 till 3 år har fortsatt att öka i antal, vilket visar att allt fler funktionshindrade drabbas av förlängda tider i arbetslöshet.^{xxxviii}

Arbetslösheten högst bland utomeuropeiskt födda

Det råder stora skillnader i arbetslöshet beroende på födelseland bland de arbetslösa. Generellt ökar arbetslösheten ju längre bort födelselandet ligger. Personer födda i Norden uppvisar ungefär samma nivåer som personer födda i Sverige. Personer födda i EU/EFTA uppvisar en något högre arbetslöshet (7 procent 2011) medan arbetslösheten bland personer födda i övriga världen (exklusive EU och EFTA) var allra högst, närmare 14 procent 2011.)^{xxxix}

Ungdomsarbetslösheten har ökat men varierar mellan länets kommuner

Ungdomsarbetslösheten (15–24 år) har ökat under perioden, från 19,5 procent år 2006 till 21,3 procent år 2012 i Stockholms län. Motsvarande andel i riket var 23,7 procent. Ungdomsarbetslösheten i länet ökade precis som den totala arbetslösheten under 2009–2010 för att därefter minska igen. Sammantaget uppgick den genomsnittliga ungdomsarbetslösheten under 2012 till 30 000 personer, i princip lika många kvinnor som män. Bland dem var cirka 6 000 utrikes födda vilket innebär att de var något överrepresenterade i förhållande till deras andel av den totala populationen.^{xl}

Bland unga som är inskrivna vid Arbetsförmedlingen var andelen öppet arbetslösa utrikes födda ungdomar nära dubbelt så hög som andelen öppet arbetslösa inrikes födda ungdomar i Stockholmsregionen 2010. Bland de arbetslösa ungdomarna i länet var det också en högre andel än i riket som helhet som endast har förgymnasial utbildning. Under 2010 uppgick denna andel till 29 procent i länet jämfört med 22 procent i riket.^{xli} Det kan möjligen förklaras av att det sedan flera år är en lägre andel unga som fullföljer gymnasieskolan i länet än i riket.

De kommuner som haft sämst utveckling vad gäller ungdomsarbetslöshet under perioden 2005–2010 i relation till länsgenomsnittet är Södertälje, Sigtuna, Österåker och Salem. De kommuner som utvecklats bäst är Danderyd, Lidingö, Vaxholm och Täby.^{xlii} Viktigt att poängtera är att i princip samtliga länets kommuner har en lägre ungdomsarbetslöshet än riket och nivån i länet är i paritet med och inte högre än arbetslösheten för totalbefolkningen.

I ett EU-perspektiv är ungdomsarbetslösheten i Sverige och Stockholm förhållandevis hög. År 2010 sökte 23,8 procent av Sveriges ungdomar under 25 år aktivt arbete under det fjärde kvartalet 2010. Det är marginellt högre än genomsnittet inom EU 27 som var 23 procent.^{xliii}

En jämförande studie från 2009 konstaterar att Stockholmsregionen hade den tredje högsta ungdomsarbetslösheten av de åtta strukturellt liknande jämförelseregionerna, bara Barcelona (39,5 procent) och Dublin (26,9 procent) hade en högre ungdomsarbetslöshet. München hade den lägsta ungdomsarbetslösheten (5,1 procent).^{xliv}

Antalet unga som varken arbetar eller studerar har ökat

Antalet unga (16–25 år) som varken arbetar eller studerar har ökat i antal mellan 2007–2009. Antalet unga som varken arbetade eller studerade uppgick till drygt 24 000 personer i Stockholms län år 2009. Det motsvarar knappt 10 procent av det totala

antalet unga i ådern 16–25 år. På riksnivå uppgick antalet till 125 000 personer samma år, motsvarande drygt 10 procent av hela populationen. Den relativa ökningen 2007–2009 av gruppen var således större i riket än i Stockholms län, 48 respektive 30 procent. Anledningen till detta förhållande är flera, exempelvis har ungdomsarbetslösheten historiskt varit lägre i Stockholms län samt att länet har en större rörlighet med ett större in- och utflöde på arbetsmarknaden. Det var fler kvinnor än män som varken arbetade eller studerade i länet såväl som i riket under 2007 och 2008. År 2009 ändrades förhållandena och männen var i majoritet. Utrikes födda var överrepresenterade i länet och i riket. Bland de unga som varken arbetade eller studerade i Stockholms län 2009 var tre av fem utrikes födda. Ett stort antal av dessa hade emellertid invandrat under året.^{xlvi}

De unga som varken arbetade eller studerade och som dessutom saknade känd aktivitet uppgick år 2009 till 10 500 personer i Stockholmsregionen. Det är en relativt högre andel i länet än i riket. Det var också relativt fler av dessa som endast var 16–19 år och som därmed omfattas av kommunernas informationsansvar. År 2009 uppgick 16-19 - åringarna som varken arbetade eller studerade och var utan känd aktivitet till 2 700 personer i Stockholms län.

Andelen unga som varken arbetar eller studerar (18–24 år) uppgick till 16 procent på EU 27-nivå år 2011. Denna andel har ökat från 14,8 år 2002. Jämför vi Stockholmsregionen med åtta storstadsregioner^{xlvi}, NUTS 2-nivå, ligger Stockholmsregionen i mitten, varken högst eller lägst. Barcelona har högst andel, 24 procent, medan Amsterdam har lägst andel, 4 procent, år 2011. Av andelen unga som varken arbetar eller studerar framkommer att Stockholmsregionen har en lägre andel än regioner som Köpenhamn, München, Oslo och Amsterdam. Stockholmsregionen har vidare en lägre andel än de regioner som Barcelona, Dublin, Berlin och Helsingfors ingår i.^{xlvi}

Diskriminering

Diskriminering är ett komplicerat mått då det är svårt att mäta och bygger på individuella upplevelser. I Länsstyrelsens medborgarundersökning 2011, framkom att majoriteten, 80 procent av respondenterna, inte har känt sig diskriminerade på sin arbetsplats under de senaste 12 månaderna, 15 procent har känt sig diskriminerade och 5 procent vet inte.

Det råder emellertid skillnader mellan könen och huruvida man är född i Sverige eller inte. Fler kvinnor än män upplever sig ha blivit diskriminerade, 17,6 procent respektive 12 procent. Personer med utländsk bakgrund upplever sig vara mer diskriminerade, 20 procent i jämförelse med 11,6 procent bland personerna med svensk bakgrund. Antalet anmälningar som inkommit till Diskrimineringsombudsmannen är ett annat mått och dessa har minskat mellan år 2010 och 2012, från 658 anmälningar till 363. Anmälningar med koppling till arbetslivet står för majoriteten av dessa anmälningar.^{xlvi}

Ohälsotal har minskat något men varierar mellan olika grupper och områden

Ohälsotal^{xlvi} har minskat något mellan åren 2006 till 2012. Stockholms län har ett lägre ohälsotal (drygt 20) än riket (nära 30).¹ Skillnaderna i ohälsa är stora mellan olika åldersgrupper – äldre personer är ofta frånvarande längre perioder på grund av nedsatt arbetsförmåga. Trots att skillnaden mellan män och kvinnor i ohälsotal fortsatte att

minska även under 2011 kvarstår genomgående ett gap mellan kvinnor och män, där kvinnornas ohälsotal i genomsnitt är 5 dagar längre jämfört med männens. Detta gäller främst för personer i åldern 30–34 år med sjukpenning där kvinnorna är sjukskrivna tre gånger så ofta i jämförelse med männen.

Ohälsan skiljer sig också åt mellan kommunerna i länet och är högst i kommuner som Norrtälje (32,3) följt av Nynäshamn, Haninge, Upplands-Väsby, Upplands-Bro, Botkyrka och Södertälje. Lägst ohälsotal återfinns i Danderyd (12,7), Lidingö, Täby, Nacka och Vaxholm år 2012.^{li} Det finns således såväl ett socioekonomiskt som ett geografiskt mönster mellan norra och södra delarna av länet som återkommer inom flera områden.

Liksom arbetslösheten skiljer sig också ohälsotalet mellan olika stadsdelar inom kommunerna i länet. I exemplet Stockholms stad minskar ohälsotalet förvisso i samtliga stadsdelar, men det är fortfarande stora skillnader. Ohälsotalet är högst i Rinkeby-Kista och Skärholmen och minst på Östermalm, Norrmalm och Kungsholmen. Skillnaderna mellan de stadsdelsområden som har högst och lägst ohälsotal har minskat i antal dagar. Skillnaden har dock ökat procentuellt sett då minskningen var större i de områden som har ett lågt ohälsotal. Områden med höga ohälsotal tenderar alltså att ha högre arbetslöshet, lägre inkomster och även högre andel utlandsfödda. Utbildningsnivån är dock, sen tidigare känt, den faktor som bäst förklarar skillnaderna mellan stadsdelarna. Personer med högre utbildningsnivå har i genomsnitt bättre hälsa.^{lii}

Entreprenörskap och företagande

I Sverige finns totalt cirka 980 000 företag, en fjärdedel av dessa finns i Stockholms län. Sett till antalet invånare startas det flest företag i Stockholmsregionen. Antalet företag i Stockholms län uppgår enligt Bolagsverket till 300 000. Svenskt Näringsliv har en annan beräkning där antalet byggs på antalet företagsamma individer, 230 000.^{liii}

Stockholmsregionen ligger längst fram i landet i utvecklingen mot en mer utpräglad tjänstedriven ekonomi. Regionen har en stark position, särskilt inom branscher som är starkt kopplade till huvudstadsfunktionen – kunskapsintensiva företagstjänster, finanssektorn och olika typer av kulturella eller kreativa näringar. Här har regionen en stark regional specialisering. Dessutom är många av dessa branscher väl inbäddade i regionens kunskapsstruktur vilket innebär att rörligheten av kompetens är stor också till andra närliggande branscher.^{liv}

Flest anställda i länet finns inom handel, följt av företagskonsulter och tillverkning.^{lv} Andra branscher som är på stark frammarsch i Stockholmsregionen är företag inom miljöteknikområdet. OECD pekar bland annat på framväxten av klimat- och miljödriven affärsutveckling.^{lvi}

Antalet nya företag ökar men entreprenörskapet är relativt svagt ur ett EU-perspektiv

Mer än vart tredje företag i landet startas i Stockholms län. Generellt kan det konstateras att företagandet trendmässigt har ökat. 2011 startades drygt 24 000 företag vilket är den högsta noteringen någonsin. 2012 sjönk antalet nya företag något men översteg ändå klart det historiska genomsnittet.^{lvii} Antalet konkurser har legat relativt konstant men ökade något fram till 2009 (2 577 konkurser) för att därefter minska igen. År 2012 gick 2 470 företag i konkurs. Kvinnors företag har nästan samma överlevnadsgrad som

mäns. Utrikes födda kvinnor har generellt högre företagandegrad än inrikes födda kvinnor.^{lviii}

I ett europeiskt perspektiv är företagandet relativt lägre i Stockholmsregionen. OECD pekar bland annat på att ett av hindren för tillväxt och dynamik i regionen är den internationellt sett låga graden av entreprenörskap. Det gäller såväl nyföretagande som andelen nya, snabbväxande företag. Flera strukturella hinder hämmar enligt OECD tillväxten i regionen, bland annat regelverk och företagsklimat i regionen. Samtidigt visar andra studier att entreprenörskapet i Stockholmsregionen – jämfört med huvudstadsregionerna runt Östersjön – är förhållandevis starkt. Antal nystartade företag per tusen invånare är något högre än i Köpenhamnsregionen, men lägre än exempelvis Oslo och Hamburg.^{lix}

Antalet företag varierar i länets kommuner

De små och medelstora företagen med 1–49 anställda är viktiga i Stockholmsregionen och det är i denna grupp som sysselsättningstillväxten förväntas ske. Denna grupp företag uppgår till cirka 90 000. Bland dessa återfinns nära hälften i Stockholms stad. Andra kommuner med ett stort antal företag är Nacka, Huddinge, Haninge, Täby, Södertälje och Solna.^{lx}

Antalet företag i Stockholms län som drivs av kvinnor ökade med 21 procent från 2006 till 2010. Samtidigt har antalet sysselsatta i kvinnors företag ökat med 28 procent i Stockholms län.^{lxi} Danderyd uppvisar den jämnaste könsfördelningen i länet vad gäller andel företag som drivs av kvinnor, 58 procent män och 42 procent kvinnor. Därefter följer Lidingö. En hög andel kvinnor som företagare återfinns även i Vaxholm, Stockholm, Täby och Nacka. En jämn könsfördelning återfinns framförallt i kommuner som har en hög medelinkomst både för ensamstående kvinnor och par. Detta kan underlätta att få kapital till företagandet.^{lxii}

I en studie av vilka tillväxthinder som företagare i länet upplever anger majoriteten av de mindre företagen egen tid vilket bland annat innebär tid för intern planering. Både stora och små företag anger vidare konkurrens från andra företag, lagar och myndighetsregler samt tillgång till lämplig arbetskraft som tillväxthinder. Dessa tillväxthinder har inte förändrats nämnvärt sedan mätningarna startade. Stora skillnader finns emellertid mellan småföretag ledda av personer med svensk respektive utländsk bakgrund. Företagare med utländsk bakgrund upplever i högre utsträckning bristande tillgång till lån och krediter som ett stort tillväxthinder. Denna skillnad kvarstår även när man jämför på branschnivå.^{lxiii}

Kvinnor har svårare att få kapital till sitt företagande

Samhällets stöd till företagande i länet fördelas ojämnt mellan män och kvinnor, kvinnor erhåller en lägre andel av stödet än vad deras andel av företagandet utgör. Kvinnor har svårare att få kapital till sitt företagande, lånar mindre och önskar i högre grad än män stöd i form av råd och utbildning.^{lxiv}

Aktiebolag allt vanligare

Under 2000-talet har aktiebolag blivit en all vanligare juridisk företagsform. 2012 var nästan två tredjedelar av de nystartade företagen aktiebolag. Enskilda näringsidkare, som historiskt varit en vanlig företagsform, har i antal minskat trendmässigt sedan 1990-talet. Denna utveckling förstärktes i och med att kravet på aktiekapital sänktes

från 100 000 till 50 000 kronor i april 2010. Vid sidan av aktiebolag och enskilda näringsidkare är handels- och kommanditbolag vanliga företagsformer. Sedan 2007 har antalet nystartade företag i dessa företagsformer minskat marginellt.^{lxv}

Antalet sociala företag ökar

Det fanns år 2012 cirka 300 arbetsintegrerade sociala företag i Sverige. Antalet har fördubblats på fyra år. I dessa företag arbetar cirka 9 000 personer. Ungefär en tredjedel av dem är anställda med lön, resterande har mestadels aktivitets- och sjukersättning som sin individuella försörjning. Den procentuella andelen som har lön ökar successivt. Av de sociala företagen har 60 procent ekonomisk förening som företagsform, 30 procent har valt ideell förening och 10 procent är i aktiebolagsform. Drygt 15 sociala företag har över 100 medarbetare.^{lxvi} I Stockholms län finns 49 sociala företag vilket utgör drygt 16 procent av det totala antalet i landet. Det är rimligt att anta att fördelningen på olika företagsformer i stort stämmer överens med den i övriga landet.^{lxvii}

Sammanfattning

Kompetensförsörjning består av flera delar som behöver förstärkas och utvecklas och sinsemellan samspela på ett tydligare sätt. Matchningen mellan utbud och efterfrågan behöver förbättras, både gällande utbildningssystemet men också möjligheter till omställning och livslångt lärande.

Andelen elever som går ut grundskolan med gymnasiebehörighet har minskat. Det är fler män än kvinnor som lämnar grundskolan utan grundläggande behörighet. Andelen 20-åringar i länet som har en fullföljd gymnasieutbildning är sedan flera år lägre i länet än i riket och årligen saknar cirka 7 500 unga i ålderskullen gymnasiekompetens i länet. Även här är de inomregionala skillnaderna mellan kommunerna stora. Dessa inomregionala skillnader återfinns också i övergången till högre utbildning även om Stockholmsregionen generellt har en hög övergångsfrekvens.

Antalet sysselsatta har ökat i Stockholmsregionen. Denna andel är relativt hög i europeiska jämförelser. Flyktingar och utrikes födda har emellertid fortsatt svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Arbetslösheten har minskat sedan 2010 och är förhållandevis låg i länet. Det är emellertid många individer som står utanför arbetsmarknaden i Stockholmsregionen – 81 000 år 2012. Det är stor variation mellan olika kommuner och stadsdelar i länet. De största arbetslöshetsnivåerna återfinns bland personer födda utanför EU. På liknande vis som arbetslösheten varierar mellan kommuner och stadsdelar skiljer sig ohälsotalen åt. Sammantaget har emellertid Stockholmsregionen ett lägre ohälsotal än riket. En stor utmaning för Stockholmsregionen handlar också om ungdomsarbetslösheten som har ökat och 2012 var 30 000 ungdomar i länet arbetslösa. Arbetslösheten bland ungdomar är hög även i ett europeiskt perspektiv. I Stockholmsregionen finns också en relativt större andel av landets unga 16–25-åringar som varken arbetar eller studerar och som saknar annan känd aktivitet. Dessa uppgick 2009 till drygt 10 000 personer.

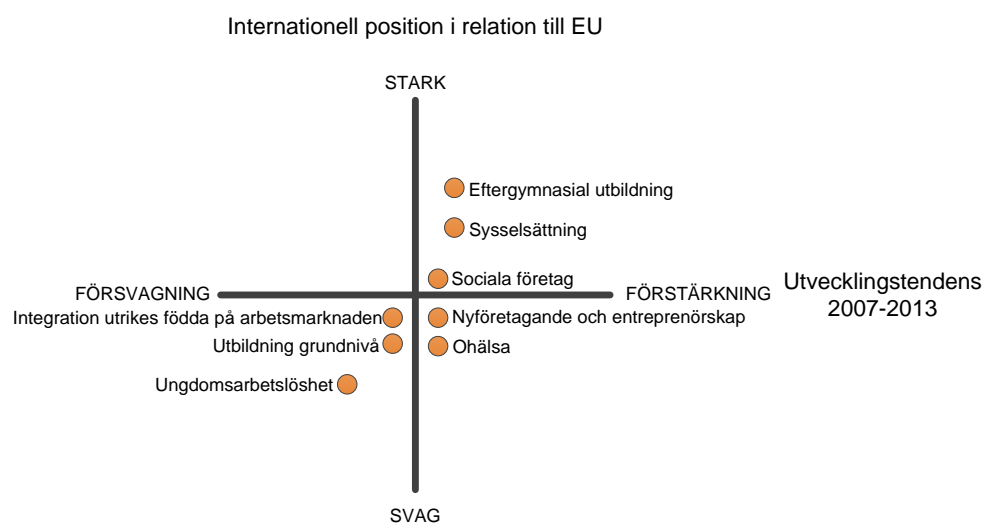
Antalet nya företag har ökat i Stockholmsregionen och företagandet är högst i landet. Antalet företag som drivs av kvinnor har ökat men fortfarande är fler män än kvinnor företagare. Det råder stora skillnader mellan kommunerna, där den jämnaste könsfördelningen återfinns i framförallt norrortskommunerna. I jämförelse med andra internationella storstadsregioner förefaller entreprenörskapet emellertid vara svagare.

Vid internationella jämförelser av Stockholmsregionens entreprenöriella förmåga är bilden dock inte entydig. OECD pekar på den relativt låga nivån av entreprenörskap vad gäller nyföretagande och snabbväxande företag. Andra jämförelser menar att Stockholmsregionen faller väl ut i jämförelse med huvudstäder/storstadscentra runt Östersjön.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Arbetsmarknad och kompetensförsörjning.

Figur 7 – Utvecklingstendenser Arbetsmarknad och kompetensförsörjning 2007-2013

Innovationskraft

Stockholmsregionen är en innovativ region både i ett nationellt och internationellt perspektiv. Regionen räknas som en av de mest kunskapsintensiva i världen och positionen har stärkts de senaste åren enligt internationella rankinglistor. Idag finns 19 universitet och högskolor i regionen och Karolinska institutet, Kungliga tekniska högskolan och Stockholms universitet har tillsammans utpekats som den tionde starkaste universitetsmiljön i världen utanför USA. Vidare rankas Stockholm som den främsta staden i världen inom innovation och tillgång på intellektuellt kapital som är avgörande för attraktivitet och tillväxt.^{lxviii}

För att regionen ska kunna behålla sin plats i den globala konkurrensen mellan storstadsregioner krävs det att villkoren och utvecklingsmöjligheterna för högskolor och det kunskapsintensiva näringslivet förbättras.^{lxix} För att regionens kunskapsintensiva näringsliv ska kunna fortsätta utvecklas behöver arbetsmarknaden bli mer rörlig så att kunskap kan spridas i regionen. Det ställer krav på både en fortsatt god tillgång på högutbildade i arbetskraften och ett bättre tillvaratagande på den kompetens som finns men är utanför arbetsmarknaden – såsom exempelvis många utrikes födda.^{lxx}

Trots att Stockholmsregionen är relativt liten och perifert belägen i Europa är den till följd av det kunskapsintensiva näringslivet och de starka spetsmiljöerna, inom bland annat Life Science, IKT och Miljöteknik, en viktig nod i den globala ekonomin. Stockholmregionen har idag, i ett internationellt perspektiv, en relativt hög koncentration av personer med hög utbildning och högkvalitativ forskning. För att kunna konkurrera med andra storstadsregioner krävs emellertid att regionen blir bättre på att omsätta denna kunskap i kommersiella varor och tjänster.^{lxxi}

Relativ försvagning av BRP i ett internationellt perspektiv

Stockholmsregionen spelar med sin kunskapsstock och storlek en avgörande roll för tillväxten i riket i stort. Regionens nationella betydelse återspeglas i den ökade andelen av landets befolkning, sysselsatta, lösesummor och produktivitet. Sammantaget uppgår Stockholmsregionens andel av Sveriges totala värdeskapande till en knapp tredjedel.^{lxxii} Tillväxttakten i lönesumman i Stockholmsregionen har fluktuerat de senaste åren och en inbromsning i ökningstakten kan noteras i följderna av lågkonjunkturen i samband med finanskrisen 2008. Under första kvartalet 2012 ökade tillväxttakten och lönesummorna i länet med 5,3 procent jämfört med tidigare kvartal.^{lxxiii}

I ett internationellt perspektiv har bruttonationalprodukten i Sverige och även i Stockholmsregionen, om än i mindre utsträckning, försvagats relativt jämfört med andra länder och regioner inom EU. Bruttoregionprodukten i Stockholm har historiskt varit förhållandevis hög under hela 2000-talet. Mellan år 2000 och 2009 ökade BRP med 7,6 procent. Ökningen var emellertid lägre än i andra jämförbara europeiska tillväxtregioner såsom Köpenhamnsregionen (25,2 procent), Oberbayern (10,4 procent) eller Rhône-Alpes (21,9 procent) – och sammantaget finns indikationer på att Stockholmsregionens internationella konkurrenskraft försvagas något.^{lxxiv} Sett till utvecklingen i hela EU mellan 2007 och 2010 ligger Stockholmsregionen på en hög och oförändrad nivå. 2010 hade Stockholmsregionen den nionde högsta bruttoregionprodukten per capita.

Samverkan i det regionala innovationssystemet

Ett väl fungerande innovationssystem bestående av aktörer inom företag, kunskapsförsörjning och akademi är avgörande för den regionala innovationsförmågan. De forskningsbaserade innovationsprocesserna, FOI-miljöerna och det kunskapsintensiva näringslivet är mycket viktiga för regionens konkurrens- och attraktionskraft.^{lxxv}

Kartläggningar av det innovations- och företagsfrämjande systemet i Stockholm visar att det finns ett stort utbud av aktörer med olika roller i olika faser i innovationsprocessen.^{lxxvi} Ett antal aktörer i regionen är särskilt viktiga för innovation och företagsfrämjande. De vanligaste tjänsterna som ingår i dessa aktörers insatser är rådgivningsverksamhet, utbildning och skapande av mötesplatser för idébärare. Många branschfokuserade aktörer är inriktade på Life Science medan det främst är breddaktörerna som exempelvis har ett målgruppsfokus på att särskilt stödja kvinnor, unga eller utrikes födda. Vidare förefaller regionens aktörssystem främst vara inriktat på tidiga skeden i innovationsprocessen, där det finns ett stort stöd i idé och bolagiseringsprocessen men färre aktörer som arbetar med att stödja små och medelstora företag i tillväxtfasen. Det förefaller också finnas en potential för att utveckla stödsystemet mot exempelvis tjänsteutveckling och kulturella och kreativa näringar där aktörer är mindre integrerade i befintliga samverkansstrukturer i Stockholmsregionen.^{lxxvii}

Uppsala integrerat i Stockholmsregionens innovationssystem

Under de senaste åren har insatser gjorts för att koppla samman Uppsala- och Stockholmsregionen. Aktörskartan över innovationssystemets samverkan visar att det finns ett starkt utbyte av kunskap och erfarenhet mellan Stockholm- och Uppsalaregionen idag.

Det finns också kunskap om hur nyckelaktörerna i det regionala innovationssystemet arbetar och samverkar. I Stockholm-Uppsala regionen utgörs dessa av bland annat KTH Innovation, UU Innovation, Almi Företagspartner, Drivhuset samt Nyföretagarcentrum. Analysen visar emellertid på en svagare koppling gällande samarbeten med statliga finansiärer så som VINNOVA och Tillväxtverket.^{lxxviii}

Svaga länkar mellan företag och akademi

Flera rapporter som studerat graden av samverkan inom FoU mellan företag och akademi i jämförelse med andra OECD-länder visar att samverkan är relativt svag i regionen. Länkarnas styrka skiljer sig mellan kluster och forskningsmiljöer, men generellt så ses detta som ett potentiellt hinder för regionens tillväxt.^{lxxix}

FoU-investeringar och kunskapsuppbyggnad

En av orsakerna till att Stockholmsregionen idag räknas till en av världens mest innovativa regioner i flera internationella rankingar är att det under en lång period gjorts stora FoU-investeringar. Under år 2001 uppgick FoU-intensiteten till 4,3 procent av BRP vilket var den högsta i samtliga OECD-länder och den näst högsta i världen.^{lxxx} Under de senaste åren har dock investeringarna trendmässigt börjat minska, både vad gäller universitetens och företagens utgifter, vilket kan bli ett potentiellt hinder för framtida kunskapsproduktion och därmed även BRP-tillväxt.^{lxxxi}

Mellan 2003 och 2009 har investeringarna i FoU i Stockholmsregionen minskat från 4,25 till 3,88 procent av BRP vilket är en större minskning än i Köpenhamnsregionen, Oberbayern och Rhône-Alpes.^{lxxxii} I ett bredare europeiskt perspektiv är dock FoU-investeringarna fortfarande på en hög nivå i Stockholmsregionen. Mot bakgrund av AstraZenecas beslut att lägga ner företagets FoU-enhet i Södertälje förväntas emellertid länets samlade FoU-utgifter minska framgent.

Stockholmsregionen har en stark internationell position gällande förmåga till kunskapsuppbyggnad. Stockholm hamnar bland EU topp 20 – regionerna gällande andel av befolkningen med hög utbildningsnivå. En, under lång tid, ackumulerad kunskapsstock, ett stort inflöde av kreativa människor och stora FoU-investeringar har bidragit till detta.^{lxxxiii}

Andelen doktorander i regionen i förhållande till samtliga doktorander i riket har hållit sig relativt stabilt under perioden 2006–2011.^{lxxxiv} Det är emellertid framför allt kvinnors doktorsexamina som ökar och 2009 var det för första gången fler kvinnor än män med doktorsexamen. I länet ökade andelen kvinnor med forskarutbildning mellan 2007–2011 med 18 procent medan motsvarande ökning bland män var 5,7 procent.^{lxxxv} Dock finns det svagheter i regionens förmåga till kunskapsuppbyggnad idag. Graden av samverkan gällande FoU i företag och universitet är mindre än vad den borde vara. Regionen riskerar att förlora kompetens på grund av bostadsbrist och kapacitetsbrister i infrastrukturen. Därtill kan läggas en förhållandevis svag samverkan bland annat mellan universitet och högskolor och näringsliv som alla utgör hinder för att regionen ska kunna bibehålla en hög kunskapsuppbyggnad i framtiden.^{lxxxvi}

Stockholmsregionen är patentintensiv i ett internationellt perspektiv

Ett sätt att mäta innovationskraften är patentintensitet. Det speglar emellertid inte hela innovationsförmågan i företag då antal patent varierar mellan branscher. Stockholm har under lång tid tillhört topp 20-regionerna i Europa vad gäller antal patentansökningar.^{lxxxvii}

I en undersökning som gjordes år 2006 låg regionen på plats 11 bland de 204 NUTS 2-regionerna. Dessa patentansökningar finns främst inom sektorer som klassificeras som "högteknologiska" och inom dessa sektorer, med ett högt mervärde, har innovationen drivits på av den höga vetenskapliga och tekniska kompetensen som finns i regionen. Cirka en tredjedel av de anställda i länet med högre utbildning har kompetens inom vetenskap och teknik.^{lxxxviii}

Trots att Stockholm ligger i topp vad gäller antal patentansökningar är regionen sämre på att omsätta dessa innovationer i kommersiella produkter och tjänster.^{lxxxix} Det finns också en sårbarhet då en betydande del av patenten kommer från stora företag. En uppföljning av patentansökningar på den amerikanska marknaden visar förvisso att hälften av alla patentansökningar från Sverige kommer från Stockholmsregionen men att 3 av 4 av dessa ansökningar härrör patent från Ericsson och AstraZeneca. Det är också stora globala företag som ligger bakom den största andelen av patenten.^{xc}

De snabbväxande företagen i landet finns främst i Stockholm

I regionen finns ett antal sektorer och kluster som bidrar till regionens tillväxt – framför allt Life Science, informations- och kommunikationsteknik, miljöteknik och andra kunskapsintensiva branscher. Regionens mest konkurrenskraftiga kluster, exempelvis inom IKT, domineras dock främst av ett antal större företag. Sammantaget finns en

betydande del av Sveriges samtliga snabbväxande företag i Stockholmsregionen. Sett till alla branscher har andelen ökat från 31 procent 2006 till 37 procent 2011 (samma mönster och andelar gäller också inom Life science). Inom IKT är dominansen än större och andelen snabbväxande företag som finns i Stockholm har här ökat från 47 till 57 procent mellan 2006 och 2011.^{xci}

Tjänstesektorn blir allt mer viktig i regionen men för att den ska kunna utvecklas än mer måste regionen blir bättre på att mobilisera och formera resurser till denna sektor.^{xcii} Det är framför allt den kunskapsintensiva tjänstesektorn som är viktig för Stockholm. Bland Sveriges snabbväxande kunskapsintensiva företag år 2006 återfanns 45 procent (drygt 230 företag) i Stockholmsregionen. År 2011 hade andelen ökat till 53 procent.^{xciii}

Riskkapital

Staten spelar en viktig roll för kapitalförsörjningen i skeden med stor risk. I jämförelse med andra OECD-länder används en större del av Sveriges BNP till riskkapital.^{xciv} Nationella forskningssatsningar inom medicin, teknik och klimat presenterades år 2009, vilket har påverkat regionens forskning och kluster inom dessa områden positivt. Sedan år 2006 har kapitalförsörjningen i små och medelstora företag förbättrats genom förstärkt utlåning via ALMI. Genom bildandet av Innovationsbron år 2006 har även kapitalförsörjning till företag som befinner sig i skärningspunkten mellan idé och produkt förbättrats i regionen.^{xcv} I Stockholmsregionen saknas emellertid framför allt såddkapital i verkligt tidiga skeden. I jämförelse med andra OECD-länder är regionen också svag vad gäller förmåga att attrahera annat riskkapital, speciellt internationellt.
^{xcvi}

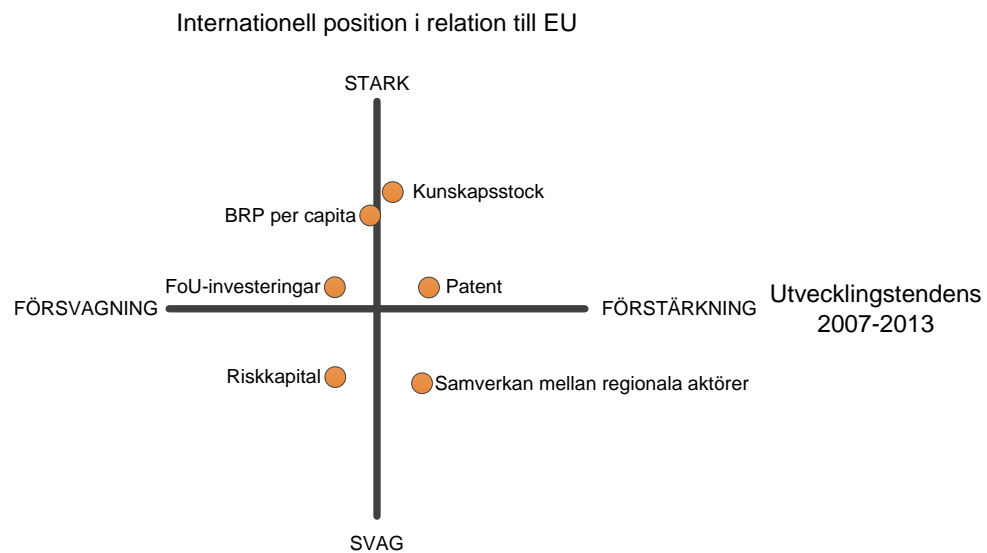
Sammanfattning

I en internationell jämförelse satsar näringslivet i regionen mycket på forskning och utveckling och har god tillgång till välutbildad arbetskraft. Näringslivet i regionen är varierat och den kunskapsintensiva tjänstesektorn är viktig för regionen liksom ett antal kluster inom IKT, Life science och miljöteknik. I Stockholmsregionen finns majoriteten av landets snabbväxande företag och dominansen är särskilt stark inom IKT och kunskapsintensiva tjänster. Regionens goda förmåga till kunskapsuppbyggnad står sig starkt internationellt sett och regionen har under många år haft en stark position internationellt sett vad gäller patentintensitet.

Det finns dock hinder för en fortsatt hög kunskapsuppbyggnad och risk för försvagning inom området. Graden av samverkan mellan företag och universitet gällande FoU, bostadsbrist och kapacitetsbrist i infrastrukturen utgör hinder och måste lösas för en fortsatta stark utveckling inom området. En annan försvagande tendens finns idag även vad gäller regionens förmåga att attrahera internationellt riskkapital. Det finns starka kopplingar mellan aktörer i det regionala innovationssystemet och även mellan Stockholm- och Uppsalaregionen. Jämförelser visar dock att länkarna mellan företag och akademi är förhållandevis svaga i ett större internationellt perspektiv.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Innovationskraft

Figur 8 – Utvecklingstendenser Innovationskraft 2007-2013

Infrastruktur

Kommissionen har identifierat att brister i EU:s infrastruktur (transport, energi och bredband) är ett av de största hindren för att frigöra den inre marknadens tillväxtpotential. Inför den kommande budgetperioden 2014–2020 har kommissionen därför föreslagit en kraftig ökning av EU:s stöd på området.^{xcvii}

Trafikverket och länen har regeringens uppdrag att upprätta långsiktiga planer för statliga insatser i vägar, järnvägar och annan transportinfrastruktur. Nuvarande planer gäller för perioden 2010–2021 och regeringen har nu uppdragit åt planupprättarna att planera för perioden 2014–2025. Utgångspunkten för innevarande planer är den så kallade Stockholmsöverenskommelsen som innebär att staten, regionen och kommunerna i Stockholmsregionen, har slutit upp bakom ett gemensamt utvecklingsprogram för infrastrukturen och transportsystemet i stort samt hur det ska finansieras. Överenskommelsen ligger till grund för länets prioritering av objekt i såväl regional som nationell plan.^{xcviii}

OECD konstaterar i sin uppdaterade uppföljning av Stockholmsregionen att det mellan åren 2006-2010 inte har hänt så mycket vad gäller infrastruktursystemet som sådant. Däremot pekar rapporten på förändringar i förutsättningarna för transportsystemets utveckling i Stockholmsregionen. Det är i huvudsak Stockholmsöverenskommelsen, RUFs 2010 och trängselskatten som lyfts fram som särskilt viktiga.

Stockholmsregionen är beroende av ett väl fungerande transportsystem för regionens tillväxt. Transportsystemet i Stockholmsregionen har kapacitetsproblem och behov av reinvesteringar samtidigt som regionen har en hög befolkningstillväxt och miljömål som ska nås.^{xcix} Det är en stor utmaning att kombinera fortsatt ekonomisk tillväxt och energiförbrukning med minskad miljöbelastning.

Tillgängligheten till och från andra regioner, men också inom Stockholmsområdet, har betydelse för hela nationen. Särskilt viktiga är Arlanda flygplats och Stockholms central som nav i de nationella flyg och järnvägsnäten.^c Långa restider och en låg tillförlitlighet i trafiksystemet gör Stockholm till en mindre attraktiv region att bo och verka i.

Investeringar i infrastruktur

Stockholmsregionens befolknings- och ekonomiska tillväxt innebär flera utmaningar för de tekniska försörjningssystemen. Det nuvarande infrastruktursystemet vad gäller transporter, vatten och avlopp lider av eftersatt underhåll och kapacitetsbrist idag eller i en nära framtid.

Den nuvarande infrastrukturinvesteringsplanen fram till år 2021 omfattar cirka 100 miljarder för Stockholmsregionen varav cirka 50 miljarder kommer från de regionala och lokala aktörerna. De största investeringarna beräknas i spårobjekt (drygt 42 miljarder kr) och i vägobjekt (drygt 47 miljarder kr). Investeringar i sjöfart beräknas till 1,4 miljarder kr, regional kollektivtrafik på väg (bytespunkter och infartsparkeringar), 848 miljoner kr, och regionala åtgärdsplaner (trafiksäkerhet gång och cykel, miljö och klimat mm), 1,5 miljarder kr.^{ci}

Trots höga investeringar kommer trängsel och restider öka

Trots att investeringsnivån är historiskt hög i överenskommelsen beräknas den inte räcka till alla investeringar regionen har behov av. Den ökande befolkningen medför ett

ökat bilresande och förväntas bidra till att trängseln och restiderna ändå ökar framöver. Exempelvis beräknas vägtrafiken öka med 80 procent fram till år 2030. I överenskommelsen förutsätts därför att vissa investeringar ska genomföras med stöd av statliga lån eller alternativt genom samverkan mellan offentliga och privata aktörer. Dessutom ska överskottet från trängselskatten under en längre tid bidra till finansieringen av Förbifart Stockholm.^{cii}

Det regionala transportsystemets effektivitet och tillförlitlighet är av central betydelse för näringslivets möjligheter att utvecklas. Befolkningsutvecklingen kommer att bidra till att efterfrågan på transporter ökar. Samtidigt måste regionens klimatpåverkan minska för att nå regionala och nationella mål.^{ciii}

Statens investeringar i Stockholmsregionens transportsystem har varit otillräckliga i flera decennier, och statens andel av investeringarna är lägre i Stockholmsregionen än i övriga Sverige. Landstinget har ett stort åtagande för kollektivtrafikens infrastruktur i Stockholms län, och detta är en stor del av den regionala insatsen.

Vattenförsörjning och avloppsstruktur

Befolkningstillväxten ställer även krav på försörjningen av dricksvatten och avloppssystem. Stigande havsnivå kan hota Mälaren som dricksvattentäkt framöver. För att förhindra detta måste åtgärder sättas in. Även avloppssystemen måste byggas ut.^{civ} De största investeringarna i dricksvattensystemen utgörs av ledningsnäten. I Stockholms län finns det mer än 6 000 kilometer allmänna vattenledningar. Från år 2030 och framåt kommer delar av ledningsnätet behöva renoveras och bytas ut varje år. Till detta kommer teknisk utrustning som behöver förnyas. Om det brister i renoveringar av systemen är det risk för stora haverier och störningar i vattenförsörjningssystemen.^{cv}

Behov av fortsatt bredbandsutveckling

En attraktiv och kunskapsintensiv storstadsregion kräver en stark bredbandsutveckling. Stockholmsregionen har generellt en stark IT-infrastruktur som stärker attraktionskraften för investeringar och företagsetableringar. Regionen behöver fortsätta stödja denna utveckling och samtidigt möjliggöra för utveckling och företagande även i länets yttre delar som skärgården och landsbygden.^{cvi}

Låga investeringar i infrastruktur i ett europeiskt perspektiv

Sverige har under lång tid tappat i infrastrukturinvesteringar i förhållande till jämförbara europeiska länder. Samtidigt har Stockholmsregionen haft en lägre investeringsandel i infrastruktur än riket i genomsnitt. Slutsatsen är därför att Stockholmsregionen har tappat investeringsandelar i ett internationellt perspektiv.^{cvi}

Sett till investeringar i exempelvis järnvägen framkommer att Sverige i jämförelse med andra europeiska länder investerade en låg andel av 2007 års BNP i järnvägsinfrastruktur. Av de totala investeringarna i järnvägsinfrastruktur år 2007–2013 ligger Sverige på en nivå om 2,94 procent av 2007 års BNP jämfört med genomsnittet för de undersökta länderna på 5,75 procent. Detta placerar Sverige på plats fyra från botten bland de jämförda EU-länderna. Även i jämförelse över totala utgifter för drift, underhåll och reinvesteringar i järnvägsinfrastruktur under perioden 2007–2013, som andel av längden järnvägsspår i kilometer år 2007, hamnar Sverige på sista plats bland de jämförda europeiska länderna. Under perioden investerar Sverige

0,33 miljoner euro per kilometer järnvägspår. Genomsnittet för de övriga europeiska jämförelseländerna är 1,35 miljoner euro.^{cviii}

Internationell tillgänglighet

I ett globalt perspektiv är Stockholm en liten och perifert belägen region. Internationell tillgänglighet är ofta avgörande för det kunskapsintensiva näringslivets framtid, för kunskapsuppbyggnad och för viljan hos företag att etablera sig i Stockholmsregionen. En förutsättning för att konkurrera med andra storstadsregioner är en internationell öppenhet och goda flygförbindelser till och från regionen.^{cix} Stockholm Arlanda Airport är regionens viktigaste flygplats. Stockholm-Bromma Airport har också en viktig internationell funktion bland annat för förbindelsen med Bryssel.

Stockholmsregionen behöver öka sin tillgänglighet via flyg

Arlanda har totalt 81 internationella destinationer med reguljärflyg år 2012. Antalet är färre än Köpenhamn (118) men fler än Helsingfors (65) och Oslo (66). De populäraste internationella destinationerna till och från Arlanda är Köpenhamn, London och Oslo. Andra vanliga flygdestinationer är Helsingfors, Frankfurt och Amsterdam^{cx}. Arlanda har relativt få direktflyg och flygplatsens roll som internationell kontaktpunkt behöver stärkas ytterligare.^{cxii} I den internationella jämförelsen av åtta storstadsregioner i samband med uppföljningen av RUFS 2010 ligger Stockholm på sjätte plats vad gäller reguljära direktdestinationer, bara Oslo och Helsingfors har färre.^{cxiii}

I en analys av Stockholms internationella tillgänglighet i relation till de nordiska huvudstäderna och Berlin har direkt och indirekt tillgänglighet vägts samman.^{cxiii} Analysen visar att Stockholms internationella tillgänglighet är relativt hög och bara överträffas av Köpenhamn och Berlin. Stockholms internationella tillgänglighet har dock minskat sedan 2008, medan den internationella tillgängligheten till de andra städerna har ökat. Analysen visar vidare att Stockholm upplevde en positiv utveckling mellan 2002 och 2008. Därefter visar Stockholm på en negativ utveckling i tillgänglighet mellan 2008-2011, till skillnad från övriga i analysen som alla har upplevt en positiv utveckling. Stockholms negativa utveckling beror till stor del på att linjer till bl.a. Atlanta och Philadelphia har lagts ner.^{cxiv}

Bristande tillgänglighet är kostsamt

Beräkningar visar att en nedgång i tillgänglighet är kostsamt vad beträffar förlorad produktion. Om Stockholmsregionen (Arlanda) hade upplevt samma ökning i tillgänglighet mellan 2008 och 2011 som övriga Norden i genomsnitt, hade man tjänat cirka 2,3 miljarder kronor i produktivitetstillväxt. Själva minskningen kostade regionen ungefär en halv miljard.^{cxv}

Många kunskapsintensiva områden, kluster, forsknings- och innovationsmiljöer i regionen har kollektivrestider på över 60 minuter till Arlanda, trots geografisk närhet som exempelvis IT-klustret i Kista. Detta innebär att bil/taxi, i vissa fall i kombination med Arlanda Express, behöver användas i relativt hög grad. Det finns flera färdssätt att ta sig till och från Arlanda med snabbtåg (Arlanda Express), bussar, utbyggnaden av pendeltågstrafiken samt taxi. Även om antalet färdssätt till och från Arlanda har ökat är Arlanda fortfarande relativt otillgängligt ur ett regionalt perspektiv. I detta avseende är det relevant att jämföra med exempelvis Köpenhamn som har tunnelbaneförbindelse till Kastrup. I jämförelse med andra internationella storstadsregioner finns det därmed en utvecklingspotential i Stockholm mot bakgrund av den roll flyget har för företag inom exempelvis Life science, IKT eller finanssektorn.^{cxvi}

Effektivitet i transportsystemet

Ökad samordning mellan transportslagen behövs

Den samhällsutveckling som regionen strävar efter och de behov som finns ställer höga krav på sammanhängande transportsystem med samordning mellan transportslagen. För att undvika trängsel är det centralt att samordna infrastruktur- och kollektivtrafikutbyggnaden med utvecklingen av bebyggelse och näringsliv i och utanför länet. Här lyfts trimningsåtgärder i systemet fram som särskilt kostnadseffektiva, det vill säga mindre investeringar och stöd att effektivisera transport- och reseefterfrågan. Denna typ av mindre åtgärder har visat sig vara effektiva och viktiga komplement till de större kapacitetshöjande åtgärderna.^{cxvii}

Regionens stora behov av bostäder påverkar givetvis de investeringar som görs i infrastrukturen. Bland annat behöver förbindelserna till de regiondelar som växer snabbt byggas ut. Ny infrastruktur kan vara helt avgörande för att nya bostadsområden ska byggas. Försvårande för samplaneringen är att planeringen av transportinfrastrukturen respektive bostadsbyggandet traditionellt sker i separata processer och av olika huvudmän med olika tidshorisonter.^{cxviii}

Mobility Management – ett sätt att påverka resvanor

Flera transportpolitiska studier visar på stora skillnader i resmönster och färdssätt mellan män och kvinnor. Män åker i större utsträckning bil medan kvinnor i högre grad använder kollektivtrafiken. Kvinnor gör i snitt kortare resor och män i snitt längre resor. Kvinnor gör också fler serviceresor och fritidsresor medan män gör fler tjänsteresor. I samtliga kommuner i länet pendlar fler män än kvinnor ut ur kommunen, vilket innebär att kvinnors arbete finns närmare bostaden.^{cxix}

Mobility Management-åtgärder handlar om att finna vägar att påverka resan eller transporten innan den har börjat. Det handlar om att hitta alternativa resesätt i syfte att effektivisera och minska bilanvändningen till förmån för kollektivt resande och gång- och cykeltrafik. Ett exempel kan vara informationskampanjer för att få fler människor att samåka eller cykla till jobbet. Andra exempel är att sätta in extrabussar och att införa särskilda körfält för kollektivtrafiken som gör att fler väljer bort bilen. Ett nära samarbete mellan kommuner, arbetsgivare, åkerier och trafikbolag är viktigt för att insatserna ska bli lyckade.

Sammanfattning

Stockholmsregionen står inför stora investeringar och förnyelsebehov i samtliga tekniska infrastruktursystem. Låga investeringar under lång tid i dessa system riskerar att påverka regionens förutsättningar för tillväxt och möjligheter att konkurrera med andra storstadsregioner framöver. För att det kunskapsintensiva näringslivet ska kunna fungera är det viktigt att satsningar görs i transportsystemet, lokalisering runt noder för persontransporter, tät trafikering stora delar av dygnet och kopplingspunkter som möjliggör tvärförbindelser.

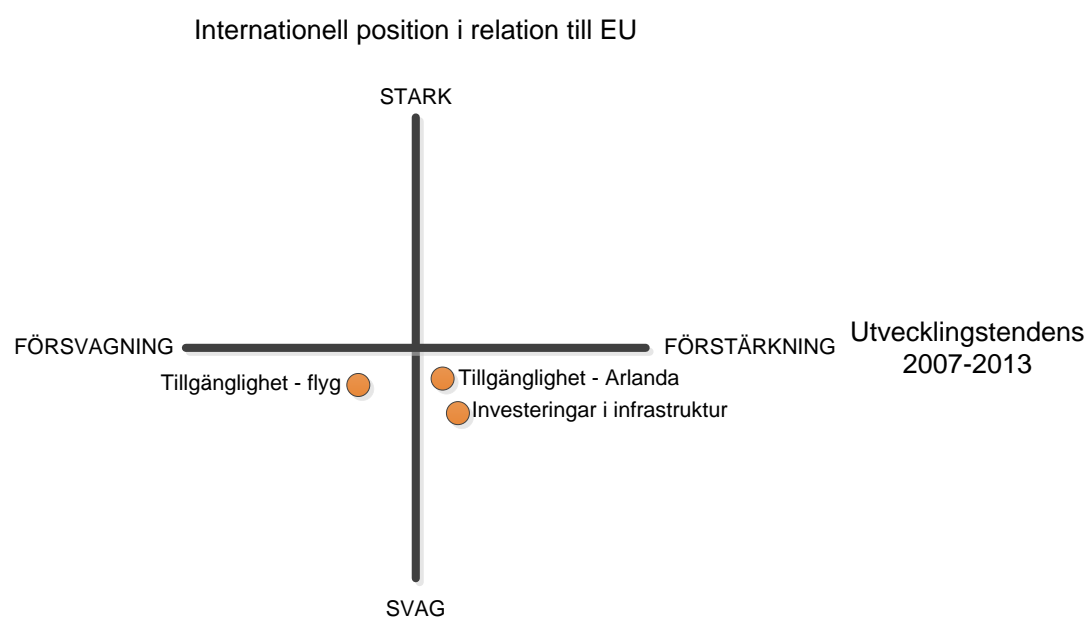
De investeringar som planeras för under den kommande tioårsperioden är historiskt höga men väntas inte täcka in alla de investeringsbehov regionen står inför, också mot bakgrund av den förväntade befolkningstillväxten. De stora bristerna i transportsystemet avhjälpas inte av att bygga enskilda objekt utan det krävs ett brett systemperspektiv och en samsyn hos alla aktörer i regionen. Planeringen av

infrastrukturåtgärder behöver samplaneras med planeringen av bostadsförsörjningen och strategier för att uppnå regionala och nationella miljömål. Ett brett systemtänkande innefattar bland annat prioriteringar mellan trafikslag, ekonomiska styrmedel samt mobility management-åtgärder.

Vad gäller tillgängligheten via flyg ligger Stockholmsregionen relativt bra till i jämförelse med de nordiska huvudstäderna. I ett bredare europeiskt perspektiv framstår tillgängligheten som svagare. Antalet direktdestinationer till andra internationella storstadsregioner spelar en väsentlig roll. Stockholmsregionen har haft en negativ utveckling i den internationella tillgängligheten mellan 2008–2011.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Infrastruktur.

Figur 9 – Utvecklingstendenser Infrastruktur 2007-2013

Bostäder

En grundförutsättning för Stockholmsregionens framtida tillväxt är att regionen är tillgänglig. Denna tillgänglighet innebär att infrastruktur och bostäder i regionen möjliggör rörlighet, pendling samt inflyttning av arbetskraft, studenter och forskare. Ytterligare en aspekt av tillgänglighet är att konkurrensen om de bostäder som finns hårdnar när det råder bostadsbrist vilket särskilt drabbar vissa grupper som har svårare att efterfråga en bostad på marknaden. En tillgänglig region är nödvändig för att regionen ska kunna stärka sin position framåt och konkurrera med andra storstadsregioner i Europa.

Bostadsbeståndet i länet uppgår idag till cirka 960 000 bostäder.^{cxx} Bland dessa är cirka en fjärdedel äganderätter, de resterande är till hälften hyresrätter och hälften bostadsrätter.^{cxxi} Enligt Handelskammaren i Stockholms beräkningar finns det idag ett underskott på 85 000 bostäder i länet och det råder främst brist på hyresrätter.^{cxxii} Enligt en studie som KSL gjort har de räknat fram att bostadsskulden var 50 000 bostäder 2010. I det regeringsuppdrag som TMR redovisade hösten 2012 om en regional bedömning av behovet av bostäder till år 2030 har de även räknat med ett uppdämt behov på mellan 37 000–53 000 bostäder.

Nybyggnation

Låg nyproduktion av bostäder under många år har lett till stor bostadsbrist i regionen

Nyproduktionen av bostäder har varit för låg under flera år och bostadsbristen i regionen är idag stor. Det innebär att konkurrensen om de bostäder som finns hårdnar vilket särskilt drabbar de grupper som vill komma in på bostadsmarknaden som exempelvis unga, studenter, nyanlända, nyinflyttad arbetskraft osv. Detta innebär att unga får svårt att flytta hemifrån, att trångboddheten ökar och att de studentbostäder som finns i regionen idag endast täcker en bråkdel av behovet.

En intervjustudie med representanter från olika näringslivskluster i regionen visar bostadstillgångens stora betydelse för det kunskapsintensiva näringslivet och pekar på bostadsbristen som en begränsning för utvecklingen av klustren, bland annat vad gäller FOI-miljöer.^{cxxiii}

Regionens befolkning har under de senaste åren ökat med 35 000–40 000 personer per år och nytillskottet av bostäder i länet har varit i snitt 10 000 per år (varav 8 000 har varit nybyggda) under samma period. För att behovet ska kunna täckas och inte regionens tillväxttakt ska avstanna behöver bostadsproduktionen fördubblas jämfört med idag. Beräkningar visar att det under den kommande tvåårsperioden kommer att påbörjas sammanlagt cirka 18 000 bostäder i länet vilket inte kommer att täcka det behov som finns.

Hösten 2012 lämnade landstinget en regional bedömning av behovet av nya bostäder i Stockholms län till regeringen. Behovet är bland annat baserat på framtida befolkningsutveckling i länet och visar på behovet av ett tillskott om 16 000 bostäder per år.^{cxxiv}

Stora regionala skillnader i byggandet

Majoriteten av kommunerna i länet (23 av 26 kommuner) pekar idag på bostadsbrist men det finns stora skillnader i bostadsbyggandet i regionen. Ungefär hälften av byggandet har de senaste två åren skett i Stockholms stad, där också ungefär hälften av länets invånare finns. Vad gäller länets andra kommuner har det under perioden 2000 till 2011 i snitt påbörjats 48 bostäder per 1000 invånare. I Solna, som ligger högst i länet efter Stockholms stad, har det byggts ungefär dubbelt så många nya bostäder än länsgenomsnittet under perioden. I Danderyd och Norrtälje har det däremot byggts ungefär hälften så många bostäder som länsgenomsnittet under perioden.^{cxxv}

I Stockholms stad färdigställdes det under år 2011 drygt 3 000 nyproducerade bostäder vilket är färre än de senaste fem åren och beror på relativt få påbörjade nybyggen under krisåret 2009. Bland de påbörjade nybyggena under året dominerade nybyggandet av bostadsrätter (68 procent). En femtedel av tillskottet av nya bostäder under året bestod av om- och tillbyggnationer. Drygt tre fjärdedelar av det totala tillskottet av nya bostäder tillkom i Stockholms innerstad och där är det främst ombyggnad av gamla lokaler som står för tillskottet. De stadsdelsområden som fick störst tillskott av nyproducerade bostäder år 2011 var Hägersten-Liljeholmen, Bromma och Kungsholmen. Östermalm och Spånga-Tensta stadsdelsområden var de som fick minst tillskott av nyproducerade bostäder under året.^{cxxvi}

En översiktlig analys över planerad befolkningsökning och planerat bostadsbyggande per kommun fram till år 2020 framtagna av Statistiska Centralbyrån och Ångpanneföreningen AB visar på en fortsatt bostadsbrist i länet.^{cxxvii}

Liten nybyggnation i Stockholmsregionen i jämförelse med de nordiska huvudstäderna

Under perioden 2000 till 2011 påbörjades det i snitt 7 bostäder per tusen invånare i Helsingforsregionen, 6 i Oslo, 4,1 i Stockholm och 2, 7 i Köpenhamn. I samtliga av de nordiska huvudstadsregionerna föll bostadsbyggandet vid finanskrisen 2008. Med undantag för Köpenhamnsregionen, där bostadsbyggandet har fortsatt att minska, återhämtade sig bostadsbyggandet i alla de nordiska huvudstadsregionerna till följd av de insatser som genomfördes för att stimulera samhällsekonomin.^{cxxviii}

Bostadsbestånd

Stort underskott på hyresrätter i regionen

Det saknas framförallt hyresrätter i länet. Det har byggts få nya hyresrätter sen 1990-talet samtidigt som många av de befintliga hyresrätterna har omvandlats till bostadsrätter. Andelen hyresrätter på länets bostadsmarknad har minskat från cirka 60 procent till 37 procent de senaste 20 åren.^{cxxix} Andelen småhus i regionen har hållit sig relativt konstant de senaste åren.^{cxxx}

Upplåtelseformerna varierar inom regionen

Fördelningen mellan upplåtelseformerna skiljer sig stort mellan kommunerna och inom olika delar av kommunerna i länet. Den största omvandlingen från bostadsrätter till hyresrätter har skett i Stockholms stad där cirka 70 procent av länets ombildningar skett under perioden år 2000 till 2011. Andra områden där ombildning inom flerbostadshusgruppen i länet är stor är Stockholm Sydost^{cxxxi}. En studie över utvecklingen av regionala skillnader i boendeförhållanden mellan 1999-2005 visar att andelen höginkomsttagare i bostadsrätter har ökat. Samtidigt har andelen höginkomst-

tagare som bor i hyresrätter minskat. Skillnaden i inkomst mellan boende i bostadsrätt och hyresrätt har således ökat under perioden.^{cxxxii}

Mer effektivt utnyttjande av det befintliga bostadsbeståndet

Det behövs inte bara byggas nya bostäder för att få en fungerande bostadsförsörjning för regionens långsiktiga utveckling, det befintliga beståndet måste också användas mer effektivt. En väl fungerande bostadsförmedling som exempelvis Stockholms stads bostadsförmedling som fungerar som en regional förmedling är ett exempel på hur förmedling av bostäder kan bli transparent. Något som saknas i länet är en transparent förmedling av andrahandsbostäder som ytterligare skulle kunna förbättra rörligheten på bostadsmarknaden. Regeringen har på senare tid underlättat för andrahandsuthyrning som en åtgärd för att öka rörligheten. Bristen på bostäder har minskat rörligheten på bostadsmarknaden i länet. De generellt höga hyrorna för nyproduktion och höga priser på ägandemarknaden gör det svårare för många att flytta till en större bostad. Detta gör att många hushåll är trångbodda och att många äldre väljer att bo kvar i en för stor bostad för att den är billig istället för att flytta till en mindre nyproducerad bostad eftersom det skulle innebära en högre hyra. En annan faktor som påverkar rörligheten är höga transaktionskostnader i form av reavinstskatt och avgifter i samband med köp men även sänkt fastighetsskatt och avdrag för räntekostnader.

Antalet personer mellan 18 och 85 år som bor i andra hand eller tredje hand i Stockholms län beräknades år 2011 till cirka tre procent av befolkningen, motsvarande 49 000 personer. Utöver dessa uppskattas ytterligare tre procent i länet vara inneboende vilket innebär att sex procent av länets befolkning saknar förstahandskontrakt.^{cxxxiii} Många av de som bor i andra hand är unga och studenter. Även tillfällig arbetskraft, nyanlända invandrare, personer i hemlöshet och andra ofta ekonomiskt svaga grupper, får i många fall förlita sig till andrahandsbostadsmarknaden. En högre andel av de som 2011 uppgav att de bodde i andra hand hade utländsk bakgrund medan det generellt inte fanns några särskilda skillnader på andrahandsbostadsmarknaden mellan kvinnor och män.

Regler kring andrahandsuthyrning eller inneboende ändrades år 2009 i syfte att öka rörligheten på bostadsmarknaden. Regeringen har även ökat schablonavdraget för skatt på vinst av att hyra bostad för att öka utnyttjandet av det befintliga bostadsbeståndet. Under våren 2013 infördes ytterligare avregleringar av andrahandsmarknaden för att öka bostadstillfällena.

Bostadssegregationen i länet är begränsande för regionens tillväxt

Bostadssegregationen i länet är begränsande för regionens tillväxt då den leder till att kvinnors och mäns fulla potential inte tillvaratas. En socialt hållbar tillväxt förutsätter att alla människor har skäligen likartade förutsättningar var de än bor i regionen. OECD har i en undersökning framfört att den höga arbetslösheten samt attityder mot personer med utländsk bakgrund i olika delar av länet är viktiga frågor för regionen att lösa.

Stockholm, Södertälje, Botkyrka och Huddinge har, under det senaste decenniet tillsammans tagit emot drygt 80 procent av alla flyktingar som blivit kommunmottagna i länet. De senaste åren noteras emellertid en tendens till ökad spridning mellan länets kommuner. Nästan alla kommuner i Stockholms län uppger bostadsbrist som ett skäl att inte ta emot fler flyktingar. Detta är något som i hög grad påverkar de kommunmottagnas bostadssituation.^{cxxxiv}

Från och med 2012 omfattas nio kommuner i landet av regeringens urbana utvecklingsarbete i syfte att skapa bättre levnadsvillkor i stadsdelar med brett utanförskap. I Stockholms län består dessa av stadsdelarna Ronna och Hovsjö i Södertälje kommun samt Rinkeby och Tensta i Stockholms stad. Länsstyrelsen beslutade hösten 2011 att en av prioriteringarna inom det regionala tillväxtarbetet är att använda nyproduktion av bostäder som ett verktyg för att inte ytterligare förstärka de regionala skillnaderna samt att svara mot behovet av ett varierat bostadsbestånd.^{cxxxv}

Hushållens utgifter för boende höga i ett europeiskt perspektiv

Bristen på hyresrätter har medfört höga hyror och i en jämförelse med 15 OECD-länder ligger Sverige på nummer två vad gäller länder där hushållen har högst utgifter för boende som andel av samtliga hushållsutgifter.^{cxxxvi}

Investeringar i bostäder i ett europeiskt perspektiv

Då Stockholmsregionen och Sverige jämförs med andra storstadsregioner och länder, ligger de offentliga investeringarna i bostäder som andel av BNP mycket lågt i Sverige. Dessa låga investeringar har, under ett antal år tillsammans med den snedvridna bostadsmarknaden, bidragit till bostadsbristen och de höga boendekostnaderna som en följd av detta.

Fastighetspriser

Stor ökning av fastighetspriserna i Stockholmsregionen under 2000-talet

Under 2000-talet ökade priset på en villa i Stockholms län med 70 procent och priset på en bostadsrätt med över hundra procent. Under år 2011 började dock priserna minska och priset på en bostadsrätt minskade med 5 procent och för en villa med 4 procent.

Snittpriset på en villa i länet idag är dubbelt så hög som i resten av riket.

Det råder idag stora prisskillnader på fastigheter inom regionen. Snittpriset på en villa varierar från cirka 14 000 kronor per kvadratmeter i Norrtälje till 43 000 kr på Lidingö och bostadsrättspriserna från 12 000 kronor per kvadratmeter i Nynäshamn^{cxxxvii} till upp till 65 000 kronor i Stockholms stad^{cxxxviii}.

En internationell jämförelse visar att de svenska bostäderna idag är övervärderade och att det i Europa endast är Frankrike och Belgien vars bostäder är mer övervärderade.^{cxxxix}

Studentbostäder

Fler studentbostäder behövs i länet

Det är stor brist på studentbostäder i länet och har så varit under många år. Bristen har ökat under de senaste åren i och med ökad inflyttning och stora ungdomskullar. Det finns idag cirka 94 000 studenter vid länets högskolor och 12 500 studentbostäder i länet. Drygt 60 procent av länets studentbostäder finns i Stockholms stad, 20 procent finns i Solna och sju procent i Huddinge. 16 av länets 26 kommuner anger att det finns en brist på studentbostäder idag.^{cxl}

Om kunskapsregionen Stockholm ska kunna växa måste beståndet av studentbostäder täcka behovet hos de studenter och forskare som behöver attraheras. De senaste åren har nyproduktionen av studentbostäder minskat i länet. Under hösten 2011

annonserade Stockholms stad ett tillskott på 4 400 studentbostäder fram till år 2015. Även i Danderyd, Huddinge, Solna, Sundbyberg, Södertälje och Upplands-Väsby planeras det för nya studentbostäder kommande år men det behöver planeras för studentbostäder i fler av länets kommuner för att möta behoven.

Sammanfattning

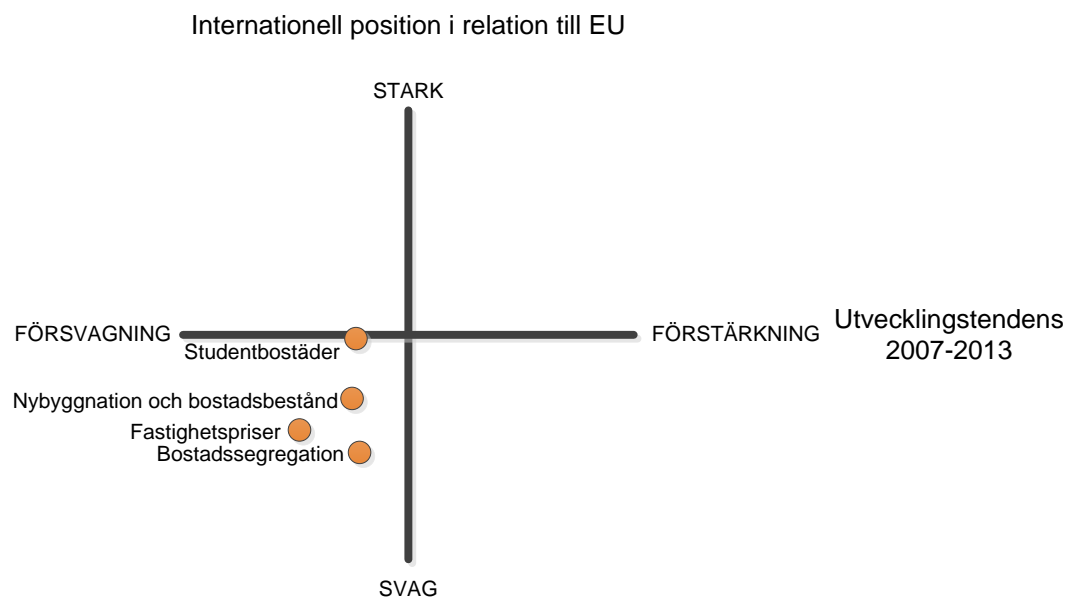
Nyproduktionen av bostäder i Stockholmsregionen har varit låg under många år, inte minst vad gäller hyresrätter. I en jämförelse med storstadsregionerna i Norden har både Helsingfors- och Osloregionen producerat fler bostäder årligen i snitt under 2000-talet. Även i ett internationellt perspektiv ses bostadsbristen i regionen som allvarlig och staten anses spela en viktig roll i detta då det krävs offentliga investeringar, politiska reformer och en regional helhetssyn för att inte tillväxttakten i regionen ska avstanna. I jämförelse med andra OECD-länder ligger Sverige mycket lågt vad gäller offentliga investeringar i bostäder som andel av BNP och bostadsbristen i Stockholms län anses vara ett centralt problem för regionens konkurrenskraft.

Priserna på bostadsrätter och villor har ökat kraftigt under 2000-talet i regionen och i jämförelse med andra europeiska länder ligger Sverige högt vad gäller övervärdering av bostäder. I en jämförelse med andra OECD-länder ligger Sverige högt vad gäller hushållens utgifter för boende som andel av samtliga utgifter. Åtgärder har gjorts de senaste åren för att underlätta för uthyrning av bostad samt öka de ekonomiska incitamenten och på så sätt öka rörligheten på bostadsmarknaden. Åtgärder behöver idag också inriktas på att stärka parterna på andrahandsmarknaden.

Idag råder studentbostadsbrist och tillgången i länet uppgår till cirka 12 500 studentbostäder varav cirka 60 procent återfinns i Stockholms stad. Flera kommuner planerar bygga studentbostäder de kommande åren vilket är en förutsättning för att Stockholmsregionen ska kunna fortsätta attrahera studenter och säkra kompetensförsörjning.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Bostäder.

Figur 10 – Utvecklingstendenser Bostäder 2007-2013

Energi och klimat

En dryg femtedel av Sveriges befolkning bor i Stockholms län. I länet finns tät bebyggelse i stadskärnor, hög ekonomisk aktivitet, stark befolkningstillväxt, dominerande tjänstesektor och stora transportflöden. Länet har en stor rörlighet – människor och verksamheter rör sig in och ut över regionens gränser, och kraven på god tillgänglighet för arbete, rekreation och service är höga. Dessa karakteristika präglar både energisystemen och energianvändningen. I Stockholmsregionen är det transporter, bebyggelsens uppvärmningsbehov samt tjänstesektorns elanvändning för kontorsdrift och belysning som står för den största energianvändningen. Näringslivet i länet domineras av en stor tjänstesektor och regionens industri svarar för endast 5 procent av energianvändningen. Stockholmsregionen står sammantaget för 14 procent av Sveriges totala energianvändning.^{cxli}

Energistudien för Stockholmsregionen (2009) visar på fem centrala utmaningar när det gäller energibehov och utsläpp av växthusgaser i Stockholmsregionen:

- Minska regionens energiförbrukning och växthusgasutsläpp samtidigt med en kontinuerlig hållbar ekonomisk tillväxt och befolkningsökning
- Minska klimatpåverkan inom transportsektorn och samtidigt skapa en god tillgänglighet
- Säkra bränsletillförseln, -lagring och -distribution i regionen
- Utveckla robusta små- och storskaliga energisystem som möter nya behov och krav på förnybarhet och effektivitet
- Anpassa regionen till påverkan och förutsättningen i omvärlden, men också påverka omvärldens mål och strategier

Länets klimat- och energistrategi^{cxlii} (2013) har pekat ut sex åtgärdsområden för att nå de uppsatta målen:

1. I åtgärdsområdet *Transporter och resande* är fokus att effektivisera person- och godstransporterna

2. *Energianvändning i bebyggelsen* kan sammanfattas i att fasa ut olja och direktverkande el, att energieffektivisera befintligt fastighetsbestånd samt att verka för energieffektiv nybyggnation

3. *Energiproduktion – nya och gamla system* handlar framförallt om att fortsätta omställningen till kolneutrala bränslen och effektivare system

4. I åtgärdsområde *Samhällsplanering, regionala strukturer och markanvändning* är betydelsen av långsiktighet i såväl transportinfrastruktur som övrig samhällsplanering grundläggande

5. *Kunskapsuppbyggnad och utvecklingsarbete* har en central roll i omställningen till ett samhälle med begränsad klimatpåverkan där kunskapsutveckling, kompetensförsörjning och innovationsförmåga är viktiga aspekter

6. Åtgärdsområde *Långsiktigt bärkraftig konsumtion av varor och tjänster* betonar vikten av en hållbar konsumtion för att minska människans klimatpåverkan

Energieffektivisering

Relativt låg energianvändning per person i ett nationellt perspektiv

Energianvändningen per invånare är relativt låg i Stockholms län, knappt 30 MWh per invånare jämfört med drygt 40 MWh per person på nationell nivå (förluster i kärnkraftverken ej medräknade). Anledningen till den låga energianvändningen är att Stockholmsregionen kan utnyttja sin storlek, bebyggelse- och samhällsstruktur för effektiv energianvändning. Stockholmsregionen har också möjligheter att utnyttja ny energiteknik i större utsträckning än andra regioner med gles bebyggelse.

Den totala tillförda energin (bruttoenergianvändningen^{cxliii}) inom Stockholms län har ökat med 20 procent mellan 1990 och 2007, vilket är i paritet med befolkningstillväxten under samma period. Energianvändningen per invånare har således hållit sig på en relativt konstant nivå. De årsvariationer som kan utläsas beror främst på en varierande utetemperatur.^{cxliv}

Utvecklingen av energianvändningen över tid skiljer sig åt mellan olika sektorer. Samtidigt som transportsektorn har ökat energianvändningen har hushållens energianvändning minskat.^{cxlv}

Relativt sett förbrukar svenskar och svenska industrier mer el än andra industriländer per capita. En stor anledning till detta är att den svenska elen, som till stor del har sitt ursprung i vatten- och kärnkraft, historiskt sett varit billig. Brister i den regionala statistiken gör det svårt att jämföra Stockholmsregionen med andra europeiska regioner.^{cxlvi}

Det befintliga bostadsbeståndet – stort behov av energieffektivisering

Bostäder byggda på 60- och 70-talet, de så kallade miljonprogramsområdena, utgör ungefär en fjärdedel av länets bostadsbestånd. Bostäder från denna period har generellt en hög energiförbrukning. Flera av dessa står nu inför ett behov av omfattande renoveringar vilket också innebär en möjlighet att effektivisera energianvändningen avsevärt. En stor del av denna bebyggelse tillhör allmännyttan och ägs helt eller huvudsakligen av kommunerna. Allmännyttan ska sedan 2011 drivas affärsmässigt.^{cxlvii} En upprustning är nödvändig men inte alltid lönsam i det korta perspektivet. Att minska energikostnaderna i samband med renoveringar kan räknas hem i ett längre perspektiv men kostnaderna för renovering tenderar att öka med ökande ambitionsnivå. Detta kan givetvis ha en inverkan på framtida hyresnivåer om finansieringen inte löses på annat sätt. Enligt ett flertal aktörer i regionen är Boverkets energikrav idag för låga och många kommuner ställer egna och högre krav på byggnaders energiprestanda både vid renovering, ombyggnad och nybyggnad. Initialkostnaden för omställning till energieffektivare bostäder är idag hög och kompetensutveckling och innovativa lösningar behövs inom detta område i regionen.^{cxlviii}

Växthusgaser

Hur klimatet kommer att se ut i framtiden beror på hur mycket växthusgaser vi historiskt släppt ut, släpper ut idag och imorgon. Storleken på utsläppen beror på hur samhället utvecklas, exempelvis vad gäller befolkningsutveckling, konsumtionsmönster och teknisk utveckling.

De totala utsläppen av växthusgaser har minskat i samtliga sektorer utom transportsektorn

Transportsektorns energianvändning är en knapp tredjedel av Stockholms läns totala energianvändning men sektorn står ändå för cirka 50 procent av koldioxidutsläppen.^{cxlix} Det beror på att drivmedlen i huvudsak är fossila bränslen, bensin och diesel. Antalet resor per person har ökat under den senaste 30-årsperioden och resorna har blivit längre. Även om regionen har ett stort kollektivtrafiknät är personbil det vanligaste transportmedlet, oavsett resans längd eller ärende. Däremot dominerar kollektivtrafiken under maxtimmen (timmen med flest resor).^{cl} I länet är närmare hälften av alla resor en bilresa och det är främst män som står för bilåkandet. Majoriteten av alla kollektivtrafikresor i Stockholms län (58 procent) görs av kvinnor. Transporterna kopplade till näringslivet står för en femtedel av alla vägtransporter i länet. Detta är en högre andel än för landet som helhet.

Biltrafiken växer i takt med befolkningstillväxt och ekonomisk utveckling

Regionförstoringen leder också till ökad biltrafik och varutransporter. Regionens vägtrafiksystem är hårt utnyttjat och mycket sårbart. Vägtrafiken ökar snabbare än utbudet av nya vägar. Även järnvägen har en begränsad kapacitet.

Växthusgaserna har minskat per capita

Växthusgasutsläppen har minskat per capita med cirka 0,8 ton mellan åren 2006 och 2010, från 4,9 ton till 4,1 ton. Detta beror framförallt på att den mix av bränslen som används för elproduktion och fjärrvärmeproduktion i stor utsträckning är förnybar. Detta har fått till följd att utsläppen har minskat i sektorn byggd miljö och service samtidigt som energianvändningen har ökat. Industrisektorn har minskat sin energianvändning men inom transportsektorn har dock både energianvändning och CO₂-utsläppen ökat.^{cli}

Jämfört med många andra storstadsregioner ligger Stockholm bra till. Utsläppen av växthusgaser från energianvändning är betydligt lägre än jämförbara storstadsregioner i världen – och närmare hälften av genomsnittet för resten av landet. De låga utsläppssiffrorna beror på effektiva och storskaliga system för uppvärmning, det vill säga fjärrvärme, samt väl utbyggd kollektivtrafik. Jämfört med resten av landet har Stockholm en mycket liten energiintensiv industri, vilket också bidrar till de låga utsläppssiffrorna.^{clii}

Utsläpp luftföroreningar

Vägtrafiken – den dominerande källan till luftföroreningar

Vägtrafiken är den största källan till luftföroreningar i Stockholms län. Det är framförallt vid starkt trafikerade gator och utmed större infarter som är halterna av partiklar och kvävedioxid är höga. De miljö kvalitetsnormer som enligt lag ska följas överskrids idag längs många gator och vägar i Stockholms län.

Partiklarna i luften är den luftförorening som anses vara mest farlig för hälsan, speciellt för de som redan är sjuka samt barn och äldre. Partiklar försämrar lungfunktionen och bidrar till att öka dödligheten i hjärt-kärlsjukdomar. Enligt svenska studier bedöms partiklar orsaka mellan 3 000 och 5 000 förtida dödsfall per år i Sverige vilket motsvarar en förkortad medellivslängd på cirka 6 – 12 månader.

Runt 4 000 personer i Stockholmsregionen bor i områden där partikelhalterna överskrider både EU:s gränser och de svenska miljö kvalitetsnormerna. Därutöver har 300 000 personer sin bostad i områden där halterna ligger på gränsen, konstateras i miljö hälsorapporten för Stockholms län 2009.

För att klara miljö kvalitetsnormen har ett åtgärdsprogram utarbetats i länet. En av de viktigaste åtgärderna är att minska användningen av dubbdäck. Förändring i lagstiftning år 2010 möjliggör för kommuner att lättare införa dubbdäcksförbud på kommunala vägar. Med nuvarande trender är det regionala delmålet svårt att nå.^{cliii}

Halterna av partiklar och kvävedioxid har minskat något

En del av förbättringen kan förklaras av minskade utsläpp i Europa och därmed minskad intransport av främst de mindre partiklarna. Partikelhalterna i Stockholm behöver dock minskas och även om EU:s gränsvärden för första gången klarades sedan mätningarna startade på Hornsgatan under 2012 är marginalerna till gränsvärdena fortfarande små.^{cliv} Stockholm ligger relativt bra till ur ett europeiskt perspektiv vid en jämförelse av PM 10-halter.^{clv}

Kvävedioxidhalterna har minskat

Beroende på teknikutvecklingen och att luften som kommer till regionen från utlandet blivit renare har kvävedioxidhalterna minskat sedan 1982. Förbättringar kan tydligast ses under första hälften av 1990-talet. Detta beror främst på minskade utsläpp av kvävedioxider från vägtrafiken på grund av att kraven på katalytisk avgasrening från personbilar då hade störst effekt. För Stockholmsregionen har också införandet av trängselskatten haft betydelse. Vid Lilla Essingen visar dock mätningarna på högre halter de senaste två åren (2010-2011), mätserierna är dock för korta för att kunna uttala sig om någon långsiktig trend.^{clvi}

Företagande inom miljösektorn

Miljösektorn växer i Stockholm. Antalet personer som arbetar inom miljösektorn i Stockholms län har ökat med 12 procent sedan 2003. 1 procent av stockholmarna arbetar idag inom miljösektorn. Under nuvarande programperiod har antalet sysselsatta ökat med ungefär 10 procent mellan 2006 och 2010. Majoriteten av de sysselsatta inom miljösektorn är män – tre fjärdedelar. Kvinnornas andel har ökat något under perioden. Miljösektorn omfattar företag som mäter, förebygger, begränsar, minimerar eller återställer miljöförstöring. De företag som arbetar med problem relaterade till avfall, buller och ekosystem innefattas också, liksom renare teknologier och tjänster som minskar miljörisker eller minimerar utsläpp och resursanvändning.

Omsättningen inom miljösektorn uppgick år 2011 till 35 337 miljoner kr vilket motsvarar en ökning med 47 procent sedan 2003.^{clvii} Stockholmsregionens miljösektor är internationellt känd genom bl.a. investeringar och kompetens inom hållbar stadsutveckling samt stor närvaro av framstående miljöteknikindustri. År 2010 fick Stockholm utmärkelsen som Europas första miljö huvudstad av EU-kommissionen.^{clviii} Exempelvis är Hammarby sjöstad och Norra Djurgårdsstaden två internationellt kända

stadsutvecklingsprojekt. Branschsegmentet miljöteknikföretag utgör en delmängd av miljösektorn och kännetecknas av stor andel FoU. År 2011 sysselsatte miljötekniksektorn i Stockholms län 12 724 personer. Antalet arbetsställen i länet var samma år 433 vars totala nettoomsättning uppgick till 69,7 miljarder. Det branschsegment som sysselsätter flest i länet är miljötjänster och konsulter följt av energi- och resursåteranvändning/effektivisering i byggnader och processer. Endast en liten andel av miljöteknikföretagen exporterar sina varor och tjänster. Dessa företag har dock större omsättning än de företag som inte exporterar. Branschsegmentet luftkvalitet utmärker sig genom att överstiga de andra branschsegmenten vad gäller export, andel FoU samt omsättning.^{clix}

Sammanfattning

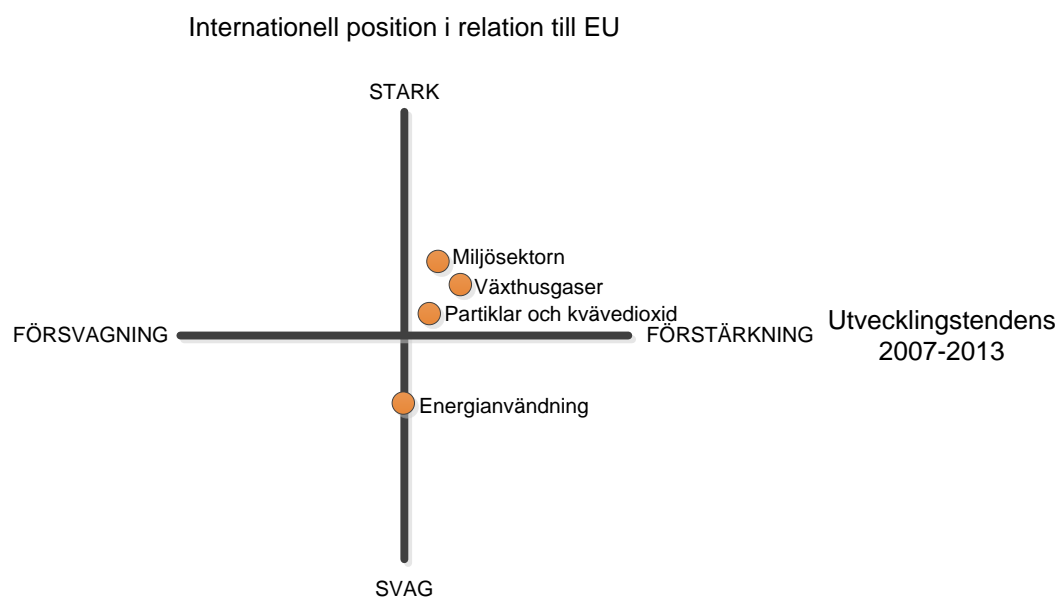
Energiförsörjningen och klimatutmaningen spelar en avgörande roll för att Stockholmsregionen ska kunna fortsätta växa och utvecklas men samtidigt uppnå miljömålen. Idag står transport- och byggsektorn för 80 procent av länets direkta utsläpp. Energianvändningen per capita har legat på en relativt konstant nivå, i paritet med befolkningsökningen. Sverige som nation uppvisar dock en relativt hög energianvändning per capita sett ur ett internationellt perspektiv. Stora energivinster vad gäller bostäder bedöms kunna göras i Stockholmsregionens miljonprogramsområden i samband med de renoveringar som områdena står inför. I flera områden i länet måste segregationsproblematik och kulturmiljöfrågor hanteras samordnat med energifrågorna vid ombyggnad av befintlig bebyggelse.

En stor del av utsläppen står vägtrafiken för. Trots en väl utbyggd kollektivtrafik står bilåkandet för en stor del av persontransporterna. Antalet resor är jämt fördelat mellan män och kvinnor – men man reser på olika sätt. Män använder bilen i större utsträckning och de cyklar mer. Kvinnor reser däremot mer kollektivt och går mer. Stockholmsregionen ligger relativt bra till i ett internationellt perspektiv gällande luftföroreningar även om gränsvärden överskrids vid vissa infarter och gator i Stockholm.

Utvecklingen inom miljöteknikområdet är starkt beroende av de företag som verkar inom sektorn. Miljösektorn visar en positiv trend och i ett internationellt perspektiv anses Stockholmsregionen ha en stark position. Miljötekniksektorn, som är en del av miljösektorn, sysselsatte år 2011 knappt 13 000 personer, framför allt inom miljötjänster och konsultverksamhet.

I följande fyrfältsdiagram illustreras Stockholmsregionens utvecklingstendenser inom Energi och klimat.

Figur 11 – Utvecklingstendenser Energi och klimat 2007-2013

Erfarenheter och lärdomar från strukturfonderna i Stockholmsregionen 2007-2013

I detta avsnitt beskrivs strukturfondsprojektens inriktning samt medfinansieringen i programperioden 2007-2013. Därefter beskrivs ett antal erfarenheter och lärdomar som ligger till grund för regionens process och inriktning i strukturfondsprogrammen 2014-2020. På motsvarande vis som analysen av utvecklingstendenser utgår från ett gemensamt helhetsperspektiv för båda fonderna är erfarenheter och lärdomar från projekt och program viktiga att lyfta från både Regional- och Socialfonden i länet.

Övergripande inriktning i strukturfondsprojekten 2007-2013

Budgeten för strukturfonderna i Stockholms län 2007-2013 uppgick till en dryg miljard kr varav 2/3 eller cirka 700 miljoner återfanns inom Socialfonden och cirka 330 miljoner inom Regionalfonden. Våren 2013 uppgick antalet genomförandeprojekt till 79 respektive 25 inom Social- och Regionalfonden i länet. Det förhållandevis låga antalet projekt är ett resultat av programmens prioritering av stora strategiska projekt under perioden. Under 2013-2014 har 31 projekt beviljats medel (från programmet 2007-2013, programområde 2) varav flertalet är förstudier inför programperioden 2014-2020 samt något enskilt implementeringsprojekt. Under 2014 genomförs på liknande vis ett antal förstudier i länet med kvarvarande medel i Regionalfondsprogrammet 2007-2013 som ett led i förberedelserna inför programmet 2014-2020.

Figur 12 – Översikt Socialfonden Stockholms län 2007-2013

Programområde samt regionala prioriteringar	Antal projekt
Programområde 1 – Kompetensförsörjning	46
Förebygga långtidssjukskrivningar	4
Likabehandling i arbetslivet	9
Kompetensutveckling (Inkl. främja entreprenörskap och sociala innovationer)	33
Programområde 2 – Ökat arbetskraftsutbud	31
Nyanländas etablering på arbetsmarknaden	3
Långtidsarbetslösa	13
Långtidssjukskrivnas återgång till arbetet	3
Ungas utanförskap	7
Varaktig sysselsättning för personer som står utanför de sociala systemen	2
Matchning	3
TOTALT	77*

Källa: ESF-rådet Stockholm, april 2013 (*Exklusive förstudier samt 1 regionalt processtöd för projektutveckling PO1 och 1 temaprojekt för nyanlända PO2)

Figur 13 – Översikt Regionalfonden Stockholms län 2007-2013

Insatsområde/åtgärd	Antal projekt
Storstadens innovativa miljöer	24
Kunskapsutveckling i små och medelstora företag	13
Internationell konkurrenskraft	6
Främja integration och mångfald	5
Företagsutveckling	4
Entreprenörskap och företagande	2
Kapitalförsörjning	2
Tillgänglighet	7
Förbättrad tillgänglighet och förutsättningar för regionförstoring	7
TOTALT	35*

Källa: Tillväxtverket Stockholm, april 2013 (* Inklusive förstudier)

Medfinansiering av programmen

De flesta av länets 26 kommuner har varit involverade i strukturfondsprojekt under programperioden 2007-2013. Antalet kommuner som aktivt medverkat i eller medfinansierat projekt i Social- och Regionalfonden uppgår till totalt 22 kommuner inom ESF och 23 kommuner i ERUF. Sammantaget uppgick den totala medfinansieringen i Socialfonden i Stockholm (Programområde 2) till 500 miljoner kr. De aktörer som medfinansierat projekten var i fallande ordning Arbetsförmedlingen (40 procent), kommuner (36 procent), Försäkringskassan (14 procent), Landstinget (5 procent) samt Annan offentlig aktör (5 procent). Den totala medfinansieringen utgjordes av Deltagarersättning (240 miljoner kr), Annan medfinansiering såsom arbetstid eller lokaler etc. (160 miljoner kr) och Kontanta medel (100 miljoner kr). Noterbart är att deltagarersättning – som bland offentliga projektägare ofta lyfts fram som komplicerad medfinansiering ur redovisningshänseende – utgjorde mindre än hälften av den totala medfinansieringen.

Inom Regionalfonden i Stockholm uppgick den totala medfinansieringen till 618 miljoner kr. Medfinansierare av projekten var i motsvarande fallande ordning Staten (45 procent varav Länsstyrelsen 5 procent), Kommuner och kommunala samverkansorgan etc. (30 procent), Privat medfinansiering (20 procent) och Landstinget (5 procent).

Fondernas strukturella påverkan och effekter i Stockholmsregionen

Kunskapen om fondernas effekter på regional nivå i Stockholms län har under perioden varit relativt begränsad. En generell anledning till detta är att resultat av syntetiserad projektföljeforskning och utvärderingar kommer först i slutet av perioden och att Regionalfonden – i kraft av operativt regionalt program – haft bättre förutsättningar att öka kunskapen på regional nivå, inte minst genom följeforskningsrapporter där antalet projekt i regionen därutöver varit förhållandevis få. Inom Socialfondsprogrammet har den kunskapsuppbyggnad som finns på nationell nivå genom bland annat processtöd, lärande utvärdering och temagrupper varit mindre applicerbar i specifika regioner och den skraddarsydda kunskapsåterföringen till den regionala nivån därmed svagare. I de nationella utvärderingarna av strukturfondsprogrammen finns en del lärdomar för Stockholmsregionen. Inom Regionalfonden märks effekter i Stockholmsregionen på

programnivå och det finns kunskap om strukturpåverkande angreppssätt. Socialfondens effekter förefaller främst uppstå på individnivå och mindre på strukturell nivå bland berörda organisationer eller i en större kontext i det regionala tillväxtarbetet. (Slututvärderingen av det nationella Socialfondsprogrammet (Ramböll Management 2012) samt slututvärderingen av strukturfonderna *Hållbar strukturförändring för regional konkurrens- och innovationskraft* (Oxford Research 2013). Denna iakttagelse görs också i en fördjupad studie av Socialfonden i Stockholm. Även om antalet studerade projekt är för få för att möjliggöra aggregerade slutsatser, synliggör studien svårigheten att påverka regionala strukturer som sätts i en nationell kontext (exempelvis inom nationella sektorsmyndigheter) och där enstaka projekt har svaga påverkansmöjligheter. (*Om samverkan som strategi för hållbara effekter*, SPEL 2013). Effektutvärderingar konstaterar också att ESF-projekt i princip har samma effekt på deltagarnas möjligheter att få arbete som Arbetsförmedlingens ordinarie arbetsmarknadsinsatser, dock har Socialfonden i Stockholm ett något bättre utfall (*På jakt efter framgångsrika arbetsmarknadsprojekt*, ITPS, 2013) men att möjligheten att mäta effekter från Europeiska socialfonden är starkt begränsade (*Framgång eller återgång till det normala? En uppföljning av deltagare i socialfondsfinansierade projekt*, ITPS 2014).

En annan mer generell lärdom som framkommer inom både Social- och Regionalfonden är att det ofta saknas regionala strukturer för kunskapsåterföring av lärdomar och resultat från projekten. Det blir därmed svårare att tillvarata den kunskap och metoder som genererats, och omsätta i nya satsningar.

Inför programperioden 2014-2020

Det finns ett antal lärdomar som länets strukturfondspartnerskap och regionala aktörer lyfter fram som särskilt viktiga inför nästa programperiod och som prioriterats i förberedelser och programmeringsprocess för strukturfonderna i länet. Dessa är hämtade dels från strukturfondspartnerskapets beslut *Ang. erfarenheter från strukturfondsperioden 2007-2013 och utvecklingsområden inför framtiden* (2011-06-16) dels från intervjustudie och erfarenhetsåtervinning med förvaltande myndigheter, beredningsgrupp och strukturfondspartnerskapets sekretariat i Stockholms län (PwC 2012). Dessa erfarenheter och lärdomar har också diskuterats vid regionala dialoger och seminarier under programmeringsprocessen.

Stärk fondsamverkan

Nuvarande programperiod innehåller i princip inte (med *ett* undantag) något projekt i Stockholms län med finansiering från både Social- och Regionalfonden. Det finns således en stor potential i att öka samverkan mellan fonderna vilket skulle ge både en ekonomisk hävstångseffekt med mer samlade resurser och ett större helhetsperspektiv.

Öka det regionala ägarskapet och medfinansieringen av fonderna

En förutsättning för att projekt ska ge långsiktiga strukturella effekter är att det finns en tydlig efterfrågan och mottagningskapacitet på insatser. Mobiliseringen av regionens aktörer är därför viktig. Genom att förankra samt öka det regionala ägarskapet och därmed också incitament att medfinansiera, äga och driva projekt eller satsningar, skapas bättre möjligheter till resultat i regionen. Det finns en tydlig efterfrågan på ett mer proaktivt förhållningssätt till genomförandet av fonderna bland Stockholmsregionens aktörer.

Stärk näringslivets medverkan och engagemang

Den privata sektorn och företagens medverkan i strukturfonderna har varit för svag i nuvarande programperiod och behöver stärkas. En viktig del handlar om att synliggöra strukturfondernas potential och att få med företagen redan från början. Förenklade regelverk som underlättar för företag att äga, driva och medverka i projekt förs ofta fram som en grundförutsättning för ett ökat engagemang från näringslivet.

Förankra och koppla till regionala strategier

Strukturfonderna ska bidra till att stärka det regionala tillväxtarbetet och en grundförutsättning är att insatserna ligger i linje med regionens strategier. Det regionala utvecklingsprogrammet RUFS 2010 och prioriteringarna i tillväxtarbetet 2014–2020 utgör därför en tydlig grund för kommande strukturfondsprogram i Stockholms län. Det är också viktigt att integrera ett jämställdhetsperspektiv i detta arbete för att uppnå en jämställd tillväxt. (se Handlingsprogram för Jämställd Tillväxt 2012-2014 (Länsstyrelsen i Stockholm 2013:2))

Fokusera och koncentrera insatser i regionen

Med utgångspunkten i regionala behov och förutsättningar har strukturfonderna varierande möjligheter att göra skillnad i regionen inom olika områden. Det är en anledning till att insatser och resurser bör fokuseras för att kunna generera mervärden och åstadkomma strukturella effekter. Att koncentrera insatser kan därför handla om att både prioritera och identifiera områden där fonderna kan samverka t.ex. tematiskt eller geografiskt.

Bilaga 2 – En territoriell socioekonomisk analys för en hållbar stadsutveckling i Stockholmsregionen

Denna fördjupade analys syftar till att beskriva tillståndet samt utvecklingen i länets kommuner samt vissa stadsdelar utifrån ett antal socioekonomiska variabler. Det finns ett stort antal indikatorer som mäter olika delmängder av det som kan kallas den socioekonomiska situationen. Överlag, och på länsnivå, är utfallet positivt för Stockholms län jämfört med andra län på dessa typer av indikatorer. Det gäller inte minst områden som t.ex. inkomst, ohälsa, och arbetslöshet. Samtidigt är Stockholm en dynamisk och växande region där utvecklingen och förutsättningarna skiljer sig mellan och även inom olika kommuner. Denna socioekonomiska analys ska ses som ett komplement till regionanalysen (bilaga 1) som belyser utvecklingstendenser inom prioriterade områden i tillväxtarbetet. Som ett gemensamt analysunderlag för både Social- och Regionalfonden är analysen av utvecklingstendenser främst inriktad på länet som helhet. Mot bakgrund av att den regionala handlingsplanen för Europeiska Socialfonden ska bidra till en hållbar stadsutveckling i länets olika delar tecknas i det följande en inomregional bild av länet. Redogörelsen sker i två steg. Inledningsvis ligger fokus på länets kommuner. Sammantaget är statistik för 12 indikatorer och 290 kommuner insamlad. Kommunerna är sedan indelade i percentiler/deciler och resultatet för länets kommuner redovisas i form av kartor. I nästa led ligger fokus på stadsdelar. Denna redogörelse är avgränsad till de 17 områden i länets kommuner som omfattas av områden i URBAN15 eller med lokala utvecklingsavtal (LUA) ¹¹¹. Sammantaget uppgår antalet indikatorer som belyser dessa stadsdelar till sex.

Jämförelse mellan kommuner

Länet har 26 kommuner, där Stockholms stad rent storleksmässigt dominerar. På grund av sin storlek påverkar staden länsstatistiken i hög utsträckning. Vidare har Stockholms län i regel bättre indikatorvärden än andra län oavsett om man studerar sysselsättning, utbildning, inkomster eller hälsa. En strikt inomregional jämförelse kan därför innebära att en kommun i länet förefaller ha en låg sysselsättning eftersom jämförelser sker med andra kommuner i länet, trots att kommunen ligger över riksgenomsnittet. I det följande sker jämförelsen därför med rikets samtliga 290 kommuner. Därigenom ges en mer balanserad bild av var en kommun befinner sig i relation till övriga kommuner i riket som helhet. I det följande redovisas statistik på tolv indikatorer (se *tabell 1*) för länets samtliga kommuner.

Indikatorer, kartor A-D	Indikatorer, kartor E-H	Indikatorer, kartor I-L
A - Förvärvsgrad	E - Minst 3-årig gymnasieutbildning	I - Nyföretagande
B - Arbetslöshet	F - Behörighet till gymnasiet	J - Ohälsotal
C - Ungdomsarbetslöshet	G - Andel med fullföljd gym. (20 år)	K - Varken arbetar eller studerar

¹¹¹ Analysen utgår från länets 13 LUA-områden som fram till 2012 hade lokala utvecklingsavtal med staten samt länets fyra URBAN-15-områden som för närvarande omfattas av regeringens urbana utvecklingsarbete.

Tabell 1. De tolv indikatorer som ingår i den kommunbaserade jämförelsen.**Metod**

I grunden finns ett mätvärde för respektive kommun och indikator. För varje given indikator finns det således 290 värden och indikatorvärdet för en given kommun sätts i relation till övriga 289 kommuner. Kommunerna delas sedan in i fem grupper (A-E). Grupperna definieras av percentiler, se *tabell 2*.

Grupper	Percentiler	Ungefärligt antal kommuner	Färgkod på karta
Grupp E	Upp till 10:e percentilen	29	
Grupp D	Upp till 30:e percentilen	58	
Grupp C	Upp till 70:e percentilen	116	
Grupp B	Upp till 90:e percentilen	58	
Grupp A	Över 90:e percentilen	29	

Tabell 2. Gruppindelning av kommunerna

I grupp A finns de 10 procent av kommunerna med "bäst" värden, medan grupp E innehåller de 10 procent av kommunerna med "sämst" värden. Antalet kommuner är inte jämt fördelade mellan grupperna utan grupp C (som innehåller de 116 kommunerna som ligger närmast medianvärdet) är störst, medan grupp A och E är minst. I de fall där ett lågt indikatorvärde är "bättre" än ett högt (t.ex. arbetslöshet och ohälsotal) har beräkningarna inverterats. Det innebär att de kommuner som kategoriseras i grupp A alltid har ett mer gynnsamt utfall på en given indikator än t.ex. kommuner i grupp C.

Avslutningsvis redovisas resultatet i form av kartor där varje grupp fått en färgkod. Den färg en given kommun har på en given karta visar vilken grupp kommunen kategoriseras i för den aktuella indikatorn. Datauttaget för det underliggande materialet skedde i mars 2014.

I det följande redovisas resultatet för länets kommuner på de tolv indikatorerna. Sett till riket som helhet och mot bakgrund av hur grupperna har definierats så hamnar 40 procent av kommunerna i grupp C på varje given indikator. Grupp B och D innehåller vardera 20 procent och grupp A och E vardera 10 procent av kommunerna.

I *tabellbilagan* redovisas könsuppdelade indikatorvärden för kvinnor och män i kommunerna i Stockholms län.

Karta A. Förvärsgrad (2012)

Karta B. Arbetslöshet, 2013

Karta C. Ungdomsarbetslöshet, 2013

Karta D. Arbetslöshet bland utrikes födda, 2013

Karta E. Minst 3-årig gymnasie-
utbildning (25-64 år), 2012

Karta F. Behörighet till
gymnasiet (2012)

Karta G. Andel 20 åringar med
fullföljd gymnasieutbildning,
2013

Karta H. Behörighet till HoU,
2012

Karta I. Nyföretagande, 2012

Karta J. Ohälsotal, 2013

Karta K. Varken arbetar eller studerar, 2012

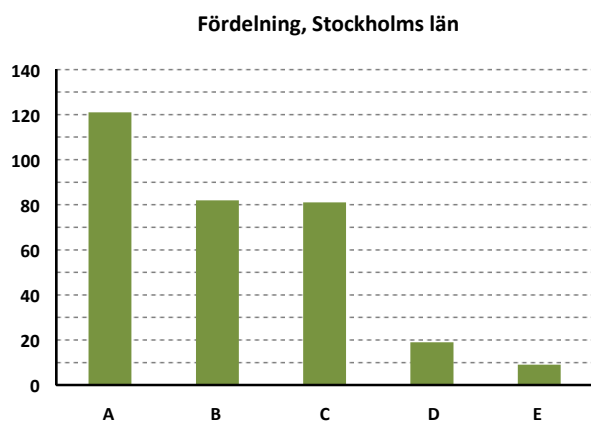

Karta L. Medianinkomst, 2012

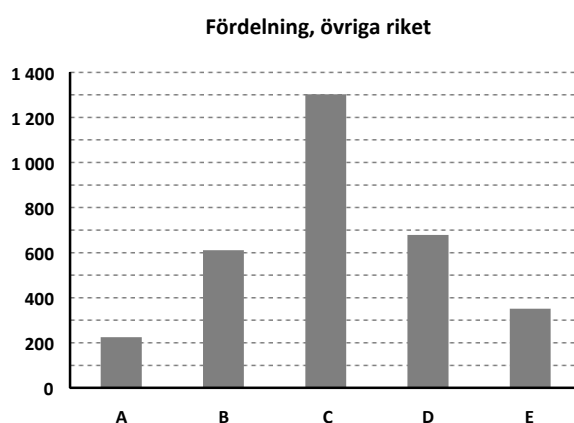

Övergripande resultat

För att inledningsvis analysera hur länets kommuner förhåller sig till övriga kommuner i landet kan man studera summan av antalet grupp A, grupp B etc. På varje indikator hamnar respektive kommun i en grupp. Eftersom länet har 26 kommuner och antalet indikatorer uppgår till tolv finns totalt 312 grupper som fördelar sig enligt *diagram 1*. I rikets övriga kommuner (264) är fördelningen enligt *diagram 2*.

Diagram 1. Fördelning av grupper (totalt) i Sthlm län (totalt) i övriga riket

Diagram 2. Fördelning av grupper

Som framgår av *diagram 1 & 2* så har Stockholms läns kommuner sammantaget en relativt högre andel av indikatorutfallet i grupp A och B. Grupp C (som alltså innehåller alla kommuner mellan 30:e till 70: percentilen) är bara den tredje största gruppen i Stockholms län efter grupp A och B. Stockholms län har 35 procent av alla grupp A, men enbart 2,5 procent av grupp E-kategoriseringarna. Annorlunda uttryck har länets kommuner en överrepresentation i grupp A och B, och en underrepresentation i grupperna C, D och E.

Det generella utfallet på indikatorer är positivt för kommunerna i Stockholms län. Särskilt starka framstår regionens kommuner gällande nyföretagande (*Karta I*), ungdomsarbetslöshet (*Karta C*), medianinkomst (*Karta L*) och ohälsotal (*Karta J*). Däremot finns det en indikator - "andel 20-åringar med fullföljd gymnasieutbildning" (*Karta G*) - där resultatet är något sämre bland länets kommuner än i övriga kommuner i riket.

KOMMUN	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
Upplands Väsby												
Vallentuna												
Österåker												
Värmdö												
Järfälla												
Ekerö												
Huddinge												
Botkyrka												
Salem												
Haninge												
Tyresö												
Upplands-Bro												
Nykvarn												
Täby												
Danderyd												
Sollentuna												
Stockholm												
Södertälje												
Nacka												
Sundbyberg												
Solna												
Lidingö												
Vaxholm												
Norrtälje												
Sigtuna												
Nynäshamn												

Figur 1. Sammanställning av respektive kommuns kategorisering. Kolumnerna har samma benämning som kartorna

Vid 28 tillfällen hamnar en av länets kommuner i grupp E eller D. Sammantaget är det tolv kommuner som på någon indikator kategoriseras som en grupp E eller D. Flest antal gånger kategoriseras Botkyrka (7), Södertälje (5) och Haninge (3) i grupp E eller D.

Södertälje (5), Botkyrka (3) och Sundbyberg (1) är de enda kommunerna i länet som har minst en grupp E-kategorisering. Botkyrka och Södertälje kategoriseras som grupp E när det gäller förvärvsgrad, arbetslöshet och andelen som varken arbetar eller studerar. Därutöver kategoriseras Södertälje som grupp E även när det gäller indikatorerna behörighet till gymnasiet och andel 20-åringar med fullföljd gymnasieutbildning. Sundbyberg hamnar i grupp E när det gäller andel 20-åringar med fullföljd gymnasieutbildning. Gemensamt för dessa indikatorer är att de explicit rör utbildningsområdet och arbetsmarknaden. När det gäller t.ex. nyföretagande, ohälsa, inkomster etc. så noterar dessa kommuner mer genomsnittliga värden.

Samtantaget står flera av länets kommuner, däribland Södertälje och Botkyrka, inför stora utmaningar gällande flera socioekonomiska indikatorer. Sysselsättningen bland inrikes födda kvinnor är 81 procent i Södertälje, vilket är 29 procentenheter högre än bland utrikes födda kvinnor (52 procent). Bland kvinnor födda utanför Europa är sysselsättningen 44 procent i Södertälje. I Botkyrka är motsvarande andel 54 procent och i länet 56 procent.

När det gäller utbildningsbakgrund (kvinnor och män) så har Södertälje länets lägsta sysselsättningsgrad (55 procent) bland personer med förgymnasial utbildning och Botkyrka länets tredje lägsta sysselsättning (59 procent). Omvänt har Botkyrka länets lägsta sysselsättning bland personer med eftergymnasial utbildning (77,6 procent) och Södertälje näst lägst (78,2 procent).

Arbetslösheten har länge varit högre i Södertälje och Botkyrka än i övriga länet. 2013 hade Södertälje den femte högsta arbetslösheten i riket medan Botkyrka hade den sjuttonde högsta. I länet som helhet är arbetslösheten ungefär lika hög bland kvinnor som bland män men i Södertälje och Botkyrka har kvinnor en högre arbetslöshet än män.

Kommunjämförelsen utgår från utfall i kommunerna som helhet. Samtidigt finns inomkommunala skillnader där resultaten varierar mellan olika stadsdelar inom kommunerna i länet. I det följande avsnittet beskrivs utvecklingen på områdesnivå i ett antal stadsdelar i några av länets kommuner.

Jämförelse mellan vissa stadsdelar

Statistikuppföljningen av utvecklingen i olika delar av kommunerna är alltså genomförd i de stadsdelar i länet som ingår i de så kallade URBAN- och LUA-områdena. URBAN omfattar 15 stadsdelar i landet varav fyra återfinns i Stockholms län och omfattas för närvarande av regeringens urbana utvecklingsarbete. LUA-områdena – som hade lokala utvecklingsavtal med staten fram till 2012 – omfattar 23 stadsdelar i landet varav 13 finns i Stockholms län. I det följande går dessa 17 områden under benämningen U&L-områden. De 17 områdena fördelar sig på sex kommuner.

Område	Kommun	Not	Nr/ID i diagrammen
Alby	Botkyrka	LUA	1
Fisksätra	Nacka	LUA	2
Fittja	Botkyrka	LUA	3
Flemingsberg	Huddinge	LUA	4
Fornhöjden	Södertälje	LUA	5
Geneta	Södertälje	LUA	6
Hallunda-Norsborg	Botkyrka	LUA	7
Hovsjö	Södertälje	URBAN	8
Husby	Stockholm	LUA	9
Jordbro	Haninge	LUA	10
Rinkeby	Stockholm	URBAN	11
Ronna	Södertälje	URBAN	12
Rågsved	Stockholm	LUA	13
Skärholmen	Stockholm	LUA	14
Tensta	Stockholm	URBAN	15
Vårby	Huddinge	LUA	16
Västra Skogås	Huddinge	LUA	17

Tabell 3. URBAN- och LUA-områden i Stockholms län

De indikatorer som behandlas i det följande redovisas i *tabell 4*. På vissa av indikatorerna finns det tidsseriebrott, men fokus ligger på hur de olika områdena förhåller sig till varandra samt till länet (och riket) och därför tas inte någon hänsyn till dessa (mindre) justeringar. Samtliga indikatorer är hämtade från SCB:s integrationsdatabas.

Indikator	Not
1. Förvärvsgrad	Andel förvärvsarbetande 20-64 år
2. Varken arbetar eller studerar	Andel som varken arbetar/studerar 20-25 år
3. Arbetslöshet	Arbetslösa i förhållande till befolkningen (Arbetsförmedlingen)
4. Behöriga till gymnasieskolan	Uttryckt som andel av de som avslutat grundskolan
5. Andel med kontrolluppgift under 1,5 basbelopp	Basbelopp 2011: 42 800 kr
6. Ohälsa	Antal sjukdagar relaterat till befolkningen 20-64 år

Tabell 4. De sex indikatorer som ingår i den områdesbaserade jämförelsen.

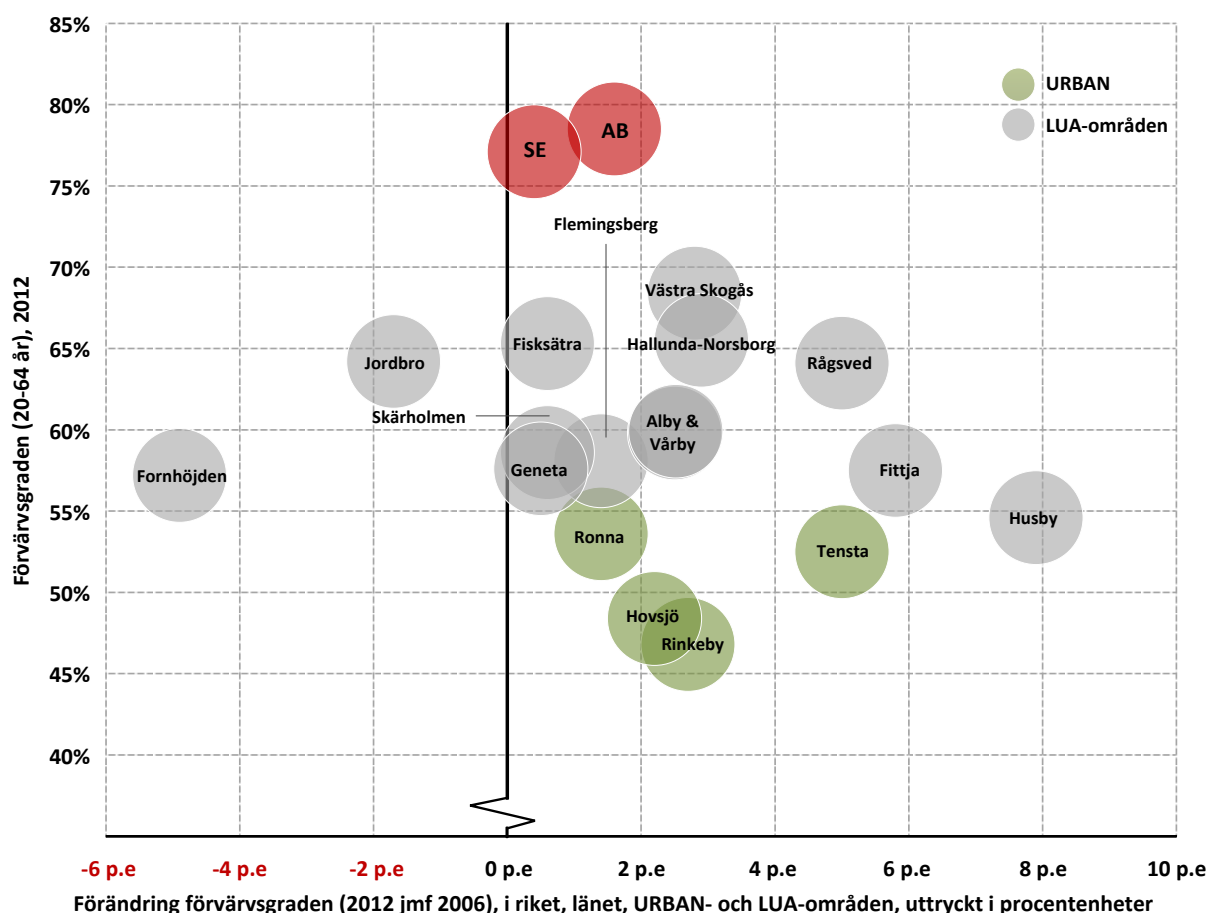
De sex indikatorerna redovisas i sex diagram. Varje diagram innehåller en punkt för respektive stadsdelsområde, samt en punkt för länet respektive riket. Indikatorvärdet speglas på den vertikala axeln. För indikatorerna förvärvsfrekvens, varken arbetar eller studerar, arbetslöshet och behörighet till gymnasieskolan är referensåret 2012. För andelen med kontrolluppgift under 1,5 basbelopp och ohälsotalet är det värdet år 2011 som avses.

Horisontellt redovisas utvecklingen sedan 2006 fram till senaste mätvärdet. Därigenom ges en överblickbar bild dels vad gäller själva nivån på indikatorn i U&L-området, dels på utvecklingen jämfört med andra U&L-områden, länet och riket under huvuddelen av föregående programperiod.

I varje punkt finns ett nummer som korreponderar till de nummer som tillskrivits respektive område i *tabell 3*. Punkterna som refererar till Stockholms län och riket är kodade röda.

Indikator 1: Förvärsarbetande

I *diagram 4* redovisas dels sysselsättningsnivån, dels förändringen sedan 2006. Utifrån diagrammet kan man dra ett antal slutsatser. Den mest påtagliga är att U&L-områdena har lägre sysselsättning än länet och riket. Skillnaden mellan Stockholms län och Rinkeby uppgår till exempel till nästan 33 procentenheter. Västra Skogås har högst sysselsättning av U&L-områdena, men den är ändå drygt 11 procentenheter lägre än i länet. En annan slutsats är att utvecklingen överlag har varit starkare i U&L-områdena än i länet. Den starka sysselsättningsutvecklingen gäller särskilt Husby, Fittja, Rågsved och Tensta. Fornhöjden har haft den svagaste utvecklingen, medan Jordbro är det andra U&L-området som har en lägre sysselsättning 2012 jämfört med 2006.

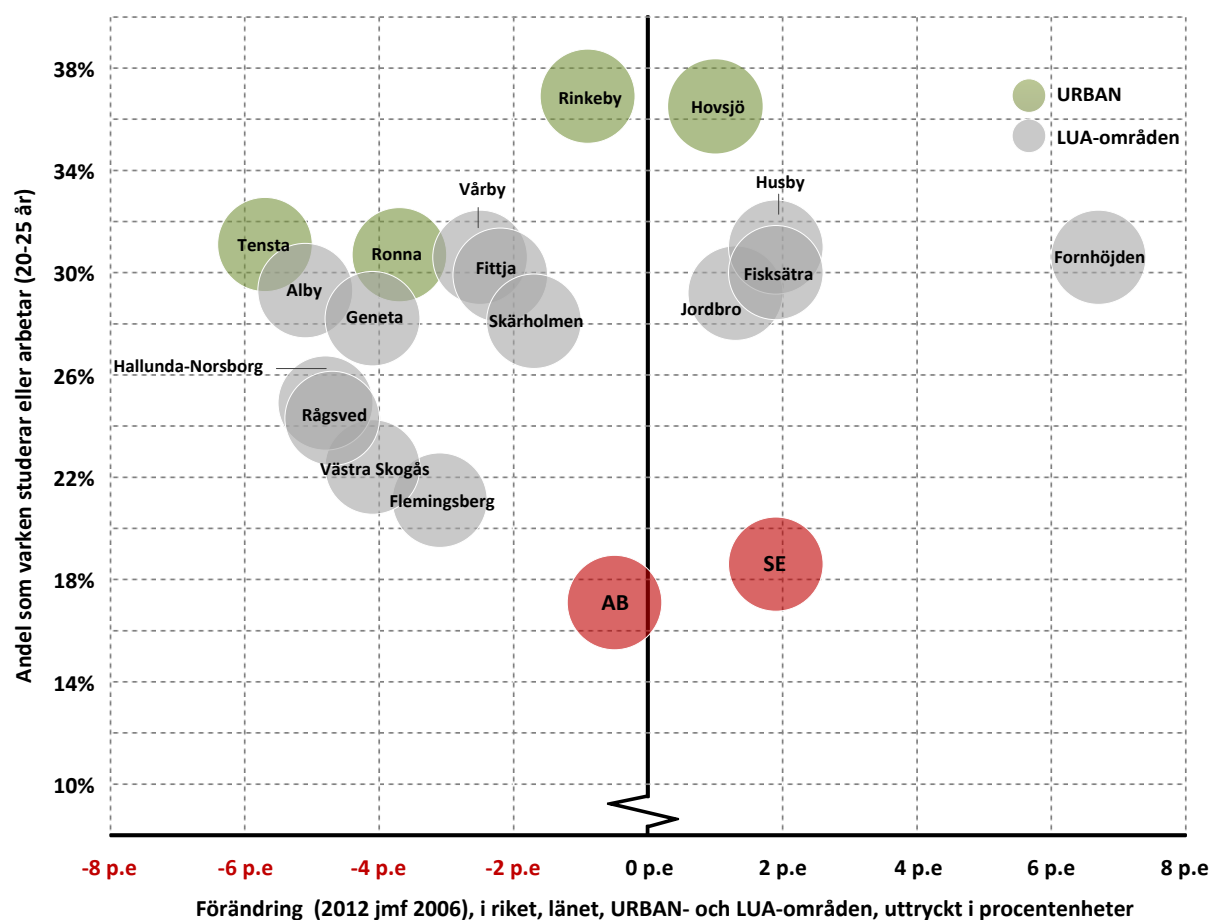
Diagram 4. Förvärsarbetande i U&L-områdena och förändring, jämfört med länet och riket. **Källa:** SCB

Skillnaderna mellan kvinnor och män uppgår till mer än tio procent i U&L-områdena¹¹³. Västra Skogås har högst sysselsättning bland såväl män (72,3 procent) som kvinnor (64,3 procent). Skillnaderna mellan män och kvinnor är störst i Hovsjö (18,3 procentenheter), följt av Fornhöjden (16,5 procentenheter) och Rinkeby (13,4 procentenheter).

¹¹³ Beräknat som oviktade medelvärde på de ingående delområdena

Indikator 2: Andelen som varken arbetar eller studerar

I diagram 5 redovisas dels andelen som varken arbetar eller studerar i ålder 20-25 år, dels förändringen sedan 2006. U&L-områdena har en högre andel än länet och riket samtidigt som utvecklingen av andelen unga som varken arbetar eller studerar är bättre i U&L-området, i synnerhet jämfört med riket. Högst andel har Rinkeby, Hovsjö och Tensta. Andelen är dubbelt så hög i Rinkeby jämfört med länet och skillnaden uppgår till knappt 20 procentenheter. Tensta hade däremot den största minskningen under perioden, följt av Alby och Hallunda-Norsborg. Fornhöjden utmärker sig som det U&L-område med den högsta ökningen under perioden 2006-2012, nästan sju procentenheter. Lägst andel som varken arbetar eller studerar i U&L-områdena har Flemingsberg, Västra Skogås och Rågsved.

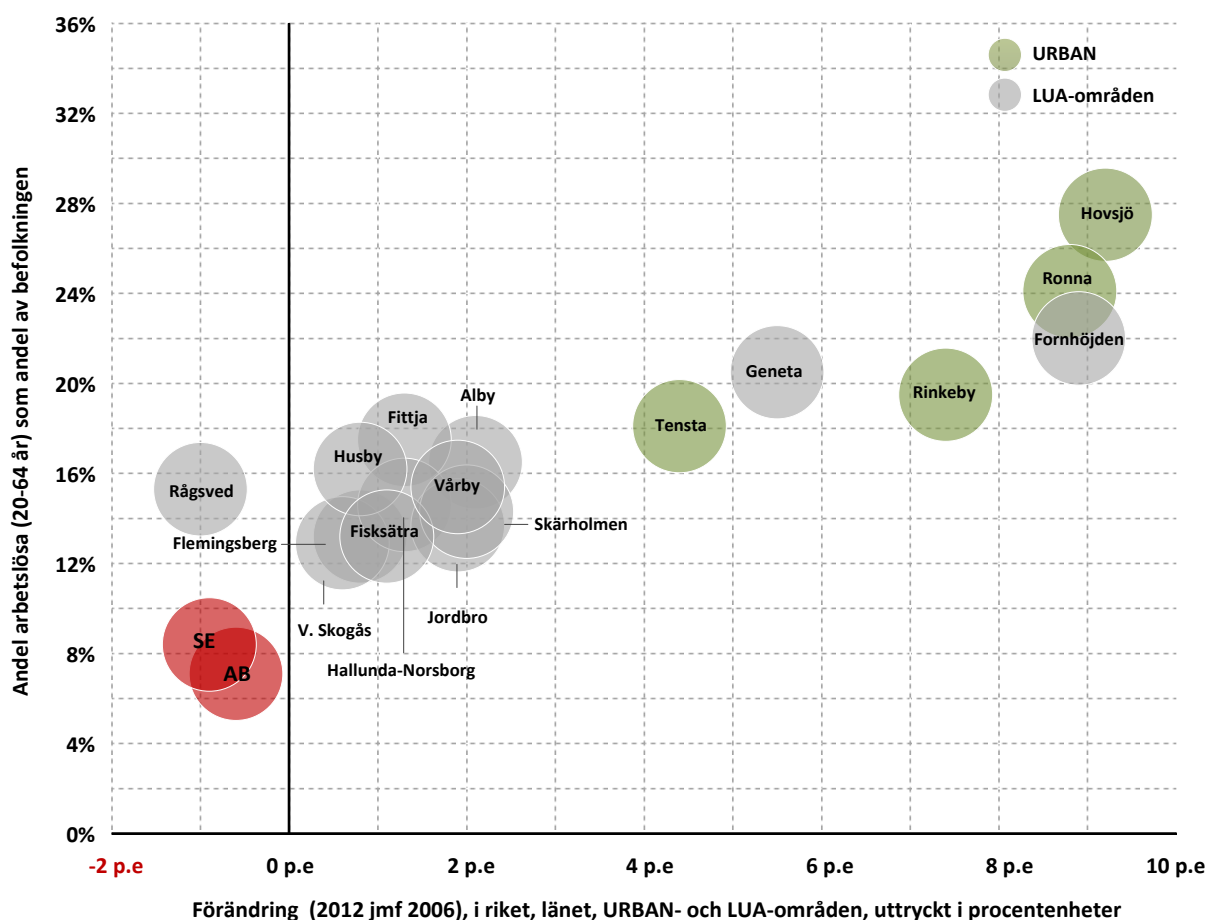

Diagram 5. Andel som varken arbetar eller studerar (20-25 år) i U&L-områdena och förändring, jämfört med länet och riket. **Källa:** SCB

I alla områden utom Rågsved är andelen kvinnor som varken arbetar eller studerar högre än motsvarande andel för män. I övriga länet är förhållandet omvänt. Utrikes födda är överrepresenterade bland de unga som varken arbetar eller studerar. Generellt och bland kvinnor födda utanför Europa är det en förhållandevis hög andel som varken arbetar eller studerar. Bland inrikes födda är det männen som i högre grad varken arbetar eller studerar.

Indikator 3: Andel arbetslösa

I diagram 6 redovisas dels andelen arbetslösa och dels förändringen sedan 2006.¹¹⁴ Arbetslösheten har ökat i alla U&L-områden utom ett (Rågsved), medan den minskat något i länet och riket under perioden. I sex områden har ökningen varit förhållandevis stor. Den största ökningen har skett i Hovsjö, Ronna, Fornhöjden, Rinkeby, Geneta och Tensta. I övriga områden är ökningen visserligen tydlig, men något mindre. Västra Skogås har, följt av Flemingsberg, lägst arbetslöshet av U&L-områdena. Trots det är arbetslösheten omkring sex procentenheter högre i dessa områden än i länet

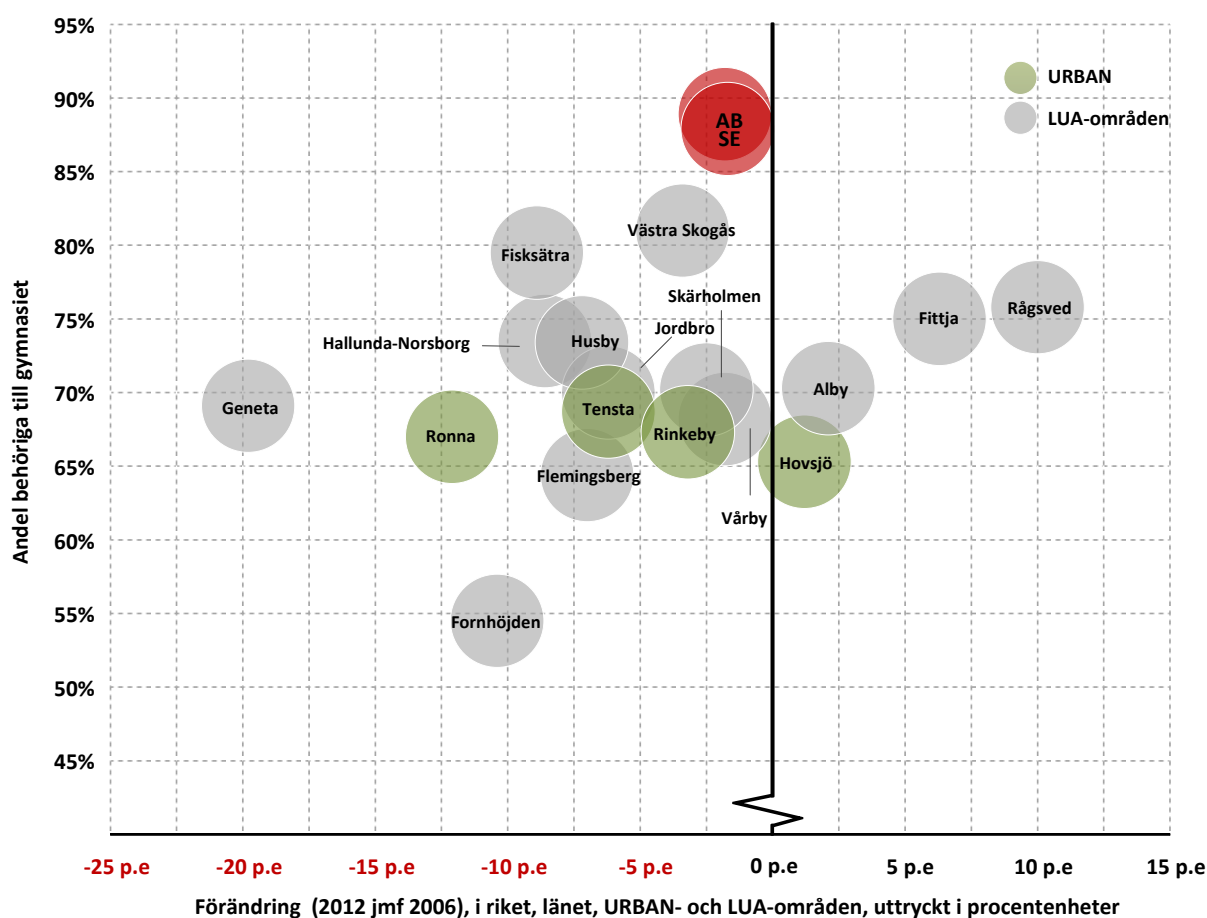
Diagram 6. Andel arbetslösa i U&L-områdena och förändring, jämfört med länet och riket. **Källa:** SCB

Överlag är skillnaderna mellan kvinnor och män små när det gäller arbetslöshet. Störst är skillnaden i Fisksätra där arbetslösheten bland männen är 2,6 procentenheter högre än bland kvinnorna. Arbetslösheten är också genomgående högre bland utrikes födda än bland inrikes födda och högst är arbetslösheten bland personer födda utanför EU i såväl U&L-områdena som i länet och riket.

¹¹⁴ Andelen arbetslösa beräknas här genom antalet arbetslösa och inskrivna i program i förhållande till befolkningen (20-64) istället för arbetskraften vilket är gängse metodik. Anledningen är att det är svårt att göra uppskattning på arbetskraften på lokal nivå. Den statistik som redovisas här ska således inte jämföras med arbetslösheten på kommunnivå.

Indikator 4: Andel behöriga till gymnasiet

I diagram 7 redovisas dels andelen behöriga till gymnasiet och dels förändringen sedan 2006. Generellt sett är resultaten i grundskolan relativt bättre än studieresultaten i gymnasieskolan i länet jämfört med övriga riket. När det gäller andelen som är behöriga till gymnasiet så sjunker andelen i både länet och riket. Överlag har dock andelen minskat ännu mer i U&L-området. I Geneta har t.ex. andelen som är behöriga till gymnasiet minskat med 20 procentenheter under perioden. 2006 var andelen behöriga i paritet med länet, men de senaste åren har andelen behöriga till gymnasieskolan minskat till under 70 procent. Utvecklingen i U&L-områdena har varit starkast i Rågsved där andelen behöriga ökat med 10 procentenheter. Även Fittja har i det här avseendet haft en positiv utveckling och andelen behöriga uppgår till 75 procent jämfört med knappt 69 procent år 2006. Sammantaget har Fornhöjden lägst andel behöriga, medan Västra Skogås har högst andel behöriga till gymnasieskolan.

Diagram 7. Andel behöriga till gymnasiet i U&L-områdena och förändring, jämfört med länet och riket. Källa: SCB

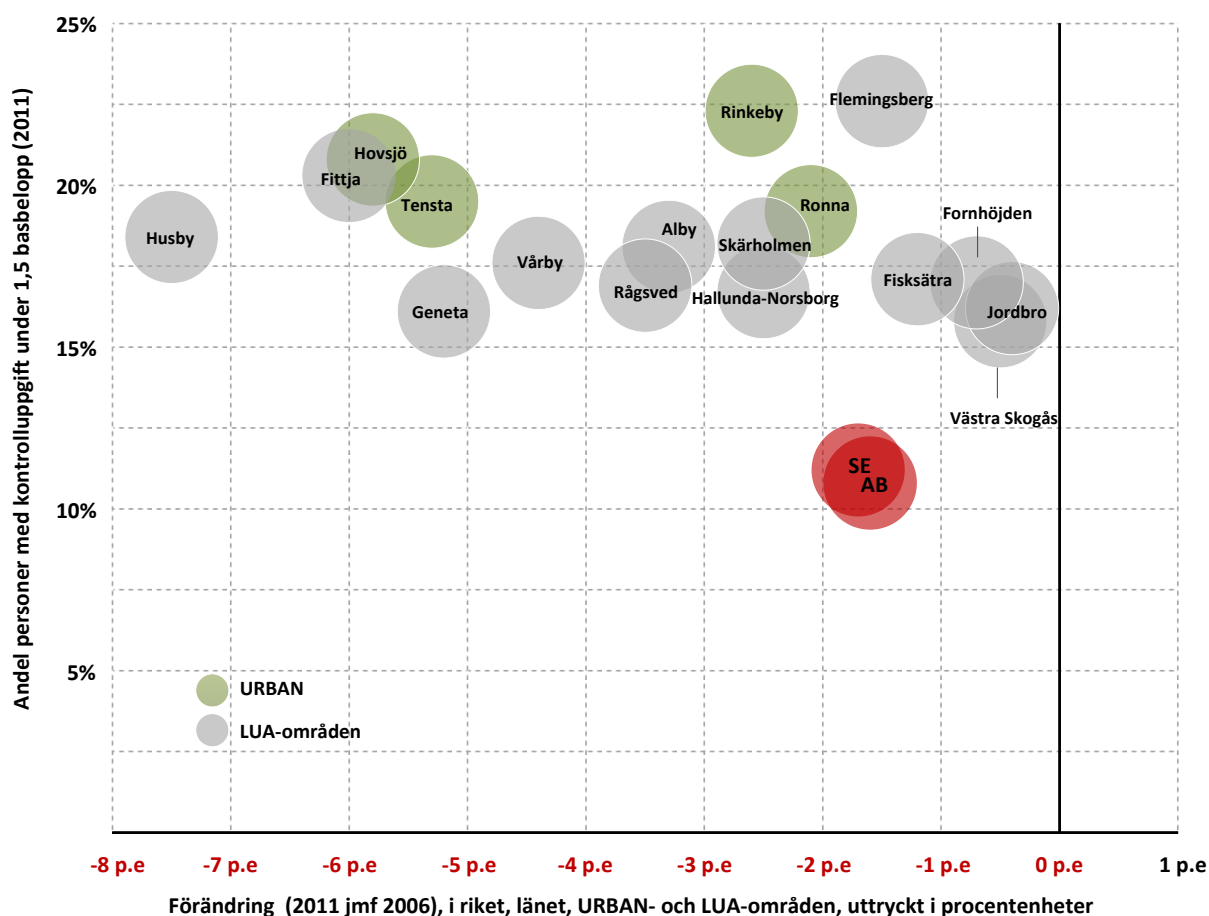
Flickor är i högre utsträckning än pojkar behöriga till gymnasiet. Det är giltigt i de flesta områden, särskilt i Vårby, Fittja och Geneta där skillnaderna mellan flickor och pojkar är störst. I genomsnitt är andelen behöriga flickor fem procentenheter högre än bland pojkar¹¹⁵. I Ronna är andelen behöriga pojkar däremot nästan tolv procentenheter högre än motsvarande andel bland flickor medan könsskillnaderna i Alby är marginella.

¹¹⁵ Beräknat på oviktade medelvärden

Indikator 5: Andel med en kontrolluppgift under 1,5 basbelopp

I diagram 8 redovisas dels andelen med en kontrolluppgift under 1,5 basbelopp och dels förändringen sedan 2006. År 2011 uppgick basbeloppet till 42 800 kr. Drygt 18 procent av personerna (20-64 år) i U&L-områdena har en kontrolluppgift som understiger 1,5 prisbasbelopp. Det kan jämföras med lite drygt 10 procent i länet som helhet. Samtidigt har utvecklingen överlag varit bättre i U&L-området. Rinkeby, Tensta, Hovsjö, Fittja och Husby hade 2006 en andel på omkring 25 procent, men andelen har minskat med 5 procentenheter till ungefär 20 procent. Flemingsberg är det område som har den högsta andelen, 22,6 procent. Även om andelen även minskat i Jordbro, Västra Skogås och Fisksätra så är förändringen mindre än i andra U&L-områden samt länet och riket.

Diagram 8. Andel (20-64 år) med kontrolluppgift under 1,5 basbelopp i U&L-områdena och förändring, jämfört med länet och riket. **Källa:** SCB

Andelen kvinnor med en kontrolluppgift som understiger 1,5 basbelopp är högre än andelen män i samtliga 17 U&L-områden. Allra störst är skillnaden i Fornhöjden där 13,4 procent av männen har en kontrolluppgift som är lägre än 1,5 basbelopp medan andelen bland kvinnorna beräknas till 21,8 procent. Minst är skillnaden i Fittja (2,3 procentenheter) och Rågsved (3,6 procentenheter).

Indikator 6: Ohälsotalet

I diagram 9 redovisas dels ohälsotalet och dels förändringen sedan 2006. Ohälsotalet har sjunkit i riket och i Stockholms län varje år sedan 2003. Det visar sig även när man studerar U&L-områdena då ohälsotalet minskat med minst åtta dagar mellan 2006 och 2011. Ohälsa är även den enda indikatorn där ett eller flera områden (Rågsved och Flemingsberg) har ett bättre utfall än riket som helhet. Rågsved ligger vidare inte långt från länsgenomsnittet. Rinkeby och Skärholmen hör till de områden med högst ohälsa, nästan dubbelt så hög som i länet. Utvecklingen under perioden har dock varit starkare i dessa områden än i övriga länet. I Vårby och Hovsjö har utvecklingen varit mest gynnsam sedan 2006 medan ohälsotalet inte minskat i samma utsträckning i Husby.

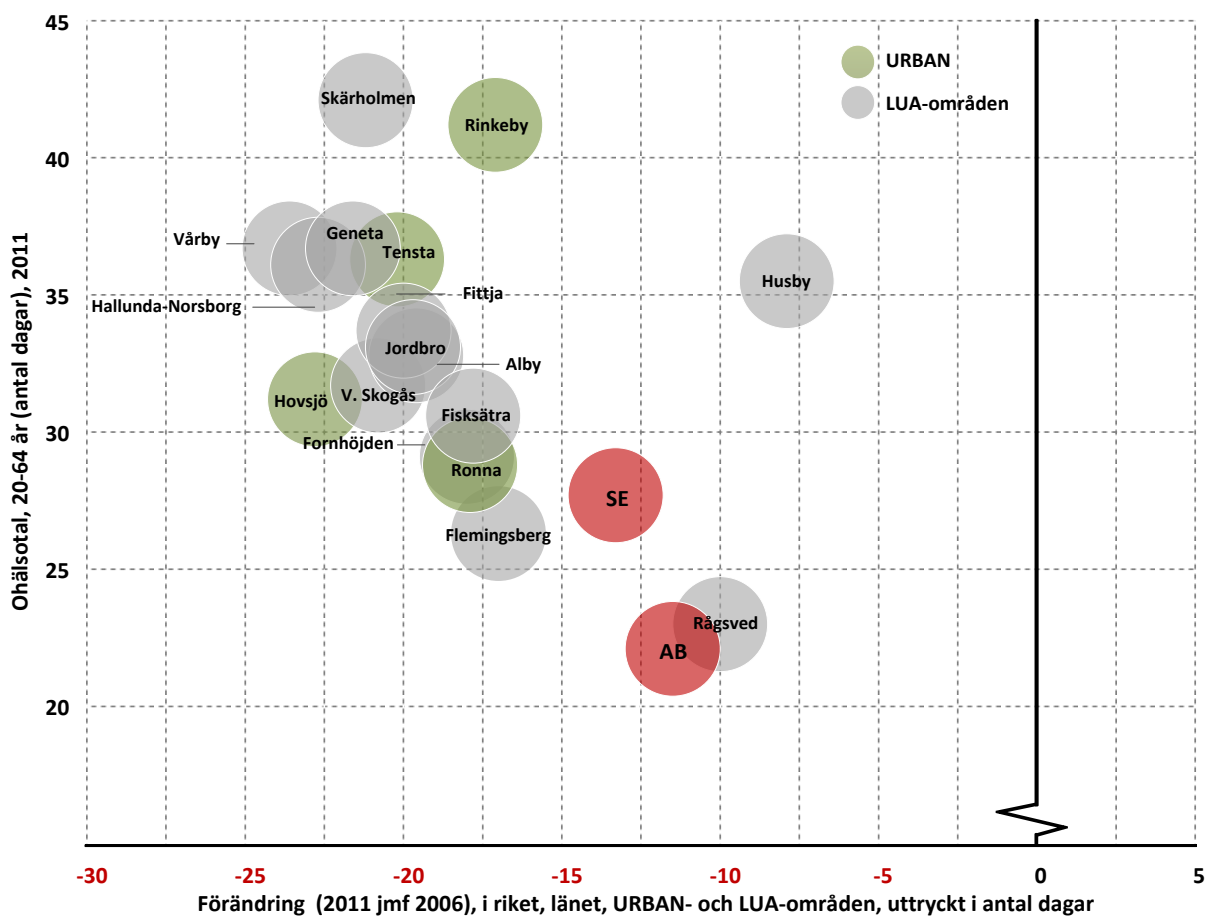

Diagram 9. Ohälsotalet i U&L-områdena och förändring, jämfört med länet och riket. Källa: SCB

Ohälsotalet är högre för kvinnor än för män i samtliga 17 områden, men skillnaderna är ungefär lika stora som i övriga länet. Högst ohälsotal bland män noteras i Skärholmen (41,3 dagar), bland kvinnor ligger Tensta högst (43,1 dagar). Störst könsskillnad finns däremot i Jordbro där kvinnornas ohälsotal är klart högre (40,5 dagar) än männens (26,2 dagar).

Övergripande resultat

Vid en sammanvägning och jämförelse av situationen i de olika U&L-områdena kan det bl.a. konstateras att Västra Skogås och Rågsved har bäst utfall på de studerade indikatorerna. Generellt sett har inget U&L-område ett bättre indikatorvärde än länet på någon av de sex indikatorerna. Minst gynnsamt utfall har Rinkeby, tätt följt av Hovsjö, Tensta och Ronna, även om Ronna utmärker sig positivt när det gäller ohälsotalet. I U&L-områdena som helhet är situationen för männen bättre än för kvinnorna på samtliga indikatorer förutom andelen som är behöriga till gymnasiet.

U&L-områdena som helhet har generellt haft en bättre utveckling sedan 2006 jämfört med länet, även om skillnaderna fortfarande är stora. Fittja är det enda område som har haft en bättre utveckling än övriga länet på fem av de sex områden som studerats. Alby, Rågsved och Tensta har haft en mer gynnsam utveckling än länet på fyra områden.

Jordbro, som överlag tillhör de U&L-områden med förhållandevis goda indikatorvärden, har samtidigt haft en sämre utveckling än länet på fem av de sex indikatorerna. Fornhöjden och Husby har haft en sämre utveckling än länet på fyra indikatorer.

Sammantaget har U&L-områdena en starkare utveckling än länet på fyra av de sex indikatorerna. De två indikatorer där utvecklingen är svagare i U&L-områdena än i länet är emellertid arbetslöshet och andel behöriga till gymnasiet. Arbetslösheten är den mest kritiska av samtliga studerade indikatorer och 16 av 17 U&L-områden har haft en sämre utveckling än länet under perioden. Ökningen i arbetslöshet har varit särskilt stor i Hovsjö, Ronna, Fornhöjden, Rinkeby, Geneta och Tensta.

Utvecklingen är också negativ när det gäller andelen som är behöriga till gymnasieskolan. Elva områden har haft en sämre utveckling än länet. Positiva undantag är Rågsved och Fittja där andelen behöriga ökat med tio respektive sex procentenheter. Överlag har länet haft en negativ utveckling av andelen som är behöriga till gymnasiet och trenden är särskilt negativ i U&L-områdena.

Ohälsotalet är den indikatorn där U&L-områdena som helhet ligger närmast länsgenomsnittet. Sedan 2006 har utvecklingen av ohälsotalet varit mer positiv i alla U&L-områden förutom Husby och Rågsved.

Tabellbilaga

Förvärvsgrad, kvinnor och män (2012)

Kommun	Förvärvsarbetande (%), män	Förvärvsarbetande (%), kvinnor
Upplands Väsby	81,7	77,6
Vallentuna	86,8	85,3
Österåker	85,2	83,6
Värmdö	85	83,8
Järfälla	80,4	76,2
Ekerö	86,6	84
Huddinge	78,5	75,8
Botkyrka	74,6	68,3
Salem	84,8	82,2
Haninge	80,1	75,7
Tyresö	83,5	82,2
Upplands-Bro	80,8	75,1
Nykvarn	88,4	87
Täby	84,5	83,4
Danderyd	80,1	78,9
Sollentuna	82,2	80,1
Stockholm	78,2	77
Södertälje	75	68,4
Nacka	82,9	81,4
Sundbyberg	78,6	76,7
Solna	79	76,6
Lidingö	81,9	79,7
Vaxholm	84,7	84,5
Norrtälje	82,3	79,1
Sigtuna	80,2	74,7
Nynäshamn	80,3	75,2

Källa: SCB

Arbetslöshet, kvinnor och män (2013)

Kommun	Arbetslösa (%), män	Arbetslösa (%), kvinnor
Upplands Väsby	6,7	6,5
Vallentuna	3,2	2,9
Österåker	4,6	3,9
Värmdö	4,1	4,3
Järfälla	8,6	8,6
Ekerö	3,2	3,3
Huddinge	7,0	7,1
Botkyrka	11,5	13,9
Salem	5,4	5,3
Haninge	7,5	7,8
Tyresö	5,3	5,1
Upplands-Bro	7,1	7,9
Nykvarn	5,0	4,4
Täby	3,2	3,1
Danderyd	2,4	2,8
Sollentuna	5,3	5,4
Stockholm	7,1	7,0
Södertälje	13,1	15,7
Nacka	5,1	4,9
Sundbyberg	8,5	8,4
Solna	5,3	5,7
Lidingö	3,5	3,8
Vaxholm	2,8	2,5
Norrtälje	5,1	4,9
Sigtuna	7,5	7,6
Nynäshamn	6,8	7,0

Källa: Arbetsförmedlingen

Ungdomsarbetslöshet, kvinnor och män (2013)

Kommun	Ungdomsarbetslöshet (%), män	Ungdomsarbetslöshet (%), kvinnor
Upplands Väsby	13,0	9,1
Vallentuna	8,2	5,0
Österåker	12,0	6,2
Värmdö	10,1	7,1
Järfälla	13,9	11,6
Ekerö	8,9	5,2
Huddinge	11,6	9,4
Botkyrka	16,0	17,1
Salem	12,6	9,4
Haninge	14,4	11,6
Tyresö	13,9	10,0
Upplands-Bro	13,1	12,9
Nykvarn	15,3	10,4
Täby	7,2	3,8
Danderyd	4,7	3,8
Sollentuna	11,1	8,3
Stockholm	11,5	7,9
Södertälje	17,8	19,1
Nacka	10,4	6,4
Sundbyberg	15,0	9,5
Solna	9,3	5,9
Lidingö	4,2	4,2
Vaxholm	6,8	4,3
Norrtälje	12,1	7,9
Sigtuna	13,2	9,0
Nynäshamn	14,1	12,3

Källa: Arbetsförmedlingen

Arbetslöshet bland utrikes födda, kvinnor och män (2013)

Kommun	Arbetslöshet, utrikes f. män (%)	Arbetslöshet, utrikes f. kvinnor (%)
Upplands Väsby	12	13
Vallentuna	8	7
Österåker	9	9
Värmdö	10	11
Järfälla	16	18
Ekerö	7	8
Huddinge	13	15
Botkyrka	17	22
Salem	12	11
Haninge	14	16
Tyresö	10	11
Upplands-Bro	13	15
Nykvarn	8	8
Täby	6	8
Danderyd	6	7
Sollentuna	11	14
Stockholm	15	17
Södertälje	23	31
Nacka	11	12
Sundbyberg	17	19
Solna	9	12
Lidingö	9	9
Vaxholm	8	6
Norrtälje	12	12
Sigtuna	14	17
Nynäshamn	16	17

Källa: Arbetsförmedlingen

Minst 3-åring gymnasieutbildning

Kommun	Minst 3-åring gymnutb., män (%)	Minst 3-åring gymnutb., kvinnor (%)
Upplands Väsby	56	62
Vallentuna	62	67
Österåker	59	68
Värmdö	58	68
Järfälla	61	65
Ekerö	62	72
Huddinge	59	64
Botkyrka	49	55
Salem	58	65
Haninge	50	56
Tyresö	59	67
Upplands-Bro	55	61
Nykvarn	49	62
Täby	78	80
Danderyd	88	88
Sollentuna	71	75
Stockholm	72	76
Södertälje	50	56
Nacka	72	77
Sundbyberg	65	69
Solna	76	78
Lidingö	79	82
Vaxholm	69	75
Norrtälje	45	56
Sigtuna	54	61
Nynäshamn	47	55

Källa: SCB

Behöriga till gymnasiet, kvinnor och män (2012)

Kommun	Behörighet, män (%)	Behörighet, kvinnor (%)
Upplands Väsby	83,6	86,6
Vallentuna	90,8	94,1
Österåker	90,5	89,2
Värmdö	86,2	91,3
Järfälla	90,5	91,8
Ekerö	92,5	95
Huddinge	87,7	90,2
Botkyrka	79,6	82,9
Salem	89,9	87,2
Haninge	83,5	85,9
Tyresö	90,3	94
Upplands-Bro	83,9	91,7
Nykvarn	96,5	98,3
Täby	96,3	98,2
Danderyd	99,2	99,5
Sollentuna	94,7	94,7
Stockholm	87,2	88,7
Södertälje	77,8	79,6
Nacka	93	94,8
Sundbyberg	85,3	85,9
Solna	91,2	92,9
Lidingö	93,6	97,2
Vaxholm	98,8	95,9
Norrtälje	85,6	85,6
Sigtuna	87,7	89,8
Nynäshamn	84,1	92,7

Källa: SCB

Andel 20-åringar med fullföljd gymnasieutbildning (2012)

Kommun	Andel fullföljd, män (%)	Andel fullföljd, kvinnor (%)
Upplands Väsby	64.4	72.5
Vallentuna	77.8	83.3
Österåker	75.3	80.7
Värmdö	70.9	75.1
Järfälla	65.1	72.1
Ekerö	74.6	79.3
Huddinge	67.1	68.5
Botkyrka	59.1	65.9
Salem	71.9	79.8
Haninge	60.9	69.4
Tyresö	72.5	77.7
Upplands-Bro	57.0	68.3
Nykvarn	68.9	80.0
Täby	79.9	87.4
Danderyd	75.3	83.4
Sollentuna	73.1	77.1
Stockholm	67.4	73.2
Södertälje	57.1	65.0
Nacka	75.4	78.8
Sundbyberg	61.7	75.6
Solna	71.9	78.4
Lidingö	79.9	82.1
Vaxholm	72.4	74.7
Norrtälje	64.1	70.1
Sigtuna	65.2	66.7
Nynäshamn	66.3	74.5

Källa: SCB

Behörighet till universitet och högskola

Kommun	Behörighet, män (%)	Behörighet, kvinnor (%)
Upplands Väsby	85,4	89,6
Vallentuna	87,2	88,4
Österåker	81,3	88,4
Värmdö	81,7	95
Järfälla	81,6	92,8
Ekerö	81	93,4
Huddinge	80,1	90,2
Botkyrka	76,7	84
Salem	89,7	90,8
Haninge	81,8	83
Tyresö	78,3	87,6
Upplands-Bro	77,8	86,7
Nykvarn	84,8	91,9
Täby	90,7	94
Danderyd	92,7	95,6
Sollentuna	89,3	93,5
Stockholm	83,4	90,2
Södertälje	82,6	86,6
Nacka	88	91,1
Sundbyberg	82	86,8
Solna	83,3	89
Lidingö	94,5	95,2
Vaxholm	90	93,9
Norrtälje	82,8	88,2
Sigtuna	85,7	90,9
Nynäshamn	83,8	83,6

Källa: SCB

Nyföretagande, kvinnor och män (2013)

Kommun	Nyföretagande, män	Nyföretagande, kvinnor
Upplands Väsby	i.u	i.u
Vallentuna	i.u	i.u
Österåker	i.u	i.u
Värmdö	i.u	i.u
Järfälla	i.u	i.u
Ekerö	i.u	i.u
Huddinge	i.u	i.u
Botkyrka	i.u	i.u
Salem	i.u	i.u
Haninge	i.u	i.u
Tyresö	i.u	i.u
Upplands-Bro	i.u	i.u
Nykvarn	i.u	i.u
Täby	i.u	i.u
Danderyd	i.u	i.u
Sollentuna	i.u	i.u
Stockholm	i.u	i.u
Södertälje	i.u	i.u
Nacka	i.u	i.u
Sundbyberg	i.u	i.u
Solna	i.u	i.u
Lidingö	i.u	i.u
Vaxholm	i.u	i.u
Norrtälje	i.u	i.u
Sigtuna	i.u	i.u
Nynäshamn	i.u	i.u

Etableringsfrekvensen (nystartade företag per 1 000 invånare) finns inte uppdelat på kvinnor och män

Ohälsotalet, kvinnor och män (2013)

Kommun	Ohälsotalet, män	Ohälsotalet, kvinnor
Upplands Väsby	22,5	33,6
Vallentuna	15,9	24,7
Österåker	17,2	27,1
Värmdö	15,3	22,3
Järfälla	19,9	29,9
Ekerö	14,6	23,0
Huddinge	18,0	25,5
Botkyrka	23,7	31,0
Salem	13,7	22,8
Haninge	23,0	34,5
Tyresö	17,4	27,9
Upplands-Bro	21,9	34,4
Nykvarn	14,2	22,0
Täby	13,2	19,7
Danderyd	10,0	14,6
Sollentuna	15,9	24,0
Stockholm	17,9	22,6
Södertälje	23,9	31,0
Nacka	13,0	19,6
Sundbyberg	20,1	25,7
Solna	16,1	23,7
Lidingö	12,8	18,4
Vaxholm	14,6	20,9
Norrtälje	26,0	39,7
Sigtuna	21,8	32,2
Nynäshamn	24,9	36,0

Källa: Försäkringskassan

Varken arbetar eller studerar (20-64 år), kvinnor och män (2012)

Kommun	Varken arbetar eller studerar, män (%)	Varken arbetar eller studerar, kvinnor (%)
Upplands Väsby	15,2	17,9
Vallentuna	10,9	11,7
Österåker	12,3	13,1
Värmdö	12,6	12,7
Järfälla	16,1	18,9
Ekerö	10,8	12,5
Huddinge	17,3	18,4
Botkyrka	21,7	25,5
Salem	12,2	13,1
Haninge	16,9	19,8
Tyresö	13,4	13,8
Upplands-Bro	15,4	19,7
Nykvarn	10,5	11,1
Täby	11,3	12,2
Danderyd	14,3	15,2
Sollentuna	14	15
Stockholm	17,2	17
Södertälje	21,9	26,3
Nacka	13,3	14,1
Sundbyberg	17,5	17,7
Solna	15,6	16,6
Lidingö	13,2	15,1
Vaxholm	12,4	12,1
Norrtälje	15,4	17,8
Sigtuna	16,7	20,1
Nynäshamn	17,3	20,5

Källa: SCB

Medianinkomst, 20+ år, kvinnor och män (2012)

Kommun	Medianinkomst, män	Medianinkomst, kvinnor
Upplands Väsby	302 600	232 000
Vallentuna	337 800	254 000
Österåker	326 700	248 500
Värmdö	326 300	257 500
Järfälla	309 800	233 500
Ekerö	348 800	264 300
Huddinge	294 300	234 800
Botkyrka	251 500	195 500
Salem	328 300	252 800
Haninge	291 700	225 200
Tyresö	325 600	254 100
Upplands-Bro	310 300	225 800
Nykvarn	339 600	265 300
Täby	378 300	272 500
Danderyd	420 800	271 100
Sollentuna	338 600	260 300
Stockholm	303 400	246 100
Södertälje	265 700	195 300
Nacka	341 200	267 900
Sundbyberg	293 100	239 200
Solna	311 100	245 800
Lidingö	357 800	260 700
Vaxholm	354 900	265 300
Norrtälje	273 600	205 000
Sigtuna	289 400	219 900
Nynäshamn	288 600	212 900

Källa: SCB

Referenser regionanalys

-
- i http://ec.europa.eu/europe2020/targets/eu-targets/index_sv.htm.
- ii <http://www.regeringen.se/content/1/c6/20/16/51/7792549b.pdf>.
- iii Statistik från Tillväxtanalys. En nationell analys av socioekonomiska förutsättningar, obalanser och flaskhalsar som underlag till analysdelen i Partnerskapsöverenskommelse. Vissa uppgifter kommer från Sveriges nationella reformprogram 2012.
- iv <http://www.regeringen.se/content/1/c6/20/16/51/7792549b.pdf>.
- v *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- vi Ibid.
- vii Ibid.
- viii Ibid.
- ix *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFs) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- x *Läget i länet – Arbetsmarknad och ekonomi*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2013.
- xi *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- xii *Stockholm 2020 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos*. Rapport 2011:37. Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- xiii *Stockholm lyfter Sverige men 2 500 saknar behörighet, Nutid & Framtid*. Rapport 2013:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xiv *Stockholms studenter – flest bäst och sämst, Nutid & Framtid*. Rapport 2012:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xv Ibid.
- xvi Ibid.
- xvii Ibid.
- xviii *Flykting i Stockholms län, så gick det sedan...* Rapport 2011:20. Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- xix *Stockholm lyfter Sverige men 2 500 saknar behörighet, Nutid & Framtid*. Rapport 2013:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xx *Stockholms studenter – flest bäst och sämst, Nutid & Framtid*. Rapport 2012:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xxi Ibid.
- xxii Statistik från Skolverket 2012.
- xxiii Ibid.
- xxiv Uppföljning av RUFs 2010.
- xxv *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35. Länsstyrelsen i Stockholms län. 2011
- xxvi Uppföljning av RUFs 2010.
- xxvii *Årsrapport 2012. Statistik över yrkeshögskoleutbildning, kvalificerad yrkesutbildning och kompletterande utbildning*. Myndigheten för Yrkeshögskolan.
- xxviii *Flykting i Stockholms län – så gick det sedan*. Rapport 2011:20. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xxix *Stockholm 2020 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos*. Rapport 2011:37. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xxx *Jämställd Tillväxt*. Rapport 2013:2 Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xxxi *Stockholms studenter – flest bäst och sämst, Nutid & Framtid*. Rapport 2012:1. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xxxii Statistik från SCB/AKU.
- xxxiii Statistik från Ekonomifakta.
- xxxiv Uppföljning av RUFs 2010.
- xxxv Statistik från SCB/AKU. Statistik om långtidsarbetslöshet från SCB:s rAps/RIS-databas
- xxxvi *Läget i länet. Arbetsmarknad och ekonomi*. Mars 2013. SCB/AKU.
- xxxvii *Statistik om Stockholm, Arbetsmarknad, Arbetssökande i stadsdelsområden 2011*. Stockholms stad.
- xxxviii *Prognos hösten 2011. Arbetsmarknadsutsikter Stockholms län 2012*. Arbetsförmedlingen.
- xxxix SCB/AKU Andel öppet arbetslösa i befolkningen, procent efter region, kön, variabel och tid, födelse-region.
- xl Statistik från SCB/AKU.
- xli Arbetsförmedlingen 2012.
- xlii *En dörr in flera vägar ut, en studie av ungdomsarbetslösheten i Stockholmsregionen*. Rapport 2011:10. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xliii Ibid.
- xliv Uppföljning av RUFs 2010.
- xlv *Unga som varken arbetar eller studerar – så många är de i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:14. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xlvi Storstadsregionerna är desamma som används vid jämförelser i uppföljningen av RUFs 2010, dvs. Cataluña (Barcelona), Southern and Eastern (Dublin), Berlin, Etelä-Suomi (NUTS 2006) (Helsingfors), Hovedstaden Köpenhamn, Oberbayern (München), Oslo og Akershus (Oslo), Noord-Holland (Amsterdam).

---

xlvi Statistik från Eurostat: Young people aged 18-24 not in employment and not in any education and training, by sex and NUTS 2 regions (from 2000 onwards) - NEET rates.

lviii Statistik från Diskrimineringsombudsmannen.

lxix Ohälsotalet fr.o.m. år 1998: Antal utbetalda dagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning samt sjukersättning/aktivitetsersättning (före år 2003 förtidspension/ sjukbidrag) från socialförsäkringen relaterat till antal registrerade försäkrade (befolkningen) 16-64 år. Alla dagar är omräknade till nettodagar, t.ex. TVÅ dagar med halv ersättning blir EN dag. Sjuktalet fr.o.m. 1998: Antal utbetalda dagar med sjukpenning per registrerad försäkrad i åldrarna 16-64 år exklusive försäkrade med hel sjukersättning eller aktivitetsersättning (före år 2003 hel förtidspension eller helt sjukbidrag). Sjuktalet redovisas för en tolv månadersperiod. Alla dagar räknas som EN dag oavsett omfattningen är hel, halv osv.

l Bearbetad statistik från SCB.

li Statistik Försäkringskassan.

lii *Statistik om Stockholm, Sociala förhållanden. Ohälsotal i Stockholm 2011.* Stockholms stad.

liii *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19.

liv *Stockholmsregionen ur ett nytt kompetensperspektiv*, Rapport 2012: 31, Länsstyrelsen 2012.

lv *Fakta om företagandet i Stockholm 2012.* Stockholm Business Region.

lvi *Stockholmsregionen i utveckling. Uppföljning av OECD Territorial Reviews Stockholm.* 2009.

lvii Tillväxtanalys. Regional statistik.

lviii *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19. Länsstyrelsen i Stockholms län.

lix Statistik från Länsstyrelsen.

lx *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19.

lxi Länsstyrelsen i Stockholms län.

lxii *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19.

lxiii Enkät till 30 000 små och medelstora företag. Cirka 20 000 svarade varav 1700 i Stockholms län. Genomfördes av Nutek 2002, 2005 och 2008. Av Tillväxtverket 2011.

lxiv *Heroiska män och pålästa kvinnor. En förstudie av det företagsfrämjande systemet i Stockholms län.* Rapport 2012:19. Länsstyrelsen i Stockholms län.

lxv Bolagetsverket 2013.

lxvi *Att stödja utan att styra.* Tillväxtverket 2012. Kvalitetssäkrad av Coompanion.

lxvii *Arbetsintegrerande sociala företag i Sverige.* Tillväxtverket 2012. Kvalitetssäkrad av Coompanion.

lxviii *Cities of opportunities.* PwC och Partnership for New York City 2012. I rapporten rankas 27 världsstäder inom tio områden.

lxix *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.

lxx *Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen 2010 (RUFs).* Länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms läns landsting 2010.

lxxi Ibid.

lxxii *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete.* Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.

lxxiii *Stockholmskonjunkturen – Trender och tendenser i Stockholm stad och län kvartal 1 2012* www.stockholmsbusinessregion.se 2013-03-18.

lxxiv Eurostat/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.

lxxv *En GPS för Stockholmsregionens innovationssystem.* Rapport 2012:24 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.

lxxvi *Innovationsstödjande aktörer i Stockholmsregionen* Rapport 2012:9 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.

lxxvii *En GPS för Stockholmsregionens innovationssystem.* Rapport 2012:24 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.

lxxviii *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011. För närvarande introducerar VINNOVA genom Coompanion, Almi och IUC Sverige *innovationscheckar* i syfte att öka samverkan mellan små och medelstora företag och universitet och högskolor, forskningsinstitut etc.. Det handlar om 25 checkar á 100 tkr till företag i Stockholmsregionen under 2012-2014.

<http://www.vinnova.se/sv/Var-verksamhet/Innovativa-SMF/Innovationscheckar1/>

lxxix Ibid.

lxxx *OECD Territorial Reviews Stockholm, Sverige.* OECD Territorial Development Policy Committee 2006.

lxxxi *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.

lxxxii Eurostat/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.

lxxxiii *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.

lxxxiv Statistik från Statistiska centralbyrån.

lxxxv *Jämställd Tillväxt i Stockholms län.* Rapport 2013:2 Länsstyrelsen i Stockholms län.

lxxxvi *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.

lxxxvii *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.

lxxxviii *OECD Territorial Reviews Stockholm, Sverige.* OECD Territorial Development Policy Committee 2006.

lxxxix *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys.* Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län.

-
- xc USPTO/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.
- xc SCB/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.
- xcii *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- xciii SCB/Uppföljning av Stockholmsregionens innovationsstrategi 2013.
- xciv *OECD Territorial Reviews Stockholm, Sverige*. OECD Territorial Development Policy Committee 2006.
- xcv *Stockholmsregionen i utveckling – Uppföljning av OECD Territorial Reviews Stockholm*. Stockholms Läns Landsting 2010.
- xcvi *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35 Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.
- xcvii *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. 2011. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xcviii *Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2010-2021*. Rapport 2010:10. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- xcix *Regional inriktning för transportsystemets utveckling i Stockholms län*. 2012. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- c *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFs) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- ci *Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2010-2021*. Rapport 2010:10. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- cii *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFs) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- ciii *Regional inriktning för transportsystemets utveckling i Stockholms län*. 2012. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- civ *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. 2011. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- cv Svenskt Vatten, VASS, med reservation för fel i uppgifter från enskilda kommuner. Robust och klimatsäkrad dricksvattenförsörjning i Stockholms län. VAS-rådets rapport.
- cvi *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. 2011. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- cvi *Stockholmsregionens innovationskraft – en översiktlig funktionsanalys*. Rapport 2011:35. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- cvi *Den svenska järnvägen – om orsakerna och kostnaderna för bristfälligt politik*. SEKO.
- cix *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFs) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- cx *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- cxi *Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen 2010*. Länsstyrelsen i Stockholm 2010.
- cxii Uppföljning av RUFs 2010.
- cxiii Tillgänglighet är ett mått på möjligheten att ta sig lätt och snabbt till olika destinationer. Kombination av direkt tillgänglighet (flyglinjer direkt till och från Stockholm) och indirekt tillgänglighet (möjlighet att nå Stockholm via andra flygplatser/knytpunkter (hubbar)). Det är inte bara antalet destinationer som spelar roll; även frekvensen på avgångar och förbindelse till hubbar är av betydelse. Tillgängligheten påverkas alltså positivt av att regionen har så många direkta internationella linjer som möjligt – främst till hubbar – som flygs med hög frekvens. Indexet beräknas som ett mått på genomsnittlig kvalitet av resan (den samlade restiden, härunder antal mellanlandningar) gånger frekvensen av avgångar per vecka. Den direkta linjen är snabbast, och har därför hög kvalitet, men avgår inte speciellt ofta. Alternativt kan man nå Bangkok via Amsterdam där frekvensen är högre, men kvaliteten är lägre då den samlade restiden är längre. Tillgänglighetsindexet mäter alltså hur snabbt och lätt resenärer kan komma till och från Arlanda från olika destinationer.
- cxiv *Stockholms internationella tillgänglighet, Satsa 2 samverkan för effektivt transportsystem i Stockholmsregionen*. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- cxv Ibid.
- cxvi *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- cxvii *Stockholmsregionens framtida tillväxtarbete*. 2011. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- cxviii *Regionala utvecklingsplanen i Stockholm (RUFs) 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län 2010.
- cxix *Jämförbar Tillväxt i Stockholms län*. Rapport 2013:2 Länsstyrelsen i Stockholms län.
- cxix *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011*. Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- cxix *Bostäder i andra hand – en översikt* Rapport 2013:4, Länsstyrelsen i Stockholms län 2013.
- cxix *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011*. Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- cxix *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- cxix *Regional bedömning av behovet av nya bostäder i Stockholmsregionen fram till 2030*. Stockholms läns landsting, TMR 2012.
- cxix *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- cxix http://www.statistikomstockholm.se/attachments/article/39/S_2012_04.pdf.
- cxix *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- cxix *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011*. Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- cxix *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen*. Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.
- cxix *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011*. Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012
- cxix Ibid.
- cxix *Regionala skillnader i boendeförhållanden 1999-2005*. Rapport 3:2010 Regionplanekontoret, Stockholms läns landsting 2010.
- cxix *Bostäder i andra hand – en översikt* Rapport 2013:4 Länsstyrelsen i Stockholms län 2013.

---

cxxxiv *Flykting i Stockholms län, så gick det sedan...*Rapport 2011:20, Länsstyrelsen i Stockholms län 2011.

cxxxv *Ibid.*

cxxxvi *OECD Territorial Reviews, Stockholm, Sweden.* OECD Territorial Development Policy Committee 2006.

cxxxvii *Läget i länet – Bostadsmarknaden i Stockholms län 2011.* Rapport 2012:16 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.

cxxxviii www.maklarstatistik.se.

cxxxix *The Economist, House-price Index 2012-08-18.*

cxl *Infrastrukturens och bostädernas betydelse för innovation och tillväxt i Stockholmsregionen.* Rapport 2012:17 Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.

cxli *Stockholmsregionens energiframtid 2010-2050, vägen till minskad klimatpåverkan.* Slutrapport Energistudien för Stockholmsregionen.

cxlii *Klimat- och energistrategi för Stockholms län,* Länsstyrelsen i Stockholms län 2013.

cxliii Bruttoenergianvändningen omfattar slutanvändningen av energi, samt förluster för distribution och produktion.

cxliv *Stockholmsregionens energiframtid 2010-2050, vägen till minskad klimatpåverkan.* Slutrapport Energistudien för Stockholmsregionen.

cxlv Uppföljning av Stockholms läns klimatmål, läget 2010. Sweco.

cxlvi Statistik från Tillväxtanalys. En nationell analys av socioekonomiska förutsättningar, obalanser och flaskhalsar som underlag till analysdelen i Partnerskapsöverenskommelse.

cxlvii Ny lag sedan 1 januari 2011.

cxlviii *Full fart framåt utan växthusgaser – Färdplan 2050 Stockholms län.* Länsstyrelsen i Stockholms län 2012.

cxlix <http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/rus/Sv/nationell-emissionsdatabas/Pages/default.aspx>.

cl *Fakta om SL och länet. 2011.*

cli Uppföljning av Stockholms läns klimatmål, läget 2010. Sweco.

clii *Stockholmsregionens energiframtid 2010-2050, vägen till minskad klimatpåverkan.* Slutrapport Energistudien för Stockholmsregionen.

cliii Naturvårdsverket.

cliv SLB analys, PM 2013-02-21.

clv PM 2013-02-08 Dnr 2013:86, riksdagens utredningstjänst.

clvi Luftkvalitet i Stockholms och Uppsala län, 2011, Stockholms och Uppsala läns luftvårdsförbund.

clvii SCB:s miljöräkenskaper.

clviii Fakta om företagande i Stockholm 2012. Stockholm Business Region.

clix *Sustainable Business Hub. Företag inom miljötekniksektorn 2007-2011.* Strandberg J, Bergfors L., Forskamp U. och E. Lindblom – IVL samt Knutsson H. Nakamura A. och Brundin J. VINNOVA ANALYS VA 2013:06.